

## De technische uitvoering der samenwerking van Infanterie en Artillerie bij den aanval.

Het reglement B. A. bepaalt onder het hoofd: Gebruik der artillerie bij den aanval op punt 281, 3<sup>e</sup> alinea, aangaande de, gedurende de doorvoering van den aanval tot rechtstreeksche ondersteuning der infanterie aangewezen batterijen: „door voortdurend in verbinding te blijven met de voorwaarts rukkende infanterie moet er naar gestreefd worden, den aanval tot op het laatste oogenblik met vuur te begeleiden en onverwachts optredenden weerstand onmiddellijk te onderdrukken”.

Punt 311 regelt de verbinding van den Art.-C. met den Alg.-B., terwijl punt 362, handelende over de verbinding met andere Wapens, den C. eener artilleriemacht, die de opdracht ontvangt, de gevechtshandeling van een bepaald troependeel te ondersteunen, voorschrijft zich zoo spoedig mogelijk met den C. daarvan in verbinding te stellen.

Een afdeulingscommandant, die b.v. den aanval van een regiment infanterie moet steunen, stelt zich in verbinding met den regimentscommandant; wijst deze regimentscommandant een zijner bataljons aan, om een door den vijand bezet terreinvoorwerp te vermeesteren en verzoekt, c.q. gelast, hij den A.-C. deze gevechtshandeling met een deel zijner afdeeling te ondersteunen, dan moet de C. eener daartoe aangewezen batterij zich in verbinding stellen met den daarbij betrokken bataljonscommandant.

Niet alleen aan hoogere artilleriecommandanten, doch ook aan batterijcommandanten kan dus zoowel bij de doorvoering van den aanval, als bij andere gevechtshandelingen, de taak ten deel vallen, verbinding te onderhouden met het zusterwapen.

Is de in 362 bedoelde opdracht op zoodanig tijdstip gegeven, dat de C. der artilleriemacht persoonlijk bij den C. der infanterieafdeeling inlichtingen kan inwinnen, omtrent de wijze van uitvoering en den daarbij van de artillerie verlangden steun, dan zal de samenwerking in hooge mate worden bevorderd, terwijl de verbinding van zelve verzekerd blijft, zoolang beide C<sup>n</sup>. de zelfde opstellingsplaats hebben.

Is dit laatste niet, of niet meer het geval, dan komt in de eerste plaats de samenwerking door gezichtsverband (*liaison par la vue*) in aanmerking. Voor het onderhouden van gezichtsverband is eerste eisch, dat het waarnemingspunt (c.q. de waarnemingspunten), der artillerie toelaat, zoowel het aanvalsobject, als de

aanvallende troepen — dus niet alleen hun commandant — voortdurend waar te nemen. Doch al is hieraan voldaan, dan zal toch niet met gezichtsverband kunnen worden volstaan: 1. wanneer het terreingedeelte, waarin de gevechtshandeling zich zal afspelen, breeder is dan de strook, die door de beschikbare artillerie gelijktijdig onder vuur kan worden gehouden; 2. wanneer men het terreinwinnen der infanterie wenscht te vergemakkelijken door preventieve vuurstooten der artillerie. (Orgaan der Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap 1910—1911, blz. 347.)

Ad 1. De artillerie kan zelve niet beoordeelen tegen welk gedeelte van de breede terreinstrook zij in eene bepaalde periode moet schieten; immers niet alleen zal het voor haar moeilijk uit te maken zijn, waar de infanterie den meesten weerstand ondervindt, doch bovendien is het zeer goed mogelijk, dat de infanteriecommandant door met steun van het artilleriesvuur terrein te winnen tegenover minder sterk bezette fronten, den vijand tot het verlaten van zijn sterkste punten wil nopen. De artillerie behoeft dus hier de aanwijzingen der infanterie.

Ad 2. Het uitwerkingsvuur der artillerie wordt afgegeven, wanneer de infanterie haar voornemen om een sprong te doen, heeft kenbaar gemaakt; ook hier zijn voor de artillerie aanwijzingen onontbeerlijk.

Kan de samenwerking niet door gezichtsverband worden bereikt, dan moet zij worden verkregen door uitzending van verbindingsofficieren. Voor deze taak is het meest aangewezen de in de nieuwe organisatie bij elke batterij ingedeelde reserve-luitenant; de Art. of A.-C. kan zich hiertoe zoo noodig een of meer dezer officieren toevoegen. Moet eene batterij zich met de infanterie in verbinding stellen, en beschikt zij niet meer over den reserve-luitenant, dan zal een onderofficier, b.v. de W. G. T., hiertoe moeten worden gebezigd.

De verbindingsofficier begeeft zich naar den hem aangewezen infanteriecommandant en blijft in diens onmiddellijke nabijheid. Hij doet door de hem toegevoegde telefoonpatrouille de telefonische verbinding tot stand brengen en in de nabijheid een punt opzoeken, vanwaar optisch kan worden geseind met den C. der artilleriesmacht, opdat bij verstoring der telefonische gemeenschap de optische dadelijk in haar plaats kan treden.

De taak van den verbindingsofficier is de artillerie in kennis te stellen met de wenschen van den infanteriecommandant ten opzichte van het artilleriesvuur en daardoor te bevorderen, dat dit vuur op de juiste plaats en op het juiste oogenblik wordt afgegeven.

„Op de juiste plaats”.

Kan de terreinstrook, waarin de gevechtshandeling zich af-

speelt, gelijktijdig over haar geheele breedte onder vuur worden genomen, hetgeen bij de doorvoering van den aanval ter plaatse, waar de beslissing wordt gezocht, regel behoort te zijn, dan heeft de verbindingsofficier te dezen opzichte alleen aanwijzingen te geven, betreffende de ligging van het vuur in de lengte. Wordt het artillerievuur b.v. afgegeven tegen den rand van een terreinvoorwerp, doch blijkt het aan de infanterie, dat de vijand zich 200 M. daarvoor heeft genesteld, dan geeft de verbindingsofficier zijn commandant hiervan kennis, door te telefoneeren of te seinen b.v.: „200 M. plus”.

Is daarentegen de artilleriemacht niet in staat het terrein, waarin de infanterieafdeeling, die zij moet steunen, optreedt, gelijktijdig over de geheele breedte onder vuur te nemen, dan moet de verbindingsofficier ook in zijdelingsche richting de punten kunnen aangeven, waartegen het artillerievuur moet worden afgegeven (strijd om het voorterrein, inleiding van het gevecht, optreden in polderland).

Eene 3-stukken batterij kan met breed spreiden eene strook van 100 ‰ gelijktijdig beschieten, d. i. op de bij ons meest voor komende afstanden van ongeveer 2000 M. 200 M.; het groote munitieverbruik bij breed spreiden maakt echter meerdere beperking in de breedte gewenscht; met spreiden kan gelijktijdig 60 ‰ of ruim 100 M. worden bevuurd.

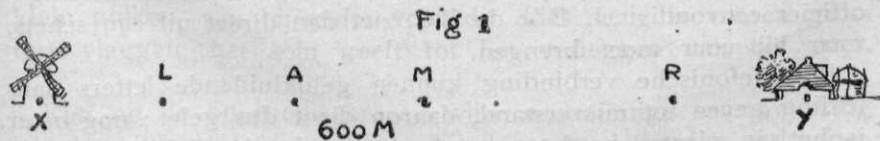
Nemen wij om de gedachten te bepalen, het volgende eenvoudige geval. Een bataljon heeft de opdracht ontvangen: Verdrijf de vooruitgeschoven vijandelijke afdeelingen uit het terrein tusschen „Molen van X” en „hofstede Y” en verken in dat gedeelte nader 's vijands stelling.

Eene batterij is aangewezen het bataljon te steunen, de breedte van de strook tusschen molen en hofstede is ongeveer 600 M.

Er moeten nu maatregelen worden getroffen, opdat de verbindingsofficier aan den B. C. kan kenbaar maken, tegen welke punten het artillerievuur moet worden afgegeven.

Dit zou op eene der volgende wijzen kunnen plaats hebben:

1. De batterij schiet zich met hare 3 stukken gelijktijdig in op 3 verschillende punten tusschen molen en hofstede. De verbindingsofficier, die gezien heeft tegen welke punten R, M en L respectievelijk door het rechter-, midden- en linkerstuk is ingeschoten, gebruikt deze punten ter bekendmaking aan den B. C. van de gedeelten, waartegen de bataljons-C. het vuur wenscht.



Wenscht de bataljons-Ct. vuur tegen A-M (fig. 1), dan telefoneert de verbindingsofficier: „Het rechterstuk doen vuren, waar het middenstuk heeft geschoten, de batterij over een breedte van 100 M.”

Een dergelijk geval vormde dit jaar een der punten van het programma der cursussen bij de oefeningsbatterij.

Dit vooraf inschieten is echter alleen zonder bedenking voor geheel gedekt opgestelde batterijen, terwijl bovendien de over te brengen berichten, vooral wanneer dit optisch moet geschieden, niet zeer eenvoudig zijn.

2. Indien zich tusschen molen en hofstede enkele markante punten bevinden, maakt de verbindingsofficier, vóór hij den B.C. verlaat, in zijn telegramboekje eene zeer eenvoudige schets van die punten en plaats in de schets bij elk dier punten eene letter; een exemplaar der schets (fig. 2) geeft hij den B.C.



Fig II  
C



Wenscht de bataljons-Ct. artillerievuur op de strook B—C dan meldt de verbindingsofficier: „B 200 M.”; ingevolge de bij de bereden artillerie aangenomen doelaanwijzing (punt 325, Reglement B.A.) weet dan de B.C., dat B is de vleugel van rechts van het doel, 200 M. de breedte van het te beschieten front.

De terreinvoorwerpen A en B moeten om verschilzicht te voorkomen, ongeveer in de lijn molen-hofstede zijn gelegen en dit is uit de artilleriestelling dikwijls zeer moeilijk te beoordeelen.

3. De strook tusschen molen en hofstede wordt met behulp van den Zeisskijker verdeeld in vakken van ongeveer 100 M. breedte, elk vak benoemd met eene letter en hiervan weder ééne schets in tweevoud gemaakt, een exemplaar voor den B.C., het andere houdt de verbindingsofficier.



Fig III

A

B

F

I

L

G



Wenscht de bataljons-Ct. artillerievuur op den vleugel van rechts over eene breedte van pl.m. 200 M., dan seint de verbindingsofficier eenvoudig „L G”; de B.C. ziet dan direct uit zijn schets, waar hij vuur moet brengen.

Bij telefonische verbinding kunnen gelijkkluidende letters aanleiding geven tot misverstand, daarop dient dus gelet; nog beter is het, in plaats van letters, woorden te bezigen, die overigens

in de militaire taal niet gebruikt worden, elk woord met eene andere beginletter; voor de telefonische berichten worden de woorden gebruikt, bij het optisch seinen alleen de beginletters.

De B.C. bepaalt van te voren de hoekmeterstanden voor het vuur op elk der vakken en teekent deze op zijn schets aan.

Bij eenige kaderoefeningen, ter beproefing van de methoden ad 2 en 3 met officieren en kader mijner batterij gehouden, werden vooral met de laatste methode goede resultaten verkregen.

„Op het juiste oogenblik”.

Met het oog op den munitievoorraad zal vooral in den aanvang van een gevecht de artillerie spaarzaam moeten zijn met hare uitwerkingsvuren, terwijl het nuttig effect van een vuurstoot in hooge mate afhankelijk is van het oogenblik, waarop deze wordt afgegeven. Zooals reeds werd betoogd, zal de artillerie zelve niet altijd kunnen beoordeelen, wanneer het juiste oogenblik voor een uitwerkingsvuur is gekomen; het is de taak van den verbindings-officier haar ook in dit opzicht van de wenschen der infanterie in kennis te stellen; het telefoneeren van „snelvuur”, seinen van „s v”, is hiertoe het aangewezen middel.

Zoolang de aanvallende tirailleurlinie nog in haar geheel voorwaarts gaat, kan de artillerie op deze wijze elken sprong met haar vuur ondersteunen; gaat later de tirailleurlinie bij gedeelten met sprongen voorwaarts, dan zullen die perioden van beweging toch weder gevolgd worden door perioden van stilstand, waarin de artillerie haar vuur tijdelijk kan staken, dan wel in langzaam vuur afgeven (punten 269 en 409, Reglement B.A.), om zoodra in de voorste linie weder de drang naar voren ontstaat, dit terrein winnen met haar volle vuurkracht te vergemakkelijken; een en ander, voor zooveel noodig, volgens de aanwijzingen van den verbindingsofficier. Naarmate de strijd vordert, volgen de vuurstooten elkander sneller op, om eindelijk bij de beslissing in een doorlopend snelvuur over te gaan.

Ten slotte blijft nog te bespreken het achterwaarts verleggen van het artilleriesvuur, wanneer dit voor de eigen troepen gevaarlijk wordt. Het oogenblik, waarop dit moet geschieden, kan het best door de voorste infanterielinie worden aangegeven; het wil mij daarom gewenscht toeschijnen, dat de infanterie dit deel der samenwerking voor hare rekening neemt en door het opsteken van alle in de tirailleurlinie aanwezige seinvlaggen of, als deze te klein blijken, van bijzonder voor dit doel mede te voeren groo-tere vlaggen, het sein geeft tot het verleggen van het vuur.

Kan op de bovenomschreven wijze eene innige samenwerking tusschen infanterie en artillerie bij den aanval worden verkregen,

het behoeft geen betoog, dat in omstandigheden, die eene dergelijke wijze van handelen onuitvoerbaar maken, de artillerie niet werkeloos mag blijven, doch, door het initiatief van haar tactisch ontwikkelden commandant, moet trachten haar taak zoo goed mogelijk te vervullen; het instituut der verbindingsofficieren is slechts te beschouwen als een hulpmiddel, om met een, aan de tactische omstandigheden geëvenredigd munitieverbruik, aan de infanterie bij haar moeilijke taak een zoo krachtig mogelijken steun te verleen.

Om dit te kunnen bereiken, is praktische toepassing noodzakelijk, niet alleen bij de oefeningen der verbonden Wapens, doch ook en m.i. in de eerste plaats bij onze schietoefeningen. Alleen de springpunten der GKT. en de uitwerking op de doelen stellen ons in staat een oordeel te vellen omtrent de waarde der aanwijzingen en de doeltreffendheid van het naar die aanwijzingen afgegeven vuur, terwijl door de gebruikelijke detacheringen van hoofd- en subalterne officieren der infanterie bij ons Wapen, het ons hierbij aan voorlichting van practisch in het infanteriegevecht ervarenen niet zal ontbreken.

Bergen-op-Zoom, 1912.

J. H. BLOEM,  
*Kapitein der Artillerie.*

## De overgang van de Sambre op 15 Juni 1815 door het Fransche leger,

DOOR

J. T. OOSTERMAN.

### I. HET MARSCHBEVEL.

Op 14 Juni had het Fransche leger zijn opmarsch aan de Fransch-Belgische grens tusschen Leers en Philippeville volbracht of, wat den rechtervleugel betreft, bijna volbracht.

De sterkte, samenstelling en standplaatsen der onderdeelen <sup>1)</sup>, waren in den nacht van 14—15 Juni, als volgt:

Onderdeelen.	Sterkte aan:				Standplaatsen.
	Infanterie.	Cavalerie.	Genie-troepen.	Batterijen V. of R.A.	
Hoofdkwartier.					Beaumont.
II <sup>e</sup> korps	21.435	1838	431	6	Leers-et-Fostéau.
I <sup>ste</sup> „	16.886	1506	351	6	Solre-sur-Sambre.
III <sup>e</sup> „	15.180	1017	151	5	} voorwaarts Beaumont.
VI <sup>e</sup> „	9.373	—	196	4	
Garde	12.727	3689	219	5	infanterie voor, Beaumont. cavalerie achter
IV <sup>e</sup> korps <sup>2)</sup>	13.101	1751	206	5	Florennes, Philippeville en nabij Beaumont. [zuidwaarts.
Res.-Artillerie				8	nabij Beaumont. [zuidwaarts.
Reserve-cavalerie.	1 <sup>ste</sup> korps	2536		2	Fontenelle en Walcourt.
	2 <sup>e</sup> „	3496		2	Boussu.
	3 <sup>e</sup> „	3495		2	} ten zuiden van het bosch van La Gayolle.
	4 <sup>e</sup> „ <sup>2)</sup>	2797		2	
Pontontrein					tusschen VI <sup>e</sup> korps en garde.
Reserve-Geniepark	Geniepark				bij Beaumont.
	Artilleriepark				achter Beaumont.

1) Volgens H. D. MAUDUIT. Les derniers jours de la Grande Armée. I. Tableau général de l'Armée du Nord.

2) De divisie DELORT van het 4<sup>e</sup> cav. korps was nog in aanmarsch en bevond zich ten zuiden van Philippeville. Evenzoo een gedeelte van het IV<sup>e</sup> korps.

Den 15<sup>en</sup> Juni rukte het leger België binnen.

Het marschbevel daartoe was door den majoor-generaal op last geteekend. Naar vorm en inhoud blijkt het door den Keizer te zijn gedictieerd.

In den avond van den 14<sup>en</sup> werden de in twaalfvoud vervaardigde afschriften van dit bevel uit Beaumont aan de korpscommandanten verzonden, waarbij moet worden opgemerkt, dat deze reeds door eene geheime order van den 13<sup>en</sup> vrij volledig waren ingelicht omtrent hunne taak op den 15<sup>en</sup> Juni. <sup>1)</sup>

Wat den vorm betreft, vertoont het marschbevel de eigenaardigheden van een gedictieerd stuk; de volgorde der onderdeelen is niet scherp aangegeven, er komen herhalingen, soms onduidelijkheden in voor en de hoofdzaak verliest zich in vele andere zaken, die van minder belang zijn. Ware BERTHIER majoor-generaal geweest, waarschijnlijk zou de Keizer zich niet met de redactie van het stuk belast hebben.

De hoofdzaken van het bevel samenvattende en groepeerende, komt de inhoud op het volgende neer. <sup>2)</sup>

1. Het leger gaat morgen op den linker Sambre-oever over; vóór het middaguur moet de overtocht geschied zijn.

2. Daartoe marcheeren in het centrum naar Charleroi;

*a.* de cavalerie-divisie DOMONT (zonder hare batterij) om 2<sup>30</sup> v. m.

*b.* het 1<sup>ste</sup> cavaleriekorps (PAJOL) achter DOMONT; *a* en *b* onder commando van PAJOL;

*c.* het III<sup>e</sup> korps (VANDAMME) om 3 uur v. m.; achter het voorste infanterie-bataljon marcheert de artillerie-batterij van DOMONT en achter het voorste infanterie-regiment de marine- en genietroepen van de garde, zoomede de reserve-genietroepen met 2 of 3 gereedschapskarren; achter het korps:

*d.* de rest van het reserve-geniepark en

*e.* de eerste afdeeling van den pontontrein (bestaande uit 3 sectiën, ieder met 5 zware en 5 lichte pontons tot het slaan van 3 bruggen over de Sambre) met 3 pontonnier-compagnieën.

*f.* het VI<sup>e</sup> korps (LOBAU) om 4 uur v. m.;

*g.* de jonge garde om 5 uur v. m.;

*h.* de jagers te voet van de oude-garde om 5<sup>30</sup> uur v. m.;

*i.* de grenadiers te voet van de oude-garde om 6 uur v. m.;

*k.* de garde-cavalerie om 8 uur v. m.;

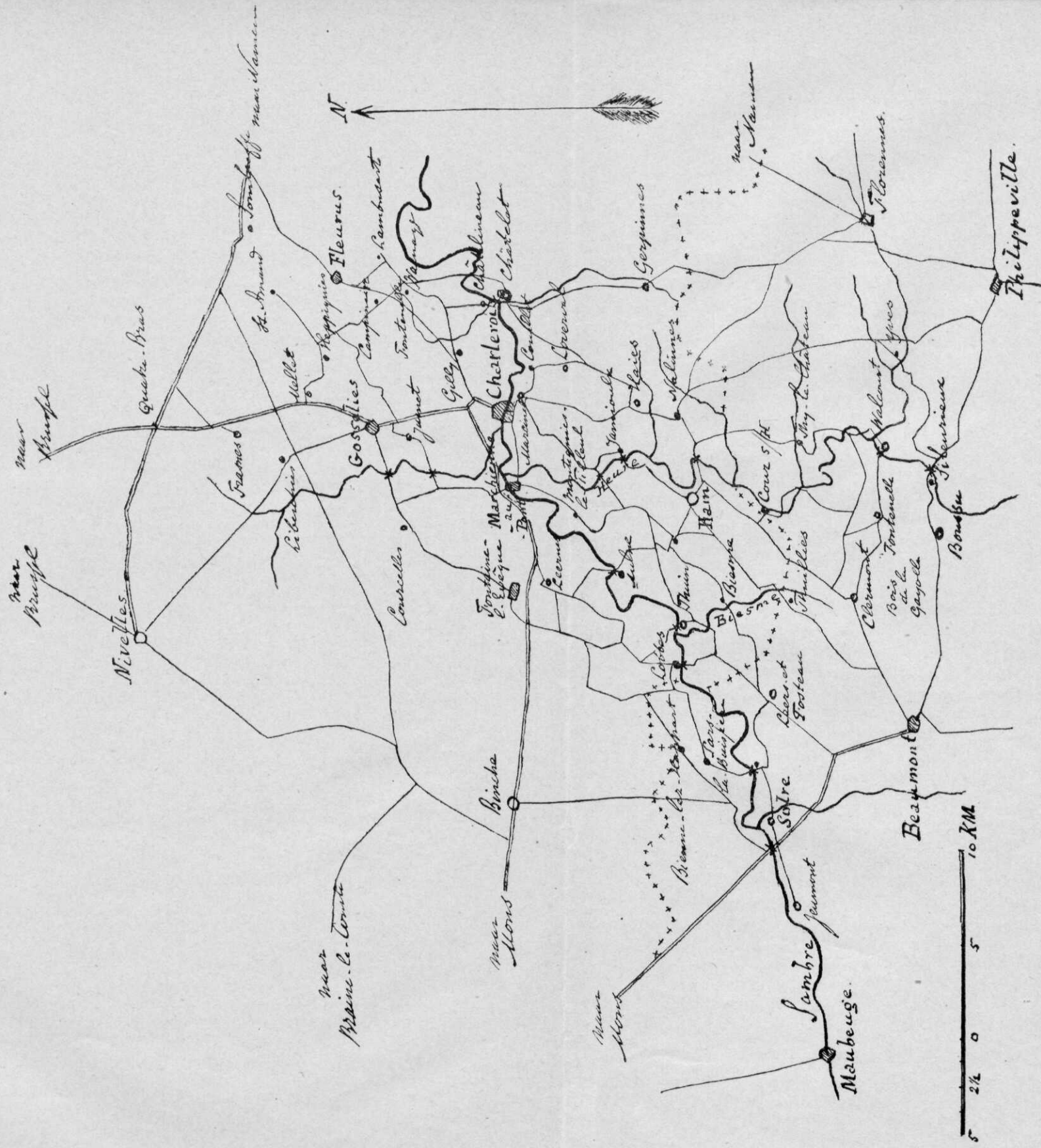
Rechts van deze marschcolonne marcheert langs parallelwegen de reserve-cavalerie, zonder echter van den hoofdweg gebruik te maken en wel:

om 5<sup>30</sup> uur v. m. het korps, dat het dichtst bij den hoofdweg bivakkeert, om 6<sup>30</sup> uur en om 7<sup>30</sup> uur de beide andere korpsen.

1) F. DE BAS et 'T SERCLAES DE WOMMERSOM, La campagne de 1815, III, blz. 244.

2) Correspondance de NAPOLEON I. N<sup>o</sup>. 22053.





## 3. Als linker-colonne marcheeren :

a. het II<sup>e</sup> korps om 3 uur v.m. naar Marchienne-au-Pont, waar het vóór 9 uur v.m. moet aankomen;

b. achter het II<sup>e</sup>, het I<sup>ste</sup> korps om 3 uur v.m. naar Charleroi.

Het II<sup>e</sup> korps bezet alle bruggen over de Sambre, die bij den opmarsch in zijn linkerflank liggen en laat niemand naar 's vijands zijde overgaan. Brugvernieling door den vijand moet worden belet; eventueele beschadiging dadelijk hersteld. Vooral geldt dit voor de brug bij Marchienne-au-Pont, over welke het korps vermoedelijk op den linkeroever zal moeten overgaan.

Het I<sup>ste</sup> korps ondersteunt en beschermt, zoo noodig, het II<sup>e</sup> bij zijne voorwaartsche beweging. Het lost de brugbezettingen van het II<sup>e</sup> korps af, wijst ééne divisie aan voor de bezetting van Thuin en de abdij Aulne <sup>1)</sup> en doet hier op den linkeroever bruggenhoofden aanleggen. Tot eigen dekking laat het korps ééne cavalerie-brigade achter, onderhoudt de verbinding met Maubeuge en eclaireert, echter zonder grensoverschrijding, in de richting van Mons en Binche.

## 4. Als rechter-colonne marcheeren naar Charleroi :

a. het IV<sup>e</sup> korps (indien namelijk dit korps heden — 14<sup>en</sup> — voorwaarts van Philippeville komt en alle divisien vereenigd zijn) om 3 uur v.m.

b. de cavalerie-divisie DELORT (die heden ook te Philippeville komt) achter het IV<sup>e</sup> korps. Te Charleroi sluit deze divisie zich bij het 4<sup>e</sup> cavalerie-korps aan.

Het IV<sup>e</sup> korps moet verzameld marcheeren en alle wegen, die naar Namen voeren, zoomede het terrein op de rechterflank ophelderen.

5. De genietroepen van het II<sup>e</sup>, III<sup>e</sup> en IV<sup>e</sup> korps marcheeren met hunne voertuigen, in ieder korps achter het voorhoede-regiment.

6. Het II<sup>e</sup>, III<sup>e</sup> en IV<sup>e</sup> korps, zoomede het 1<sup>ste</sup> cavalerie-korps moeten in onderling verband marcheeren en gelijktijdig, goed opgesloten, vóór Charleroi aankomen.

7. De gevechtstrein blijft bij de troepen.

8. De bagagetrein blijft bij den afmarsch geparkeerd en verzameld achter. Hij marcheert met den grooten trein, als volgt :

a. die van de linkercolonne achter het I<sup>ste</sup> korps onder den oudsten treincommandant ;

b. die van de middencolonne om 10 uur v.m. in volgorde van :

de voertuigen van het Huis des Keizers,

de bagagetrein van het Groote Hoofdkwartier,

de veldhospitalen,

de bagagetreinen van garde, III<sup>e</sup> en VI<sup>e</sup> korps, in de hiergenoemde volgorde,

---

1) De schrijfwijze der plaatsnamen in dit opstel is die der Belgische stafkaart op 1 : 40.000.

}

 groote  
trein.
 
 } het reserve-artilleriepark,  
 } de 2<sup>e</sup> Afdeeling van den pontontrein,  
 } de bagage- en verplegingstrein van de intendance,

Het geheel onder commando van den algemeenen treincommandant, die aan de onderdeelen van den grooten trein hunne plaats aanwijst.

c. die van de reserve-cavalerie om 10 uur v.m., doch niet vóór de alg. treincom<sup>t</sup>. bevel tot den afmarsch geeft. Hij volgt den weg door de cavalerie ingeslagen.

d. die van de rechtercolonne blijft te Philippeville achter.

N.B. De trein nadert den staart der troepencolonne niet dichter dan 13<sup>1</sup>/<sub>2</sub> KM. en gaat niet over de Sambre dan op nader bevel van den majoor-generaal

Alle niet reglementaire voertuigen, die zich in de troepencolonne bevinden, worden verbrand; evenzoo die voertuigen in de treincolonne, die zonder bijzondere vergunning van den alg. treincom<sup>t</sup>. hunne plaats verlaten of omkeeren. Te laat komende voertuigen marcheeren aan den staart der treincolonne. De bagage-treinen worden in officiers-onderafdeelingen gesplitst.

De alg. trein-com<sup>t</sup>. is verantwoordelijk voor het hier bevolene, waarvan de goede uitslag van den veldtocht kan afhangen; 50 gendarmes worden hem toegevoegd.

g. De Keizer bevindt zich bij de voorhoede van de middencolonne; de korps-commandanten moeten veelvuldig rapporteeren omtrent hunne bewegingen en de door hen ingewonnen berichten.

Uit dit marschbevel en uit andere bronnen kan men afleiden, hoe NAPOLEON zich op den 14<sup>en</sup> Juni den algemeenen toestand, waarin hij zich bevond, de handelingen zijner tegenpartij en den vermoedelijke gang van de door hem bevolen manoeuvre dacht.

Zijne bevelen gaan niet verder, dan noodig is om de Sambre te bereiken. Hetgeen bij, tijdens of na den rivierovergang zal voorvallen, zal hem aanleiding tot nieuwe dispositiën geven.

„Je passerai la Sambre demain 15. Si les Prussiens n'évacuent pas, nous aurons une bataille”, schreef de Keizer aan zijn oorlogsminister. <sup>1)</sup> En aan zijn broeder JOSEPH: Demain 15 je me porterai sur Charleroi, ce qui donnera lieu à une bataille ou à la retraite de l'ennemi”. <sup>2)</sup> CHARRAS beweert, dat het doel van NAPOLEON op den 15<sup>en</sup> Juni de bezetting van Quatre-Bras en Sombreffe geweest is. <sup>3)</sup> Men kan die bewering onjuist noemen; zij houdt geen rekening met de eventueel te verwachten tegenmaatregelen van den vijand, noch met den afstand, die deze punten van de lijn Leers-Beaumont-Philippeville scheidt.

Op het oogenblik, dat de Keizer het marschbevel ontwierp, had

<sup>1)</sup> Zie Correspondance de NAPOLEON I. Tome 28. Nos. 22050-51.

<sup>2)</sup> CHARRAS. Histoire de la campagne de 1815. 1858, blz. 96. De afstand van Beaumont tot Sombreffe is 50 KM.; van Solre tot Quatre-Bras 49 KM.

hij alle reden te denken, dat de opmarsch en de concentratie van zijn leger aan de opmerksaamheid van zijne tegenpartij was ontsnapt, althans geene verandering had gebracht in de opstelling of kantonnering van BLÜCHER en WELLINGTON. Zijn aanval zou dus beide legers verrassen; eene snelle beweging en eene doelmatige richting van den aanvalsstoot moest hun tijd en gelegenheid ontnemen, zich in de onmiddellijke nabijheid van de Sambre samen te trekken.

NAPOLEON zelf heeft later zijne meening geuit, omtrent hetgeen BLÜCHER en WELLINGTON hadden moeten doen, toen zij het bericht van zijn aanval eerst ontvingen na of op het oogenblik, dat hij de Sambre reeds bereikt had. <sup>1)</sup>

De eerste had zijn leger bij Waveren, de laatste bij Waterloo moeten verzamelen; op deze punten kon hun leger bij elkaar zijn op den 17<sup>en</sup>. Eene verzameling op een punt meer zuidwaarts was een beletsel, om ieder leger in zijn geheel tegenover hem te stellen.

Door eene sterke voorhoede aan de Sambre had men bovendien tijd moeten winnen, om die verzameling te kunnen uitvoeren.

Men mag aannemen, dat de Keizer, op den grondslag dezer rede-nering de operatiën, van den 15<sup>en</sup> inleidde en doorvoerde.

De vijandelijke voorposten zouden het eerst zijne nadering rapporteren; in het voor den vijand gunstigste geval kon deze dan, wel is waar, aan de Sambre met min of meer sterke onderafdeelingen weerstand bieden, maar met het overbrengen en geven van bevelen uit de hoofdkwartieren naar en aan de verspreide kantonnementen moest veel tijd heengaan. De verzameling van de vijandelijke legerkorpsen in zich zelve kon daarom op den 15<sup>en</sup> niet worden verwacht en evenmin de bijentrekking van ieder der beide legers op den 16<sup>en</sup> op welk punt ook.

Aldus opgevat, kon de Keizer over twee dagen beschikken, om zich tusschen beide legers op te stellen; op den 15<sup>en</sup> kon hij de Sambre overtrekken en de onderdeelen, die hem dit wilden beletten, terugdrijven of uiteenslaan; op den 16<sup>en</sup> kon hij de behaalde voordeelen vervolgen en meer in het bijzonder zijne aandacht op één der vijandelijke legers vestigen. Eerst op den 17<sup>en</sup> meende hij op een ernstigen samenstoot met een der beide legers te mogen rekenen.

Wat nu de operatiën op den 15<sup>en</sup> betreft, hierbij was de beheerschende, maar niet te beantwoorden vraag, of de vijand ten zuiden van de Sambre zou standhouden, of wel achter de rivier de, al of niet vernielde, overgangen zou verdedigen.

Het eerste geval was niet zeer waarschijnlijk, wegens het groote gevaar, dat de stand houdende troepen liepen, afgesneden te worden en ook omdat daarbij de vaste overgangen over de rivier niet tijdig konden worden vernield. In beide gevallen was het aanbevelenswaardig den 15<sup>en</sup> zoo vroeg en zoo snel mogelijk naar de rivier op te rukken,

1) LAS CASAS. Mémoires de St. Hélène. Tome V, blzn. 390-393.

ten einde de voorwaarts daarvan geplaatste Pruisische troepen <sup>1)</sup> overhoop te werpen, af te snijden of te gelijk met hen over de rivier te dringen en de bruggen onbeschadigd in handen te krijgen.

Met het oog op de groote troepenmassa's, die in den loop van den dag op den anderen oever moesten overgaan, was het noodzakelijk pontonmaterieel bij de voorste troepen in te deelen. Zelfs wanneer de bruggen bij Charleroi en bij Marchienne-au-Pont niet door den vijand vernield waren, waren deze beide bruggen geheel onvoldoende om een leger van 120.000 man met eene talrijke cavalerie en artillerie in één dag te doen overgaan.

NAPOLEON had in zijne vorige veldtochten nimmer op Belgischen bodem krijg gevoerd. Zijn kennis van de landstreek ontleende hij dus aan de kaart <sup>2)</sup>, aan studiën van vroegere veldtochten, met name die van 1794, en aan inlichtingen. Onder verwijzing naar de hierbij gevoegde schets, volgen hier eenige militair-aardrijkskundige gegevens.

Het karakter van de landstréek tusschen Sambre en Maas komt ongeveer overeen met dat van onze provincie Limburg ten zuiden van de Geul. Die streek is eene aaneenschakeling van hoogvlakten, onderling gescheiden door tal van riviértjes en beekjes, die in meer of min diepe dalen stroomen. De dalwanden zijn meestal met bosschen bedekt; zij vormen belangrijke hindernissen voor de beweging.

Talrijke dorpen, gehuchten en pachthoeven zijn in alle richtingen door wegen verbonden, maar in 1815 waren dit alle land- en boschwegen. De toestand dier wegen op den 15<sup>en</sup> Juni was niet gunstig. Akkers met hoog graan wisselden af met weiden en groote bosschen. De streek was dus zeer bedekt.

Om van uit de lijn Leers—Beaumont—Philippeville naar het Sambre-vak Marchienne-au-Pont—Charleroi te marcheeren moest men o. a. de riviértjes de Biesme en de Heure overgaan.

De Biesme stroomt door een tamelijk eng dal; het hoogteverschil tusschen dalzool en begrenzende hoogvlakten bedraagt  $\pm$  40 M. Bij Thuin en bij Biesme-sous-Thuin lagen bruggen.

De Heure is veel belangrijker. Haar dal is hier en daar eng, soms ravijnachtig, met sterke hellingen; hoogteverschil tusschen dalzool en begrenzende hoogvlakten 50 à 70 M. De dalwanden waren meereendeels met bosschen begroeid. Het riviértje is niet breed, maar

<sup>1)</sup> Dat er ten zuiden van de Sambre Pruisische troepen geposteed waren, was bekend, maar omtrent hunne sterkte schijnt men slecht onderricht te zijn geweest. Althans berichtte de majoor-generaal in den avond van den 14<sup>en</sup> aan den commandant der reserve-cavalerie, dat Jamioux door 6000 man infanterie en artillerie bezet was. Zie VON LETTOW-VORBECK, NAPOLEONS Untergang. I, blzn. 238-242.

<sup>2)</sup> Aan NAPOLEON stond de topografische kaart van CAPITAINE op 1 : 86.400 ten dienste. Het was eene, voor dien tijd, zeer goede kaart, doch niet te vergelijken met de tegenwoordige Belgische stafkaart. Hoogteverschillen b.v. zijn er niet op aangegeven.

het overgaan van het dal is voor legervoertuigen alleen bij de bestaande overgangen mogelijk. Deze overgangen en de talrijke gehuchten en dorpen vormden even zoo vele defilé's, die het marcheeren met een breed front beletten.

Uit het vorenstaande volgt dus, dat het aantal te benutten wegen naar de Sambre en de splitsing in colonnes in hoofdzaak afhing van het aantal bruikbare overgangen over de Biesme en de Heure met hare bijstroompjes. Over de Heure nu lagen bruggen bij Boméré, bij Jamioulx, bij Ham en bij Silenrieux, maar over den toestand van die bruggen zijn geene gegevens gevonden.

De Sambre is in haren benedenloop 30 à 35 M. breed en op haar is in nog sterker mate van toepassing, hetgeen omtrent de Heure is gezegd. Haar dal is meestal eng; waar het zich verwijdt, zijn de oevers moerassig. De dalwanden zijn vrij steil, soms rotsachtig of bedekt met bosschen; het terrein klimt aan weerszijden boven de dalzool tot  $\pm$  90 M. Eene uitzondering hierop maakt de zuidelijke oever van de Sambre tusschen Marchienne-au-Pont en Charleroi. Over een afstand van  $\pm$  8 KM. houden hier de hoogten op, de rivier te begeleiden; de hoogvlakten verloopden flauw naar de Sambre. De strook langs de rivier bestaat uit laag weiland.

Bruggen over de rivier, die voor troepen bruikbaar waren, vond men bij Solre-sur-Sambre, bij La Buissière, bij Lobbes, bij Thuin, bij de abdij Aulne, bij Marchienne-au-Pont, bij Charleroi en bij Châtelet. Bij Couillet schijnt ook eene waadbare plaats geweest te zijn.<sup>1)</sup>

De steenen boogbrug bij Charleroi was 38 M. lang en 8 M. breed; zij had houten leuning en een naar het midden oplopend bestraat bovendeck. Die bij Marchienne-au-Pont lag midden in het op de beide oevers der Sambre gebouwde stadje; zij was smal en ook de straten in het stadje, die toegang tot de brug gaven, waren nauw.

Charleroi was eene half gesloopte vesting op den noordelijken rivieroever; de straten waren smal en liepen naar den noordelijken uitgang steil opwaarts. Ook op den zuidelijken oever had de stad zich uitgebreid; hier vormde een dijk of dam dwars door het lage weiland eene afsluiting naar het zuiden. Zonder toevoeging van militaire pontonbruggen was het deboucheeren op den noordelijken Sambre-oever in het vak Marchienne—Charleroi voor groote troepenmassa's dus lastig en tijdroovend; ook de aanmarsch van uit de lijn Solre-sur-Sambre—Beaumont—Philippeville naar dit riviervak was door den toestand der wegen en van de overgangen over de Biesme en Heure bezwaarlijk. Men kon voor dezen aanmarsch over de volgende parallelwegen beschikken:

a. Van Solre-sur-Sambre langs den linker rivieroever:

1. Over Bienne-lez-Happart en langs den noordelijken zoom van het bois de la Fontaine naar Leernes en Marchienne, 31 KM.

<sup>1)</sup> VON LETTOW-VORBECK, NAPOLEONS Untergang, I, blz. 269.

2. Over La Buissière, Sars-la-Buissière en Lobbes door het Bois de la Marche naar Leernes en Marchienne, 29 KM.

b. Van Leers-et-Fostéau over Thuin of Biesme-sous-Thuin en Montignies-le-Tilleul naar Marchienne-au-Pont en Charleroi, 20 KM.

c. van Beaumont over Thuillies, Marbaix, Jamioulx naar Charleroi, 30 KM.

d. idem over Clermont, Ham en Haies door het Bois du Prince naar Marcinelle en Charleroi, 32 KM.

e. van Boussu over Silenrieux, Yves, Nalinnes, Loverval en Marcinelle naar Charleroi, 36 KM.

f. van Philippeville over Florennes en Nalinnes en verder d of e volgende, resp. 36 of 38 KM.

Met betrekking tot den marsch der troepen komen in het marschbevel onbegrijpelijke aanwijzingen en leemten voor, n.l.:

1<sup>o</sup>. *het niet aanwijzen van bepaalde wegen, die de colonnes te volgen hadden.* In vier colonnes zou het leger in een steeds smaller wordend marschéchiquier naar de Sambre oprukken. Het was dus wel zeer noodig, iedere colonne den bepaalden weg aan te wijzen, om stremmingen te voorkomen en korpscommandanten voor te lichten. Dat deze laatsten inderdaad in verlegenheid zijn gekomen, blijkt uit een bericht van den commandant van het III<sup>e</sup> korps aan den majoor-generaal, volgens hetwelk hij over Ham en Marchienne dacht te marcheeren. Daar hij zodoende in de colonne van het II<sup>e</sup> korps zou zijn te recht gekomen, schreef hem de majoor-generaal terug, dat hij bij Bomerée of Jamioulx over de Heure moest gaan.

En zoo werd nog aan den Maarschalk GROUCHY nader bevolen met de reserve-cavalerie den weg hierboven onder e, genoemd te volgen; ook aan de rechter-colonne in Philippeville werd hiervan kennis gegeven.

2<sup>o</sup>. *de regeling der afmarsch-uren.* Deze regeling hield in het geheel geen rekening met de marschdiepten der korpsen. Eene berekening van die diepten <sup>1)</sup> geeft ons voor het II<sup>e</sup> korps 16,3 — voor het I<sup>ste</sup> 13,4 — voor het III<sup>e</sup> 11,3 — voor het VI<sup>e</sup> 6,5 en voor het gardekorps 13,9 KM. Voor de reserve-artillerie vindt men 3,2, voor het 1<sup>ste</sup>, 2<sup>e</sup>, 3<sup>e</sup> en 4<sup>e</sup> cavalerie-korps resp. 4,6 — 6 — 6 en 4,9 KM.; een en ander bij den afmarsch.

Uit deze marschdieptenberekening blijkt, dat het I<sup>ste</sup> korps niet om 3 uur v.m. kon opbreken, om achter het II<sup>e</sup> te volgen. Het

<sup>1)</sup> Hierbij wordt aangenomen voor de troepen met gevechtstrein, afstanden in de colonnes inbegrepen, per man  $\frac{1}{2}$  M., per ruiter  $1\frac{1}{2}$  M., per genie-soldaat 1 M. en voor eene batterij veldartillerie van 8 of rijdende-artillerie van 6 stukken 400 M. Voor de voorhoede van eene infanterie-colonne wordt 1 KM., voor die van eene cavalerie-colonne 2 KM. in rekening gebracht.

De marschsnelheid van infanterie bij den afmarsch der colonne wordt op  $3\frac{3}{4}$  KM., die van cavalerie op 5 KM. per uur gesteld.

legerde 8 KM. ten westen van Leers en, daar het II<sup>e</sup> korps — 16,3 KM. diep — om 3 uur van dit oord afmarcheerde, kon het I<sup>ste</sup> niet vóór 5 uur van Solre op marsch gaan.

Veel ongunstiger was het nog bij de middencolonne gesteld. Het III<sup>e</sup> korps moest opbreken om 3 uur v.m.; de cavalerie van DOMONT en van PAJOL echter marcheerden slechts één half uur vroeger af. Het VI<sup>e</sup> korps moest om 4 uur zijn bivaks verlaten, om het III<sup>e</sup> te volgen; de berekening doet zien, dat de troepen, die onmiddellijk aan het VI<sup>e</sup> korps voorafgingen eerst tegen 7 uur hunne bivaks konden verlaten.

Er is voor deze misrekening slechts deze aanleiding te vinden, dat de Keizer gemeend heeft, dat de marschvorm der colonne zich kon schikken naar den vastgestelden tijd. In de landstreek tusschen Sambre en Maas was dit echter niet mogelijk; de wegen, het terrein naast de wegen en de vele defilé's, dorpen, bruggen en gehuchten, lieten geen marcheeren met breed front toe.

Hoe dit zij, zooals de marsch naar de Sambre geregeld werd, viel het reeds te voren te berekenen, dat de diepten der marschcolonnen en de te doorloopen afstanden onoverkomelijke beletsels zouden vormen, om nog in den loop van den 15<sup>en</sup> het geheele leger op den linker Sambre-oever te doen overgaan. Door een bloot bevel konden deze nadeelige omstandigheden niet op zijde gezet worden. Ook het uur van aankomst aan de Sambre viel niet vooruit vast te stellen, daar dit geheel afhing van de vijandelijke tegenmaatregelen.

3<sup>o</sup>. *de opeenhooping van alle troepen* in het Sambre-vak Marchienne—Charleroi, 3 KM. breed. Deze opeenhooping moest voor het geval, dat de vijand den rivierovergang betwistte, nadeelige gevolgen hebben. Zij was nutteloos voor het gebruik der troepen en zeer schadelijk voor den snellen overgang op den linkeroever. De concentrische beweging had echter het voordeel, dat alle eventueel voorwaarts van de rivier opgestelde troepen konden worden afgesneden.

4<sup>o</sup>. *het zorgvuldig vermijden* van het terrein en de aanmarschwegen op den linker Sambre-oever. Waren op dezen oever vijandelijke krachten, van aanzienlijke sterkte en verzameld, aanwezig geweest, dan zou het marcheeren van een gedeelte van het leger aldaar zeker niet voorzichtig geweest zijn. Maar op den voorgrond stellende, dat de vijand verrast werd, verdween ook hiermede het gevaar.

Door alleen op den rechteroever te marcheeren, stelde de Keizer zich bloot aan het gevaar, om bij ernstigen weerstand aan de Sambre, zooveel tijd met het forceeren van den overgang te verliezen, dat hij op den 15<sup>en</sup> Juni zijn geheele leger niet meer op den linkeroever kon doen overgaan.

5. *Het niet genoeg naar voren brengen van het beschikbare pontonmaterieel.* Slechts de helft van den pontontrein werd achter het III<sup>e</sup> korps ingedeeld; d. i. 11 KM. van het hoofd der infanteriecolonne. De andere helft bleef bij den grooten trein.



6. *Het niet onder een algemeen commando stellen* van de linker-colonne. Langs den zelfden weg marcheerende en tot één doel samenwerkende, moest eenhoofdige leiding aan de uitvoering van de opdracht bevorderlijk zijn. Thans trad zoowel het II<sup>e</sup> als het I<sup>ste</sup> korps zelfstandig op; bij verschil van inzicht tusschen de beide commandanten moest dientengevolge wrijving en tijdverlies worden uitgelokt.

## II. UITVOERING.

PAJOL overschreed den 15<sup>en</sup> Juni om 3<sup>30</sup> v.m. de grens bij Cour-sur-Heure en bij Thy-le-Château.<sup>1)</sup> Men kan hieruit afleiden, dat de cav.<sup>ie</sup>-divisie DOMONT van het III<sup>e</sup> korps en het gedeelte van het I<sup>ste</sup> cav.<sup>ie</sup>-korps dat te Fontenelle gelegerd had, den weg over Ham en Jamioulx langs den linkeroever van de Heure namen, terwijl de andere helft van het korps van Walcourt op den rechteroever marcheerde.

Kort na 8 uur v.m. kwam de spits dezer cavalerie voor Marcinelle<sup>2)</sup>, waar Pruisische infanterie den toegang tot de brug over de Sambre bij Charleroi afsloot.

PAJOL moest door de infanterie van het III<sup>e</sup> korps gevolgd worden, maar dit geschiedde niet. In plaats van deze infanterie volgden de genietroepen onder den generaal ROGNAT, die volgens het marschbevel achter het voorste inf.<sup>ie</sup>-regt. van het III<sup>e</sup> korps moesten marcheeren.

Het VI<sup>e</sup> korps, dat om 4 uur v.m. uit zijne bivaks afmarcheerde, stuitte weldra op bivaks van het III<sup>e</sup> korps. Eerst om 7 uur v.m. kon het den marsch vervolgen.<sup>3)</sup>

Vóór dit uur had ook de Keizer met gevolg en dienstescorte (vier garde-eskadrons) Beaumont verlaten. De opstopping in de midden-colonne gewaar wordende, beval hij aan de garde niet achter het VI<sup>e</sup> korps te volgen, maar een anderen weg in te slaan, links van

<sup>1)</sup> H. HOUSSAYE. 1815. Waterloo, blz. 108.

<sup>2)</sup> VON LETTOW-VORBECK. Als voren, I, blz. 254.

<sup>3)</sup> De algemeen geldende reden, die voor het niet op tijd afmarcheeren van deze troepen van het III<sup>e</sup> korps wordt aangenomen, is, dat VANDAMME niet in het bezit van het marschbevel kwam, omdat de ordonnansofficier, die dat bevel overbracht in het duister verdwaalde, van het paard viel, zijn been brak en liggen bleef. Daaruit wordt dan afgeleid, dat de majoor-generaal den misslag beging, het bevel slechts door één officier te doen overbrengen.

Wij gelooven in dit verhaal niets anders te moeten zien, dan den welgeslaagden toleg om de misrekening van den Keizer bij het vaststellen der afmarsch-uren te bemantelen en SOULT te belasten. Immers:

a. VANDAMME wist reeds uit de geheime order van den 13<sup>en</sup>, dat hij den 15<sup>en</sup> om 3 uur v.m. naar Charleroi moest marcheeren. Hoe kan men aannemen, dat noch hij, noch zijn Chef van den Generalen Staf, als het nader bevel in den avond van den 14<sup>en</sup> uitblijft, niet naar het hoogstens 4<sup>1/2</sup> KM. verwijderde hoofdkwartier in Beaumont om inlichtingen laat vragen?

b. Het III<sup>e</sup> korps bivakkeerde tusschen andere korpsen, die alle het marschbevel ontvingen. Hoe kon dit aan de wetenschap van het korps en van zijn commandant of diens staf ontsnappen?

dien, welke de midden-colonne bezigde, vermoedelijk den weg onder c. hiervoren genoemd. De garde kreeg de opdracht bij den marsch spoed te betrachten.<sup>1)</sup>

Wel is waar, werd het tijdverlies door dezen maatregel schijnbaar tot twee uren teruggebracht, maar het werkelijke verlies aan tijd was veel grooter. Want thans marcheerde de garde aan het hoofd der colonne en daar deze keurtroepen in het begin van den veldtocht noch aan een échec, noch aan zware verliezen mochten worden blootgesteld, moest men eventueel toch op de aankomst van het III<sup>e</sup> korps wachten. Bovendien kon nu de pontontrein, die achter dit korps was ingedeeld, eerst veel later de Sambre bereiken.

Op het zelfde uur — 5 uur v.m. —, dat de spits van het garde-

c. De cavie-divisie DOMONT van het III<sup>e</sup> korps moest volgens het bevel met PAJOL marcheren. Hoe kon dit geschieden, als VANDAMME zelf het bevel niet gekregen had. DOMONT moest toch zijne bevelen van zijn korpschef krijgen; een en ander in overleg met PAJOL en VANDAMME, ook omdat de rijdende batterij van DOMONT in de colonne van het III<sup>e</sup> korps moest plaatsnemen.

d. In de colonne van het III<sup>e</sup> korps of daarachter moesten plaats nemen genietroepen, geniepark en pontontrein. Het is niet aan te nemen, dat daaromtrent te voren geen gedachtenwisseling met den korpscommandant heeft plaats gehad.

e. VANDAMME heeft met den majoor-generaal van gedachten gewisseld over den naar Charleroi te volgen weg, waarbij hem aangezegd is, niet over Marchienne maar over Jamioulx of Bomerée te marcheren.

f. Als de ordonnansofficier in het geheel niet van zijn rit, waarmede hoogstens één uur kon heengaan, terugkeerde, zou dit toch de aandacht hebben moeten trekken. Het is niet aannemelijk, dat de oorzaak alsdan niet zou zijn nagespoord.

Het is niet bekend, dat de Keizer aan VANDAMME iets onaangenaams heeft doen kennen omtrent het gebeurde, terwijl de gedenkschriften van den generaal er geen melding van maken. Wij meenen daarom, dat de vertraging bij de midden-colonne aan zeer natuurlijke oorzaken moet worden toegeschreven. Zoo b.v. is het wel mogelijk, dat de spits van het III<sup>e</sup> korps niet om 3 uur v.m. is afgemarcheerd, maar men bedenke dan, dat eene ruitercolonne van ± 2500 paarden met 1 rijdende batterij moest voorafgaan, die eerst om 2<sup>30</sup> v.m. te paard steeg. Deze omstandigheid kan den korpscommandant bewogen hebben het uur van afmarsch later te stellen, dat door THIERS (Histoire du Consulat et de l'Empire. 1862. Tome XX, blz. 34) tusschen 5 en 6 uur v.m. wordt opgegeven

Doch ook dit afmarschuur is niet waarschijnlijk, want om 5 à 6 uur afmarcheerende, kon de staart der colonne, die eene marschdiepte van 9,7 KM. had, zonder geniepark en pontontrein daarbij te rekenen, onmogelijk om 7 uur v.m. uit haar bivaks afgemarcheerd zijn, zooals de sous-Chef van den Generalen Staf van het VI<sup>e</sup> korps getuigt.

Onze persoonlijke meening is, dat het hoofd der colonne, of om 3 uur v.m. of zoo vroeg, als de voorafgaande cavalerie toeliet, is afgemarcheerd, daarbij echter eene verkeerde, niet bedoelde marschrichting insloeg. Vermoedelijk is de colonne daarbij op den rechteroever der Heure gekomen achter de reserve-cavalerie.

<sup>1)</sup> Zie H. DE MAUDUIT. Als voren, II, blz. 13. HOUSSAYE. Als voren, blz. 117.

korps naar Charleroi afmarcheerde, klonk van den kant van Thuin het kanonvuur van de linker-colonne den Keizer te gemoet.

Het II<sup>e</sup> korps, om 3 uur v. m. opgebroken, was reeds dadelijk op vijandelijke voorposten aan de grens gestuit. Deze trokken terug op Thuin en hielden hier stand, zoodat 2 bat<sup>s</sup>., 5 esk<sup>s</sup>. en 3 stukken van de divisie JERÔME moesten opmarcheeren, om den weerstand te breken. <sup>1)</sup> Het gevecht duurde ongeveer van 4<sup>30</sup> — 5<sup>30</sup> v.m., waarna het Pruisische bataljon, levendig vervolgd, op Montignies-le-Tilleul terug ging. Nogmaals pogende hier stand te houden, werd het uiteen geslagen. Slechts enkele vluchtelingen bereikten St.-Martin — 1½ KM. van Marchienne-au-Pont, waar zij door een Pruisisch bataljon werden opgenomen. Dit bataljon trok op Marchienne-au-Pont terug en bezette de toegangen tot de brug; gelijktijdig — ± 10 uur v.m. — verscheen ook de infanteriespits van het II<sup>e</sup> korps voor het dorp. <sup>2)</sup>

Intusschen was REILLE in het bezit gekomen van een nader bevel des Keizers, verzonden uit Jamioulx om 8<sup>30</sup> uur v. m. Dit door den majoor-generaal geredigeerde bevel luidde: <sup>3)</sup>

„l'Empereur m'ordonne de vous écrire de passer la Sambre, si vous n'avez pas de forces devant vous et de vous former sur plusieurs lignes à une ou deux lieues en avant, de manière à être à cheval sur la grande route de Bruxelles en vous éclairant fortement dans la direction de Fleurus. Mr. le Comte D'ERLON passera à Marchienne et se formera en bataille sur la route de Mons à Charleroi, où il sera à portée de vous soutenir au besoin.

„Si vous êtes encore à Marchienne, lorsque le présent ordre vous parviendra, et que le mouvement par Charleroi ne pût avoir lieu, vous l'opéreriez toujours par Marchienne, mais toujours pour remplir les dispositions ci-dessus.

„l'Empereur se rend devant Charleroi. Rendez compte à Sa Majesté immédiatement de vos opérations et de qui se passe devant vous”.

Wij mogen dit bevel beschouwen, als een gevolg van den toestand, zooals die zich om 8<sup>30</sup> voor den Keizer aftekende.

Hij onderstelde de spits van het II<sup>e</sup> korps reeds vóór Charleroi, wist echter, dat het hoofd van de garde in de midden-colonne nog ± 6 KM. van Jamioulx en 15 KM. van de brug bij Charleroi verwijderd was, alzoo niet voor het middaguur de Sambre kon bereiken. Op de aankomst van het III<sup>e</sup> korps of van het IV<sup>e</sup> korps vóór dit tijdstip viel evenmin te rekenen. Van eene gelijktijdige werking van de drie colonnes, waarop de Keizer in het marschbevel had gerekend, was dus geen sprake meer. Daarom werd aan de linker-colonne bevolen den overgang in te leiden.

Intusschen, toen REILLE het bedoelde bevel ontving, was hij nog

<sup>1)</sup> Zie VAN LETTOW-VORBECK. Als voren, I, blz. 250.

<sup>2)</sup> Id. I, blz. 251.

<sup>3)</sup> Zie D'ELCHINGEN. Documents inédits sur la campagne de 1815, blz. 22.

niet vóór Charleroi gekomen. Waarschijnlijk was zijn infanteriespits Montignies genaderd; dus wees hem het bevel den Sambre-overgang bij Marchienne.

Tegenover dit door den vijand bezette dorp liet REILLE zijne voorste divisie BACHELU opmarcheeren, waarmede wel één uur zal zijn heengegaan. Het werd hiermede 11 uur.

Ook D'ERLON had inmiddels van uit Jamioulx 10 uur v.m. een door den majoor-generaal geredigeerd bevel ontvangen van dezen inhoud: 1) Mr. le Comte REILLE reçoit ordre de passer la Sambre à Charleroi et de se former sur plusieurs lignes à une ou deux lieues en avant à cheval sur la grande route de Bruxelles".

„L'intention est aussi que vous passiez la Sambre à Marchienne ou à Ham 2) pour vous porter sur la grande route de Mons à Charleroi où vous vous formerez sur plusieurs lignes et prendrez des positions, qui vous rapprocheront de Mr. le Comte REILLE, liant vos communications et envoyant des partis dans toutes les directions: Mons, Nivelles, etc. Le mouvement aurait également lieu si Mr. le Comte REILLE était obligé d'effectuer son passage par Marchienne. Rendez moi compte de suite de vos opérations et de ce qui se passe devant vous; l'Empereur sera devant Charleroi".

D'ERLON had de misrekening betreffende het hem voorgeschreven afmarsch-uur verbeterd door eerst om 4<sup>30</sup> uur v.m. uit zijne bivaks af te marcheeren, in plaats van om 3 uur v.m. Achter het II<sup>e</sup> korps volgende, drukte de vertraging, die dit korps door het gevecht bij Thuin in zijn marsch ondervond, ook op het I<sup>ste</sup> korps. Vermoedelijk was het I<sup>ste</sup> korps nog ten zuiden van de Biesme, toen het keizerlijke bevel ontvangen werd. D'ERLON had dus op den linker Sambreover kunnen overgaan en naar den weg Mons—Charleroi kunnen marcheeren, in den geest van 's Keizers bedoeling, hetzij over Thuin, hetzij over Aulne. D'ERLON's initiatief reikte echter niet zoo ver. Hij bleef het II<sup>e</sup> korps op Marchienne volgen, liet in Thuin ééne zijner divisien en te Biesme-sous-Thuin eene cavaleriebrigade achter.

Terwijl het II<sup>e</sup> korps alzoó vóór Marchienne en het I<sup>ste</sup> cav.-korps voor Charleroi werden opgehouden, kwam de Keizer omstreeks 11 uur v.m. te gelijk met de genietroepen van ROGNIAT vóór Charleroi. 3) Even daarna ontruimden de Pruisische troepen zoowel Charleroi als Marchienne, zonder de bruggen vernield te hebben. Barricades en palissadeeringen, die haar versperden en afsloten, werden opgeruimd; ROGNIAT's genietroepen trokken het eerst Charleroi binnen, gevolgd

1) D'ELCHINGEN. Als voren, blz. 24. De vraag rijst, waarom de bevelen aan REILLE en aan D'ERLON, die één geheel uitmaken met eene tusschenruimte van 1½ uur geschreven zijn. Wellicht eene schrijf- of drukfout?

2) Ham ligt aan de Heure. Vermoedelijk wordt hier Alnes (Aulne) bedoeld. Is deze naam niet verkeerd gelezen wegens onduidelijk schrift, dan werd hier eene groote fout begaan. Wellicht eene schrijf- of drukfout?

3) HOUSSAYE. Als voren, blz. 117.

door het 1<sup>ste</sup> cav.-korps, dat in draf door de stad trok en daarbuiten deboucheerde. 1)

Achter PAJOL trok de Keizer door Charleroi; het was toen 12 uur. Het hoofd van de garde, n.l. de Jonge Garde naderde de stad.

NAPOLEON stelde zich buiten den noordelijken uitgang van Charleroi op nabij het punt, waar de straatweg naar Brussel en de weg naar Fleurus samenkomen, ongeveer 1 KM. van de brug over de Sambre. Van hier leidde hij de ontwikkeling van het leger op den linker Sambre-oever.

Het Fransche leger kunnen wij ons omstreeks het middaguur op de volgende punten denken.

Van het II<sup>e</sup> korps, 2 infanterie-divisiën en 1 cavalerie-divisie opgemarcheerd vóór Marchienne op den rechteroever, gereed om op den linkeroever over te gaan; de rest van het korps nog in aanmarsch. Evenzoo het 1<sup>ste</sup> korps.

Het gardekorps met de reserve-artillerie op marsch; het hoofd bij Charleroi, de staart 17 KM. terug.

Het III<sup>e</sup> korps, geniepark, pontontrein en VI<sup>e</sup> korps op marsch; het hoofd op  $\pm$  10 KM. van Charleroi.

De reserve-cavalerie, met het 2<sup>e</sup> cavalerie-korps — EXELMANS — aan het hoofd, nadert Marcinelle; de staart 14 KM. terug.

Het IV<sup>e</sup> korps, dat eerst om 7 uur v.m. omstreeks Florennes vereenigd was, 2) op marsch naar Nalinnes.

Uit het voorafgaande blijkt, dat om verschillende redenen de voormiddag van den 15<sup>en</sup> niet aan 's Keizers verwachting had voldaan. Men was in den voormiddag niet over de Sambre gekomen; nauwelijks begon men op het middaguur op den linkeroever te deboucheeren. Groote hitte en smalle, moeilijke wegen vertraagden den marsch der infanterie. 3)

PAJOL volgde met zijne cavalerie de Pruisische troepen op den weg, die naar Fleurus voert; op den Brusselschen straatweg zond hij tot dekking van zijn linkerflank het 1<sup>ste</sup> regiment huzaren onder Generaal CLARY.

Als infanterie-soutien schoof de Keizer op den Brusselschen straatweg één regiment van de jonge garde met ééne rijdende batterij en op den weg naar Fleurus, de rest van de jonge garde tot op 2 KM. vooruit. 4) Na de jonge garde marcheerden op den linkeroever de dan volgende grenadiers en jagers van de oude garde in 's Keizers nabijheid op. Hiermede verliepen twee uren, in welken tijd ook het 2<sup>e</sup> cav<sup>le</sup>.-korps bij Marcinelle opmarcheerde.

1) HOUSAYE. Als voren, blz. 117.

2) THIERS. Histoire du Consulat et de l'Empire. 1862. Deel XX, blz. 32.

3) HOUSSAYE. Als voren, blz. 110.

4) CHARRAS. Histoire de la campagne de 1815. 1858. I, blz. 86.

Omstreeks 2 uur n.m. kreeg de Keizer bericht, dat het cavie.-regt. op den Brusselschen straatweg om ruim 1 uur n.m. Gosselies door den vijand bezet gevonden had en dat het om 1<sup>30</sup> bij een aanval was teruggeslagen. Het was de eerste ordonnans-officier des Keizers GOURGAUD, die, getuige van den cavalerie-aanval, het bericht overbracht. Hij werd naar de linkercolonne gezonden met het bevel aan REILLE: „de pousser jusqu'à Gosselies et d'y attaquer un corps ennemi, qui paraissait s'y arrêter”.<sup>1)</sup>

Ook op den weg naar Fleurus werd PAJOL belet voort te dringen. Ten oosten van Gilly — 4 KM. van Charleroi — hield de vijand stand in eene zeer gunstige stelling. Daar slechts garde-infanterie beschikbaar was en de Keizer deze blijkbaar wilde sparen, moest er gewacht worden tot het III<sup>e</sup> korps verscheen.

Van af 2 uur n.m. trokken over de brug bij Charleroi vermoedelijk het eerst het 2<sup>e</sup> cavie.-korps (EXELMANS), dan de lichte garde cavie.-divisie LEFEBVRE-DESNOUETTES. De Keizer dirigeerde het eerste op Gilly, de tweede op Gosselies.<sup>2)</sup>

Aan het hoofd van het 2<sup>e</sup> cavie.-korps reed de Maarschalk GROUCHY, die waarschijnlijk van den Keizer bevel kreeg met het 1<sup>ste</sup> en 2<sup>e</sup> cavie.-korps bij Gilly door te dringen. GROUCHY reed in snellen gang het 2<sup>e</sup> korps vooruit.

Om 3 uur n.m. naderde het hoofd van het III<sup>e</sup> korps de brug bij Charleroi.<sup>3)</sup> Op dit tijdstip konden ook de garde cavie.-divisie GUYOT en het 3<sup>e</sup> cavie.-korps aan de Sambre zijn aangekomen en ten zuiden daarvan zijn opgemarcheerd, maar daar er op den noordelijken oever vooral aan infanterie behoefte was, is het duidelijk, dat de Keizer, die den overgang zal geregeld hebben, het III<sup>e</sup> korps het eerst liet overgaan.

Om 3 uur n.m. dicteerde de Keizer aan SOULT een bevel voor D'ERLON om naar Gosselies te marcheeren<sup>4)</sup> en het II<sup>e</sup> korps aldaar te ondersteunen.

Om 3<sup>30</sup> n.m. zond hij GÉRARD bevel<sup>5)</sup> over Châtelet en verder in de richting van Fleurus te marcheeren. Deze laatste ontving dit bevel, toen hij op den weg naar Charleroi tot Haies-Nalines, 9 KM. van de Sambrebrug, genaderd was; waarschijnlijk was het toen omstreeks 4<sup>30</sup> uur n.m. Daar er tot de Sambrebrug bij Châtelet nog 11 KM. gemarcheerd moest worden met gedeeltelijk zeer vermoeide troepen (de achterste divisiën hadden namelijk over Philippeville en Florennes reeds 26 à 38 KM. afgelegd), mocht er niet meer op gerekend worden, dat het IV<sup>e</sup> korps op dezen dag ten noorden van de

<sup>1)</sup> HOUSSAYE, blz. 118.

<sup>2)</sup> HOUSSAYE, blz. 119. THIERS. Als voren, blz. 27. CHARRAS. Als voren, blz. 86.

<sup>3)</sup> HOUSSAYE, blz. 122. Vermoedelijk was dit korps over Walcourt of Thy-le-Château gemarcheerd.

<sup>4)</sup> Zie HOUSSAYE, blz. 119.

<sup>5)</sup> Zie VON LETTOW-VORBECK I, blz. 254.

Sambre nog in eenig gevecht kon ingrijpen. Dat desniettemin het bevel gegeven werd om naar Châtelet te marcheeren, kan worden toegeschreven aan 's Keizers wensch, om de zich ten zuiden van Charleroi ophoepende massa's niet te vermeederen, terwijl daar slechts ééne enkele brug beschikbaar was, om op den noordelijken oever over te gaan.

Het zal omstreeks 3<sup>30</sup> uur n.m. geweest zijn, toen NAPOLEON door GROUCHY's adjudant DE PONT-BELLANGER rapport van dezen maarschalk kreeg omtrent diens bevinding bij Gilly. 1) GROUCHY had de Pruisen in eene zeer sterke en uitgebreide stelling gevonden op de hellingen der boschrijke hoogten ten oosten van Gilly, in front gedekt door een beekje. Met cavalerie alleen die stelling niet kunnende forceeren, verzocht hij infanterie.

De Keizer achtte het bericht gewichtig genoeg, om zelf den staat van zaken te gaan opnemen. Hij reed naar Gilly en van daar naar een molen  $\frac{1}{2}$  KM. ten Z. van het dorp. Met GROUCHY verkende hij te voet de vijandelijke stelling en beval dezen den vijand aan te vallen, zoodra het III<sup>e</sup> korps zou zijn aangekomen. 1) Daarna keerde hij naar zijn vorige standplaats terug, waar hij den inmiddels aangekomen Maarschalk NEY aantrof. Het zal toen vermoedelijk 4<sup>30</sup> uur n.m. geweest zijn. 2)

De Keizer droeg mondeling aan NEY het bevel op over het I<sup>ste</sup> en het II<sup>e</sup> korps en de garde-cavalerie-divisie LEFEBVRE. Zijne opdracht kan in den bestaanden staat van zaken, Gosselies bezet wettende door den vijand, wel geene andere geweest zijn, dan die reeds om 2 uur aan REILLE gegeven was, n. l. : de pousser jusqu'à Gosselies et d'y attaquer, etc. Het slot van het Keizerlijke onderhoud kan geweest zijn : „Allez et poussez l'ennemi". 3)

*(Wordt vervolgd.)*

1) Zie H. DE MAUDUIT. II, blz. 14.

2) Zie THIERS, Blz. 46 en CHARRAS. I, blz. 89. De bewijzen, die HOUSSAYE aanbrengt, om te doen zien, dat NEY tusschen 3 uur en 3<sup>15</sup> zich bij den Keizer meldde, bewijzen inderdaad niets.

3) Dat de Keizer zou hebben laten volgen, »et prenez position aux Quatre-Bras«, is eerst later beweerd, doch niet aannemelijk. De tactische toestand om 4<sup>30</sup> n. m. liet het geven van zulk eene order niet toe en de strategische toestand gebod haar niet. Waarom zou dan de bezetting op en voor den 15<sup>en</sup> bevolen zijn?

Dat echter bij het gesprek over het bezit van Quatre-Bras in algemeenen zin en over het gewicht van dat punt is gesproken, is niet alleen mogelijk, maar zelfs zeer waarschijnlijk.

## **Eene organisatie voor Nederlandsche infanterie-mitrailleurs,**

DOOR

W. RIDDER VAN RAPPARD,

*Eerste-Luitenant der Infanterie.*

Sinds eenigen tijd zijn bij de regimenten infanterie eene of meer sectiën onbereden mitrailleurs aanwezig. Behalve van twee mitrailleurs werden deze sectiën voorzien van alles, wat bij eene mitrailleurafdeeling ongeveer per sectie voorhanden is.

Het vervoer der wapens met toebehooren is nog zeer gebrekkig geregeld. Er is toch bepaald, dat een en ander zal worden getransporteerd op gerequireerde voertuigen, met gerequireerde paarden bespannen. Daar geen speciale fondsen voor oefening der mitrailleursectiën beschikbaar zijn, kan zelden, zelfs met gebruikmaking van vorengenoemde primitieve vervoermiddelen worden geoefend. Waar de aanwezige mitrailleurs, die steeds op hunne affuit bevestigd blijven en dan voor gebruik gereed, een gewicht van 60 KG. vertegenwoordigen, slechts over betrekkelijk kleine afstanden met voldoende vlotheid gedragen kunnen worden, kan men, zonder gebruikmaking van vervoermiddelen, veelal geen intensieve oefeningen in het terrein houden (tenzij de oefeningsterreinen vlak bij de kazerne gelegen zijn, wat zelden het geval is) en is men gedoemd, steeds op of nabij het exercitieveld te blijven. Is het dan wonder, dat de oefeningen niet dat nut afwerpen, dat zij zouden moeten doen? Kader en manschappen voelen maar al te goed, dat het toch steeds min of meer een behelpen blijft met zeer weinig afwisseling, en dat werkt fnuikend op de ambitie. Het gevolg zal zijn, dat niet zoodanige graad van vaardigheid wordt verkregen, als noodzakelijk is en, waar de uitwerking van slecht bediende mitrailleurs (vooral, indien zij door gebrek aan voldoende oefening, ongunstig in het terrein geplaatst zijn) zeer gering, zoo niet nihil is, is het hoogst wenschelijk, dat hierin ten spoedigste verbetering wordt gebracht.

De infanterie-mitrailleurs moeten zoodanig zijn georganiseerd, dat de veelvuldig te houden oefeningen in het terrein, zooveel mogelijk de werkelijkheid nabij komen. Een practisch, bij elke oefening te gebruiken vervoermiddel kan hierbij niet gemist worden. Men moet eene organisatie invoeren, die berekend is voor Nederlandsche toestanden, populair kan zijn (en die geen bron van spotternij is, zooals de met magere appelschimmels bespannen steenwagens, dien wij den vorigen zomer voor het mitrailleur-



vervoer zagen bezigen). Natuurlijk moet in de eerste plaats een gemakkelijk vervoer mogelijk zijn. Een en ander kan o. i. bereikt worden, door gebruik te maken van het rijwiel.<sup>1)</sup>

Iedereen heeft wel eens die transportrijwielen gezien, voorzien van een verlengd frame, waarbij vóór den berijder een kastje is aangebracht, waarin de te vervoeren waren worden geborgen. Volgens door mij ingewonnen inlichtingen en genomen proeven, (waarover later) is het zeer goed mogelijk, om, bij eenige oefening, met dergelijke rijwielen vrachten van 40 à 50 KG., zelfs langs kleine voetpaadjes, door de heide te vervoeren. Waar ons land met den dag overal beter toegankelijk wordt gemaakt voor het rijwiel, doordien in verschillende streken de boeren zelf de hand aan het werk slaan, om langs vele zandwegen wielersporen aan te leggen (zie b.v. in den Gelderschen Achterhoek, Overijssel en Noord-Brabant), zou een benutten van dergelijke rijwielen o. i. zeer practisch zijn. De voordeelen als: geringe bedrijfskosten e. d., springen dadelijk in het oog. De rijwielen kunnen in Nederlandsche fabrieken speciaal voor dit doel gemaakt worden.

Om in hoofdzaak van het bij de infanteriemitrailleurs reeds aanwezige materieel uit te gaan, wat betreft de uitrusting aan reserve-deelen, gereedschappen, olie en water, komt men, ter wille van de vlotheid rekenende op eene draagcapaciteit van niet veel meer dan 40 KG. per rijwiel, per mitrailleur op de volgende organisatie:

Nummer van het rijwiel.	Mede te voeren voorwerpen.	Gewicht in KG.	Rangen van den berijder en zijn nummer.	Functie van den berijder.	Opmerkingen.
1.	mitrailleur gevuld met 5 L. water en 0,175 L. olie, gereedschapskist, reserveloop in foudraal. totaal	25.35 13.— 2.40 40.75	Korporaal. No. 1.	Schutter. 1)	1) Zie omfent dit onderwerp: Over organisatie in de diepte van mitrailleureenheden v. Kapitein W. J. J. Hasbach, blzn. 7 en 8.
2.	affuit, 2) 1 kist met 250 patronen in band, olie-kist, totaal	20.— 8.10 10.— 38.10	Sergeant-stukscommandant.	Waarnemer. 1) 3)	2) gerekend is op eene vouwbare drievoetaffuit. 3) te voorzien van een prisma-kijker.
3.	waterkist, 3 kisten met patroonbanden (750 patr.). totaal	16.20 24.30 40.50	miliciensoldaat. No. 2.	patroonbandophouder. 4)	4) draagt gereedschaps-tasch.
4.	5 kistjes patronen in banden (1250 patr.).	40.50	No. 3. id.	houdt verband tusschen schutter en st.-ct. 5)	5) moet kunnen seinen.
5.	idem.	40.50	No. 4. id.	munitiedrager.	
6.	idem.	40.50	No. 5. id.	houdt verband tusschen st.-ct. en s.-ct. 5)	
7.	idem.	40.50	No. 6. id.	blijft bij de rijwielen.	

1) Bij het schrijven van dit opstel waren wij nog niet bekend met de proeven, bij R. G. en J. gehouden, betreffende het mitrailleurvervoer per hondenkar. Deze proeven blijven hier dus buiten beschouwing.

N.B. Aangenomen is het gebruik van eene drie-voetaffuit, welke, vooral door zijn geringe plaatsruimte in opgevouwen toestand, en lichtheid, zich beter voor dit doel eigent. (Zie verder voor voordeelen van de drie-voet-affuit boven de slede-affuit: „Over organisatie in de diepte van mitrailleureenheden”, van den Kapt. W. J. J. HASSELBACH, blz. 9 vgg.

Het vervoer van den mitrailleur op affuit „sleepje” achter een rijwiel, zooals bij proeven genomen bij het 6<sup>e</sup> R. I., welke methode ook in Engeland wel toegepast wordt, lijkt ons minder doelmatig, daar het tweesporige aanhangwagentje moeilijk kan worden gebruikt op smalle, met palen of plaghoopen afgezette rijwielpaden, zooals in sommige streken veel voorkomen.

Waar per mitrailleur bij de mitrailleurafdelingen slechts 4 manschappen zijn ingedeeld (waaronder 1 sergt.-st.ct. en 1 korporaal), krijgen wij er hier zeven. Zulks is echter zeer wenschelijk<sup>1)</sup>, daar de taak van N<sup>o</sup>. 3 (zie Reglement) wel wat al te veel omvattend is, (waarnemen, verbandhouden, zoo noodig patronen, enz. halen). Daar de mitrailleurs vaak zeer zware verliezen lijden (zie b.v. gevecht bij Hamatan na den slag aan de Jaloe), zijn eenige manschappen meer waarlijk geen luxe, vooral waar het grondig leeren bedienen van den mitrailleur veel tijd eischt en in oorlogstijd dus niet gemakkelijk goede mitraillisten te vormen zijn.

Omdat de sectie uit 2 stukken bestaat, krijgt men hierbij  $2 \times 7 = 14$  transportrijwielen, waarbij dan nog komen de gewone rijwielen voor den s.-ct. en diens ordonnans.

Bij het in stelling komen, worden de rijwielen zoo dicht mogelijk bij de vuurstelling gebracht; de st.-c<sup>n</sup>. nemen hunne affuit en de in hunne rijwielkast aanwezige patroonkist en stellen de eerste op naar de door den s.-ct. via den ordonnans gezonden aanwijzingen. De N<sup>os</sup>. 1 (korporaals) volgen hun st.-ct. met den mitrailleur en bevestigen dezen op de opgestelde affuit. De N<sup>os</sup>. 2, 3, 4 en 5 volgen ieder met 2 patroonkisten en zetten deze bij den mitrailleur neer; daarna nemen zij hunne plaatsen in, als aangegeven is op de tabel. De beide N<sup>os</sup>. 6 nemen de karabijn van den schouder en blijven achter ter bewaking der rijwielen.

Op deze wijze kan bij elken mitrailleur dadelijk over 9 patroonkisten, d.i. 2250 patronen beschikt worden, tegen 1000 bij de gebruikelijke regeling bij de mitrailleurafdelingen. Nabij de vuurstelling zijn dan nog 3750 patronen in de rijwielkasten aanwezig en is bij elk stuk een man beschikbaar, om deze te halen (N<sup>o</sup>. 4). De totale voorraad van 6000 patronen, zal, gezien de ervaringen in Mandschoerije, meestal voldoende zijn. (Zie hierover ook later.)

Aannemende, dat later mitrailleurcompagnieën zullen worden op-

1) Zie hieromtrent: „Over: organisatie van mitrailleureenheden in de breedte” van Kapitein W. J. J. HASSELBACH, blzn. 37 en 38.

gericht, bestaande uit 3 sectiën, zoo moeten daarbij worden ingedeeld  $3 \times 14 = 42$  transportrijwielen. Aan gewone rijwielen komen hierbij één voor den c.-ct., 3 voor de s.-c<sup>n</sup>., 3 voor de ordonnansen van den c.-ct., 3 voor de ordonnansen van de s.-c<sup>n</sup>., 1 voor den hoornblazer en 1 voor den ziekendrager; totaal dus nabij de vuurstelling: 42 transport- en 12 gewone rijwielen.

Indien deze rijwielen in vrede-stijd aanwezig zijn, kan met vrucht worden geoefend, wat niet het geval is bij eene organisatie van, al dan niet in vrede-stijd voorradige, voertuigen, met, in oorlogstijd en zoo nu en dan bij oefeningen te requireeren, paarden.

Daar het altijd mogelijk blijft, dat met 6000 patronen per mitrailleur in het gevecht niet kan volstaan worden, en het medevoeren van nog meer transportrijwielen tot patronenvervoer o. i. geen aanbeveling verdient, wegens de dan onvermijdelijke verlenging der colonne, zal het wenschelijk zijn, bij de mitrailleur-compagnie een gevechtstrein in te deelen, bestaande uit 6 caissons à 20.000 patronen, met 2, bij mobilisatie te requireeren paarden bespannen en geleid door een onbereden treinsoldaat. Uit deze caissons kunnen dan na elk gevecht de verbruikte patronen in de transportrijwielen worden aangevuld. Bij dezen gevechtstrein kan dan tevens worden ingedeeld: 1 voorraadwagen, waarbij 1 Mr. geweermaker en 1 rijwielhersteller, 6 reserve-transportrijwielen (ledig), bestuurd door 6 reserve-manschappen en 6 reserve-manschappen op gewone rijwielen. Een sergeant, liefst 1<sup>ste</sup> kl. (later zoo mogelijk een reserve-officier), zij commandant van den gevechtstrein, met 1 ordonnans te zijner beschikking.

In den voorraadwagen kan, behalve de voor de werklieden benoodigde gereedschappen en materialen, worden medegenomen 1 reserve-mitrailleur met affuit en toebehooren. Dit is het wapen, dan in vrede-stijd voor instructie gebruikt wordt bij het uiteennemen gedurende de theoriën, Het voordeel hiervan is, dat men dan in de gevechtsgroep uitsluitend over goede wapens beschikt, daar een mitrailleur, die bij de constructie wordt gebezigd, zeer veel te lijden heeft. Als reserve-stuk is het wapen echter nog best te gebruiken. Verder verdient het aanbeveling een tweeden reserve-loop in dezen wagen mede te nemen.

De 6 caissons (te voorzien van schilddeuren en bovenschilden), de voorraadwagen en de 6 transportrijwielen zullen reeds in vrede-stijd aangeschaft moeten worden; de gewone rijwielen en de paarden bij mobilisatie te requireeren.

Deze gevechtstrein behoeft de gevechtsgroep niet zoo op den voet te volgen, als zulks meestal met gevechtstreinen geschiedt, daar de patronenvoorraad in of nabij de vuurstelling aanwezig, zeer aanzienlijk is. Zoo noodig kan de c.-ct., die steeds moet weten, waar zich de gevechtstrein bevindt, een of meer ledige transportrijwielen naar den gevechtstrein zenden, om aldaar opnieuw te

worden gevuld, of wel om b. v. de schilden op te halen. Ook op marsch behoeft de gevechtstrein niet steeds onmiddellijk de gevechtsgroep te volgen, doch kan zich b. v. aansluiten bij den gevechtstrein van het reserve-bataljon van het regiment. De zich bij de voertuigen bevindende reserve-mansschappen kunnen voorloopig als dekking gebruikt worden.

De gevechtstrein krijgt dus min of meer het karakter eener lichte munitie-colonne.

Bij den bagagetrein (onder commando van den sergeant-majoor-administrateur) blijven dan nog in te deelen: 1 compagnieskar en 1 proviand-haverwagen, waarbij 2 onbereden treinsoldaten en 4 gerequireerde paarden. (Zie verder bijlage 1.)

Wenschelijk ware het verder, om in den infanterie-munitietrein nog 1 caisson à 20.000 patronen per mitrailleur in te deelen. Per wapen zijn dan totaal 46.000 patronen beschikbaar.

Ten einde zelf ervaring te hebben, betreffende de mogelijkheid om mitrailleurs, munitie en toebehooren op kasttransportrijwielen te vervoeren, stelden wij ons in verbinding met een rijwielhandelaar, die zulk een voertuig bezit. Dit rijwiel, van het merk Bergrijer, Amsterdam, model G, prijs f135, heeft de in figuur 1 aangegeven afmetingen. Op een dag, dat alle omstandigheden zoo ongunstig mogelijk waren (stormwind, regenvlagen, doorweekte wegen), werd door ons 45 KG. oud ijzer in een zak in de vervoerkast gedaan. Bij de gehouden proef, kwamen wij tot de volgende resultaten:

Een met 45 KG. belast kastrijwiel is zeer gemakkelijk te besturen, ook op smalle voetpaden. Het levert geen bezwaar op bij het bestijgen, noch bij het afstijgen. Tegen den dien dag (26 Aug. jl.) zeer hevigen wind inrijdende, bleek dit, hoewel vermoeiend, toch met eene snelheid van pl.m. 9 KM. per uur wel te doen. Bij krachtigen zijwind werd eene snelheid van omstreeks 14 KM. bereikt; buiten den wind kon nog grotere snelheid verkregen worden. Een straatweg, een smal voetpad en een doorweekt ruitpad werden achtereenvolgens bereden. Wij stonden verbaasd, toen wij voelden, met hoeveel gemak slechte wegen bereden werden, de invloed hiervan was op dit transportrijwiel minder merkbaar dan op eene gewone fiets. Daarna werd dwars over een stuk weiland gereden, hetgeen ook mogelijk bleek, al kostte het eenige meerdere inspanning, terwijl ook een stuk doorweekte zandgrond (cavalerie-exercitieterrein) op plaatsen, waar geen te diepe modderplassen stonden, hoewel moeilijk, toch over eenigen afstand kon worden bereden.

Hierbij neme men in aanmerking, dat: 1<sup>o</sup>. de weers- en weggesteldheid bij de gehouden proef zoo ongunstig mogelijk waren; 2<sup>o</sup>. de belasting van het rijwiel grooter was, dan volgens het voorstel (pl.m. 5 KG. meer) en 3<sup>o</sup>. de kast van het gebruikte

rijwiel voor ons doel veel te groot, te log en te zwaar was (zie de afmetingen op schets N<sup>o</sup>. 1; de wanden waren gemaakt van zeer dikke planken). Indien voor ons doel speciale kasttransportrijwielen worden gemaakt — te voorzien van kleinere, lichtere kast, b.v. houten geraamte met alluminium overtrokken), z.g. rolgogellagers der Deutsche Waffen- und Munitionsfabriken te Berlijn, welke pl.m. 40 % wrijvingsbesparing geven, en eene speciale stuurinrichting, welke in staat stelt wapen en affuit gemakkelijk te vervoeren (zie schets N<sup>o</sup>. 2) —, komen wij tot de volgende resultaten:

I. Het is zeer goed mogelijk mitrailleurs met toebehooren op kasttransportrijwielen te vervoeren. Het wapen of de affuit aan klemmen op de bovenbuis te bevestigen (zie fig. 2), patronen, kisten, enz. in de rijwielkast.

II. Over niet te groote afstanden zal een gemiddelde snelheid van pl.m. 12 KM. p. uur (althans indien de weers- en wegomstandigheden niet te ongunstig zijn) gemakkelijk bereikt kunnen worden, welke snelheid voor infanteriemitrailleurs meer dan voldoende is.

III. Op den langen weg bij de infanterie marcheerende, kunnen de berijders of op het rijwiel blijven zitten, of wel dit aan de hand voeren. De rijwielen vormen dan als het ware eensporige, gemakkelijk door 1 man te duwen voertuigjes. (Vergelijk dit eens met de handkarproef bij de Jagers in 1907!)

IV. De voorgestelde organisatie is geheel voor speciaal Nederlandsche toestanden berekend. (In bergterrein zal het transportrijwiel steeds tegen de hellingen moeten worden opgeduwd.)

Transporten per rijwiel komen bij ons geregeld voor; er zullen onder de miliciens genoeg manschappen te vinden zijn, die in hun burgerleven een groot deel van den dag op een transportrijwiel zitten en ook den, voor mitrailleurs onmisbaren, technischen aanleg hebben.

V. De kasttransportrijwielen kunnen in Nederlandsche fabrieken speciaal voor dit doel gebouwd worden.

VI. De oefeningen kunnen geregeld, zooveel mogelijk overeenkomstig de werkelijkheid gehouden worden, wat niet het geval is bij het gebruik van mitrailleurwagens of, nu en dan te huren, gewone wagens en gehuurde of gerequireerde paarden.

VII. De kosten zijn betrekkelijk gering. (Zie hierna.)

VIII. *Deze organisatie, hoe geknipt ook voor infanteriemitrailleurs, zal nimmer de mitrailleurafdeeling kunnen vervangen, zooals deze nu georganiseerd is, daar de laatste de middelen bezit om, ook voor rijwielen ongunstige terreinen, met groote vlotheid te passeeren.*

De mitrailleurcompagnie zal, dank zij hare tamelijk vlugge verplaatsbaarheid binnen engere grenzen dan de mitrailleurafdeeling, niet alleen als versterking van de vuurkracht (dit is het hoofddoel), doch ook zoo noodig, over kleine afstanden als

vlug verplaatsbare vuurreserve kunnen worden benut (omvattingen, voorwaarts bezetten van defilé's op den marschweg e.d.) Waar de mitrailleurafdeeling echter, zoodra infanterie hare taak heeft overgenomen, zoo mogelijk uit het gevecht zal worden teruggetrokken en beschikbaar zal zijn tot het uitvoeren van nieuwe opdrachten, zal de mitrailleurcompagnie, eenmaal ingezet, de haar versterkende infanterie in zoo'n geval door haar vuur blijven ondersteunen.

Wat de kosten betreft, zij het volgende opgemerkt. Men kan aannemen, dat, welke organisatie men ook invoert, het aantal officieren en kader het zelfde zal zijn, evenals dus de hiervoor te maken kosten. Evenmin zullen de reparatiekosten aan de mitrailleurs, enz. elkaar veel ontloopen. Rekenende, dat, gezien het geringe aantal manschappen, dat organiek in oorlogstijd bij de mitrailleurcompagnie is ingedeeld, het jaarlijks te oefenen aantal manschappen niet veel meer dan 20 bedraagt, wordt in den regel met 4 stukken = 28 transportrijwielen uitgerukt. Reken men, dat jaarlijks 1 stel banden wordt versleten, en voorts f 5.— aan reparatiekosten per rijwiel en 20 p.Ct. afschrijving, dan komt men op  $28 \times (2 \times f 7.50 + 2 \times f 4 + f 5 + f 27) = f 1540$  per mitrailleur-compagnie.

De getallen zijn hier zéér ruim genomen. Bij herhalingsoefeningen zullen een deel der overige transport- en gewone rijwielen in gebruik worden genomen. Slijtage e.d. zeer ruim genomen op f 260, berekenende, komt men alzoo op een totaal bedrag van f 1800.

Als men bedenkt, dat men dan nimmer kosten voor paarden-requisitie e.d. bij oefeningen behoeft te hebben en geen fourage enz., te betalen heeft, de onderhoudskosten der dure voertuigen vervallen *en werkelijk intensieve oefening op alle terreinen mogelijk is*, dan kan men dit geen dure organisatie noemen.

Ook de aanschaffingskosten zijn, vergeleken bij andere organisatiën, gering. In het geheel moeten worden aangeschaft 48 transportrijwielen en 8 gewone rijwielen, kostende  $48 \times f 135 + 8 \times f 120 = f 7440$ . (Mogelijk dat bij contract voor de levering van een groot aantal rijwielen, de prijs lager kan worden bedongen. Blijven nog 6 caissons, 1 compagnieskar en 1 voorraadwagen, welker aanwezigheid in vreedstijd wenschelijk is, doch die ook bij andere organisatiën niet kunnen worden gemist. Zoo noodig kan de totaal-som over eenige jaren worden verdeeld, mits slechts, voor de eerste oefeningen 28 transport- en 8 gewone rijwielen aanwezig zijn. (Gerekend wordt, dat de officieren hun eigen rijwielen gebruiken, waarvoor c.q. jaarlijks eene vergoeding ware toe te staan.)

Behalve de behandeling van den mitrailleur zullen de manschappen moeten worden geoefend in het omgaan met de trans-

portrijwielen. Evenmin als men een infanterist dadelijk met een volledig bepakte ransel laat loopen, zal men den transportrijwielmित्रािलिस्ते in eens het volledig bepakte transportrijwiel laten berijden. Na eene traspgewijze oefening zal hij in staat zijn, indien noodig, aanzienlijke afstanden in behoorlijk tempo af te leggen.

De colonne, gevormd door de gevechtsgroep der compagnie, zal omstreeks 100 M. diep zijn.

Proeven op grooter schaal, dan door ons uit den aard der zaak genomen konden worden, zouden moeten aantoonen, of de bovenbeschreven organisatie werkelijk geeft, wat wij er van verwachten.

Moge in elk geval de hoogst nuttige mitrailleur, die nu bij onze infanterieregimenten zijn intrede doet, zoodanig worden georganiseerd, dat, dank zij behoorlijke oefenings- en verplaatsingsvoorwaarden, deze „duivelsgieter", indien noodig, onze infanterie tijdig en zoo krachtig mogelijk kan steunen, bij hare zware taak op het slagveld.

Deventer, October 1912.

OVERZICHT DER ORGANISATIE.

Onderdeel.	Mitrailleurs.	Kapitein.	1ste of 2e luitenants.	Sergt.-maj.-instr.	Sergt.-maj.-adm.	Sergeanten.	Korporaals.	Bedieningsman- schappen.	Ordonnansen.	Hoornblazers.	Onber. treinsold.	Mr. geweremaker.	Rijwielhersteller.	Ziekendrager.	Transport- rijwelen.	Gewone rijwelen.	Compagnieskar.	Prov.-haverwagen.	Caissons.	Voorraadvagen.	Paarden.	OPMERKINGEN.	
Stuk.	1					1	1	5							7								
Sectie.	2	1	1			2	2	10	1						14	2							
Gevechtsgroep der compagnie.	6	1	2	1	7	1 <sup>2)</sup>	7	30	6	1			1	42	12	3)							1) 1 sergeant en 1 korporaal-verkenner. 2) Waarbij minstens 1 sergeant 1ste klasse. 3) Waarbij 3 officiers-(eigen) rijwelen en 1 (van den ziekendrager) bij mobilisatie te requireeren.
Gevechtstrein.	1 <sup>1)</sup>					1	1	12	1	7	1	1	6	11	6)				6	1	14	6)	4) de vredes-theorie-mitrailleuse op den voorraadwagen. 5) sergeant 1ste klasse, later mogelijk reserve- of militie-luitenant. 6) bij mobilisatie te requireeren.
Bagagetrein.					1					2					1	6)	1	1			4	6)	
Totaal per compagnie.	7	1	2	1	8	7	8	42	7	1	9	1	1	1	48	24	1	1	6	1	18		7) waarvan 3 miliciens-sergeant kunnen zijn 8) waarvan 3 miliciens-korporaal kunnen zijn.
								3 off. 10 ond-off.	70 pers.					72 rijw.							9 voert.		

Kolom 2, regel 4 v. b. staat: „1<sup>1)</sup>”, moet zijn: „1<sup>2)</sup>”.  
Laatste kolom, regel 1 v. b. staat: „korporaal”, moet zijn: „korporaal”.



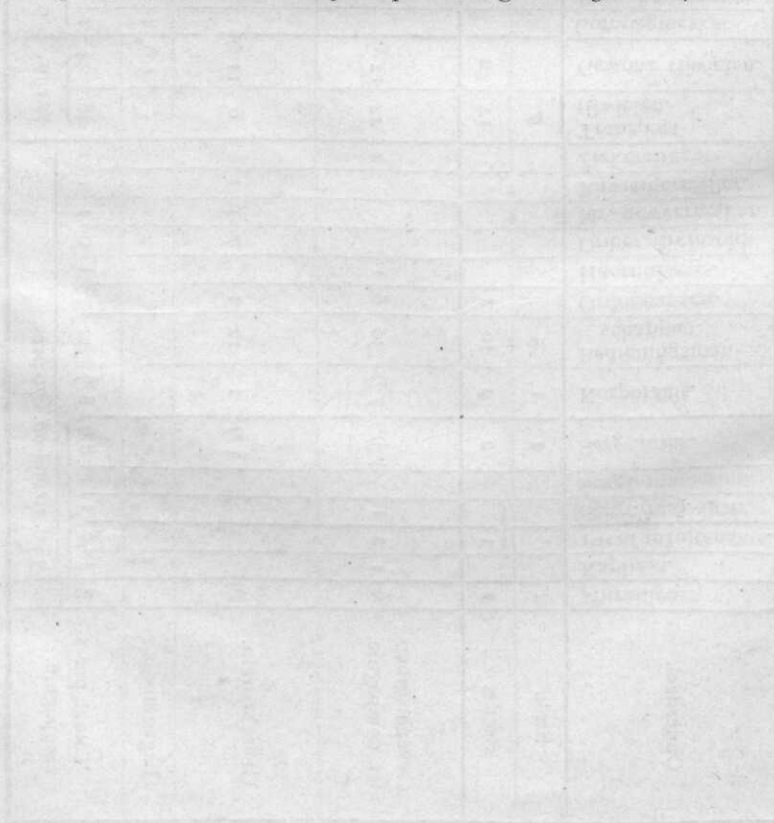
Schema van het kasttransportrijwiel, zooals het o.i. zou moeten worden geconstrueerd. Het nevenstaande rijwiel is dat van N<sup>o</sup>. 1, waarop het wapen zelf wordt vervoerd. De mitrailleur is bevestigd in 3 klemmen, K, K' en K'', welke bij het rijwiel van den st.-ct. de drievoet-affuit omvatten.

De kasten van alle transportrijwielen der compagnie zijn van de zelfde afdeelingen. In het achterste deel bevinden zich de in den staat op blz. 96 genoemde voorwerpen, in de voorste afdeeling, die spits toeloopt, ten einde beter den luchtweerstand te breken, kunnen desgewenscht rijwielverwisselstukken worden medegevoerd (reserve-binnenband, reparatiemiddelen e.d.).

Het stuur loopt aanvankelijk, als het uit de stuurkolom komt, aan weerszijden der laatste, pl.m. 20 cM. horizontaal, daarna is het opgebogen. De mitrailleur geeft dan geen hinder bij het sturen.

Een kettingwiel, onder aan de stuurkolom aan de stuurpen aangebracht, brengt, door middel van eene ketting, de stuurbewegingen naar het kroonstuk van de vork over.

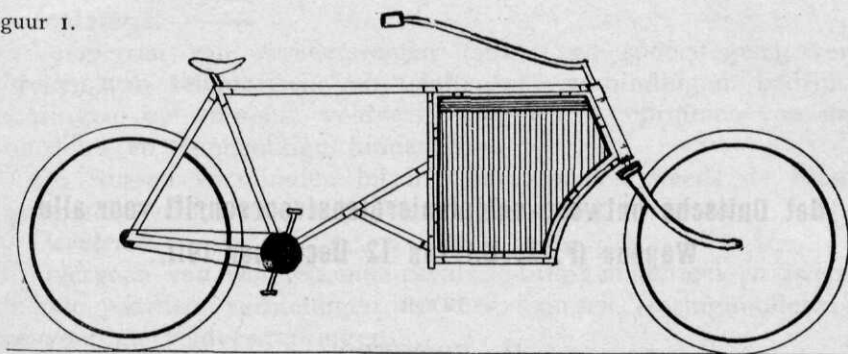
Zie voor de afmetingen van de kast, zooals door ons wordt voorgesteld, de —.— lijn op de figuren 3 en 4.



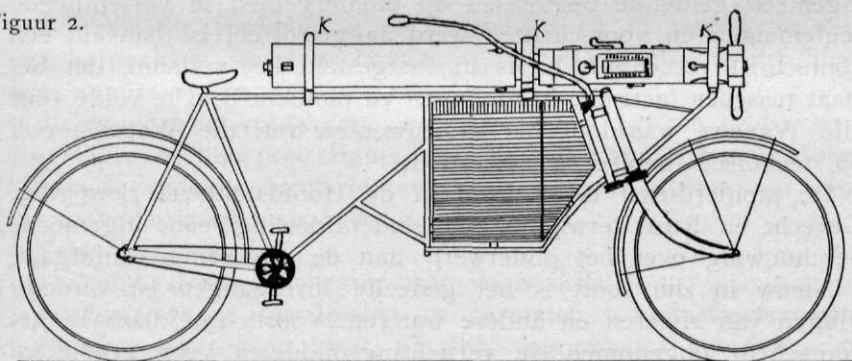
OAFSTICHT DER ONC

1911

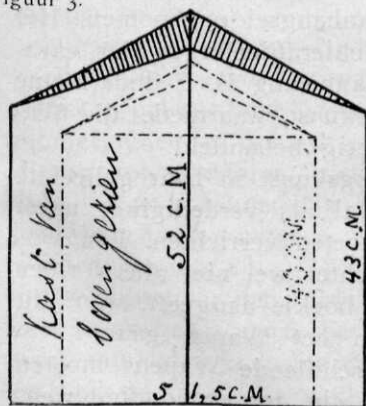
Figuur 1.



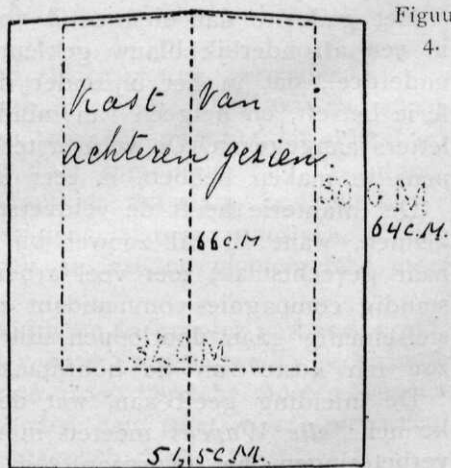
Figuur 2.



Figuur 3.



Figuur 4.



[ behelst een deel van: *Feldbefehle, vom k. u. k. Gen. 28 Juni 1906. (Hauptstücke über Festungsriegel) Warb*

## Het Duitsche ontwerp-veldpionierdienstvoorschrift voor alle Wapens (F. P. D.) van 12 December 1911,

DOOR

W. FROGER.

Zooals uit den titel blijkt, is in één boekje de pionierdienst voor alle Wapens vereenigd. Alles wat vroeger aan tactische en algemeen geldende beginselen op pioniergebied in verschillende reglementen en voorschriften werd aangetroffen, is thans in één voorschrift vereenigd. Er is in vastgesteld het verband, dat bestaat tusschen tactische handelingen en pionierarbeid te velde voor alle Wapens, waardoor het samenwerken van die Wapens, ook op technisch gebied, verzekerd is.

De pionierdienst is verdeeld in de Hoofdstukken: Beweging, Gevecht en Rust, terwijl in elke onderafdeeling eene algemeene beschouwing over het onderwerp aan de uitvoering voorafgaat.

Nieuw in zijn soort is het gedeelte: overgangen en verdedigingen van rivieren en andere wateren. Voorts zijn thans in het voorschrift opgenomen de verlichtingsmiddelen voor groote en kleine afstanden, hoewel men er zich nog niet aan waagt, om het tactisch gebruik daarvan aan te geven.

De practijk zal dat vermoedelijk nog moeten leeren.

Het gedeelte dat uitsluitend voor de cavalerie bestemd is, is in een afzonderlijk blauw gekleurd aanhangsel opgenomen. Het onderdeel, dat in het bijzonder de pionierafdeelingen der cavalerie betreft, en hetgeen van minder aanbelang is, is door kleine letters aangegeven. De veldversterkingskunst, waarmede alle Wapens te maken hebben, is zeer uitvoerig behandeld.

De infanterie heeft de veldversterkingskunst in haar geheel te kennen, want zij zal zoowel bij aanval als verdediging, naast haar gevechtstaak, zeer veel arbeid moeten verrichten. Een verstandig compagnies-commandant zal echter wel niet alle vormen stelselmatig gaan doorloopen, die het boekje aangeeft, want dit zou ten koste van de hoofdtak van het Wapen gaan.

De inleiding geeft aan, wat de verschillende Wapens moeten kennen: *alle Wapens* moeten in staat zijn, tot eenvoudige wegverbeteringen, het overgaan van wateren met eenvoudige hulpmiddelen, het overzetten met booten en veren, uitladen uit treinen, bivak- en kampinrichtingen.

*Infanterie.*

Versperren van verkeerswegen (straat- en spoorwegen), verbreken van telegrafische en telefonische verbindingen, bedrijfsstoringen op stations, veldversterkingskunst, opruimen van natuurlijke en kunstmatige hindernissen.

De Russen verzuimden bij hun terugtochten steeds de eerstgenoemde versperringen en vernielingen toe te passen.

*Cavalerie.*

Overgaan van wateren met cavalerie-bruggematerieel en zwemmende paarden, vernielingen en versperringen (springmiddelen), eenvoudige veldversterkingen.

Hoe zelfstandiger men de cavalerie laat, hoe meer zij op pioniergebied is aangewezen, in hoofdzaak tot verbeteren der eigen verkeersmiddelen en tot vernielen van die van den vijand.

Zeër zeker zal de cavalerie soms genoodzaakt zijn voorhanden dekkingen ter verdediging in te richten en in terreinvoorwerpen hardnekkig stand te houden. (V. P. C. geeft bij ons hierover ongeveer niets aan.)

*Machinegeweer-afdeelingen* en *veldartillerie* hebben veldversterkingskunst op hun programma staan, terwijl machinegeweer-afdeelingen en rijdende artillerie bovendien in staat moeten zijn met zwemmende paarden over wateren te komen.

*Vestingartillerie.*

Terreinversterking volgens haar voorschrift.

*Verkeersstroepen.* Aanleggen en vernielen van verkeerswegen.

*Pioniers* moeten in staat zijn elk voorkomend geval in den veldpionierdienst op te lossen.

Reeds elders werd door mij betoogd, dat het Voorschrift Velddienst en het Voorschrift Pionierdienst, voorschriften zijn, waarmede alle Wapens te maken hebben en die dus naast elkaar moeten staan.

Hoever zijn wij in Nederland daarvan nog verwijderd!

Niet alleen, dat wij een dergelijk voorschrift missen, maar wanneer gelegenheid bestaat een troep op uitgebreider schaal op pioniergebied te oefenen, wordt door sommigen voor de uitnodiging tot deelname, meer of minder minzaam, bedankt.<sup>1)</sup>

Dit moet vermoedelijk worden toegeschreven aan een minder juist inzicht in, hetgeen van den soldaat op pioniergebied moet worden geeischt.

Dit blijft voor den soldaat, zoodra hij in grooter verband werkt, zeer elementair, doch het kader moet weten, welke technische werkzaamheden te velde door den troep verricht moeten worden en hoe de troep die werkzaamheden kan (*niet moet*) uitvoeren. Dit kan het alleen leeren door practisch doen.

<sup>1)</sup> Gewaardeerd moet daarom worden de medewerking bij de oefening van 6 R. I. op 12 en 13 Nov. j.l. ondervonden. (M. S. Jan., 1913.)

Moeten dus b.v. dekkingen van grond gemaakt worden, dan heeft de soldaat slechts de techniek van het graven toe te passen, maar het kader moet weten, welke vormen te voorschijn gebracht moeten worden.

Dit weet het kader bij ons over het algemeen niet. Zeer juist gēziën is het, dat in Duitschland geen afzonderlijk veldversterkingskunstvoorschrift is uitgegeven voor de pioniers. Een dergelijk afzonderlijk voorschrift maakt, dat aan de technische troepen op dit gebied, veel te veel invloed wordt gegeven en zij in Künsteleien vervallen.

Men gaat dan in dien tak van dienst wat bijzonders zien, terwijl deze eigenlijk niets anders is, dan een juist tactisch gebruik maken van het terrein.

Alle troepen moeten volgens het F. P. D. reeds in het begin van hun oefeningstijd volgens *de werkelijkheid* geoefend worden.

Het pionieren moet dus niet beoefend worden als eene afzonderlijke oefening „für das Ding an sich”, maar steeds een onderdeel van eene andere oefening uitmaken. Techniek en tactiek gaan dan hand aan hand en niemand kan zeggen, dat er bij eene dergelijke opvatting geen tijd is voor pionieroefeningen.

Wij rukken dus niet een morgen uit om alleen polsbruggen te slaan of op een radeau-sac te gaan varen, maar in eene veldienst-oefening worden te gelijker tijd die oefeningen opgenomen.

Zoo wordt bij eene oefening in het aanvallend gevecht op een gegeven oogenblik het liggend graven uitgevoerd, eene verdedigende tegenpartij niet altijd gemarkeerd, maar de stelling of een gedeelte der stelling, zooveel mogelijk opgeworpen, enz.

De opleiding in pionieren vormt dus een geheel met de algemeene opleiding.

Het begrip, dat pionieren niet als een afzonderlijk vak behandeld moet worden, is eigenlijk pas na den laatsten oorlog doorgedrongen.

Voor arbeid, die in den regel slechts enkelen troepen ten deel valt, worden in het bataljon of in het eskadron afzonderlijk pionierafdeelingen gevormd, die ook den officier-leider bij technisch werk ter zijde staan.

Zijn pionierwerkzaamheden door vredestoestanden niet uitvoerbaar, dan moeten zij toch zooveel mogelijk worden voorbereid en moet er worden aangegeven, wat niet met de werkelijkheid overeenkomt.

Komen wijze van uitvoering, tijd en gebruikte hulpmiddelen niet met de werkelijkheid overeen, dan krijgt men een verkeerden indruk van, hetgeen de troep leveren kan, en van het nut van den arbeid.

In Duitschland genezen alle Wapens, langzamerhand ook de cavalerie, van de bekrompen meening, dat veel werk voor den vechtsoldaat minderwaardig is, en ziet men in, dat dit werk

noodzakelijk door dien vechtsoldaat zelf verricht moet worden, zonder dat hij daardoor kwalitatief lager komt te staan. De pionierwerkzaamheden vormen thans eene werkzaamheid, die één geheel vormt met de gevechtstaak van den man. Daarom is in Duitschland het woord arbeider afgeschaft en overal vervangen door manschappen, schutters, enz.

Het oude vooroordeel in het leger tegen de techniek, waarvan het nut in tijd van vrede niet dadelijk in het oog springt, wordt slechts zeer langzaam overwonnen.

Was elk technisch hulpmiddel een Wapen, waarmede men een tegenstander kon dooden, dan werd het dadelijk ingevoerd.

Eene juiste beoefening van pionierarbeid komt den offensieven geest van een leger ten goede, want de leider wordt dan bevrijd van de knellende banden, die hem door terrein en vijandelijken arbeid worden opgelegd.

Vroeger behoorden de oefeningen op grooter schaal tot het ressort van de hoogste genie-autoriteiten, waarvan het gevolg was, dat andere Wapens zich weinig van die oefeningen aantrokken.

Thans is voorgeschreven, dat die oefeningen in verband met andere Wapens worden gehouden, gelijktijdig met de Keizermanoeuvres, groote troepen-oefeningen en cavaleriemanoevres en is verder bevolen, dat die oefeningen bij kabinetsorder worden vastgesteld.

Hoewel de pioniers door vestingarbeid den Staat veel geld bespaarden, en zij bij de burgerij in hoog aanzien stonden door de hulp, die zij verleenden bij brand, watersnood, aanleg van straten en wegen, gelukte het hun vroeger niet, in het leger zelf, als een hoogst noodig en nuttig element, erkend te worden.

De troepencommandant gebruikte de pioniers wel eens om het exercitieterrein vlak te maken, eene pomp te slaan of een put te maken, maar meer niet.

Werden zij bij de herfstmanoeuvres medegenomen, dan werden zij als een doode last beschouwd en ergens buiten het gevechtsveld met schansenbouw dagenlang opgeborgen, om er geen last van te hebben. Hadden de andere manoeuvreerende troepen een rustdag, dan mochten zij dien rustdag gebruiken, om weer te vernietigen, wat zij de vorige dagen gemaakt hadden.

Werd de toestand na '70 eenigzins beter, toch vormden eerst de Keizermanoeuvres van 1910, waarbij de pionier-technische handelingen en de tactische handelingen volkomen tot hun recht kwamen, een keerpunt in de ontwikkeling van den pionierdienst.

Dergelijke oefeningen, die door Duitschland, Frankrijk, Rusland en Japan elk jaar gehouden worden, kwamen bij ons tot dusverre nooit voor.

Wij, in Nederland, staan op het oogenblik in het teeken van immer aanvallen. Dit kan in theorie geen kwaad, vooral, indien,

zooals bij ons, de reglementen de verdediging op den voorgrond plaatsen, maar het mag geen stokpaardje worden. Men heeft thans bij ons van die voorstanders quand-même van den aanval, welke geheel vergeten, welke diensten de pionierkunst hun bij den aanval bewijst, die denken, dat pionieren synoniem is met verdedigen en daarom verkondigen, dat pionieren niet noodig is.

Rappelons-nous, que c'est en remuant de la terre, que les Romains ont conquis le monde. (ROGNIAT.)

Iedereen zal moeten toegeven, dat een goed voorbereid gevechtveld overeenkomt met eene beduidende vermeerdering in getalsterkte.

Tot die voorbereiding behoort niet alleen het maken van loopgraven, afwachtingsdekkingen en hindernissen, maar moeten al die werkzaamheden gerekend worden, welke ten doel hebben eigen vuuruitwerking, overzicht en bewegingsvrijheid te verbeteren, en die van den aanvaller te verminderen.

Het staat als een paal boven water, dat een aanvaller, die over een open terrein, tegen eene ter verdediging ingerichte stelling oprukt, natuurlijke dekkingen zal verbeteren en, door den nood gedwongen, zelfs kunstmatige dekkingen zal maken, wanneer zijn artillerie hem bij het voorwaarts gaan niet voldoende kan steunen. Hij zal buiten twijfel van de pionierkunst moeten gebruik maken, om hindernissen, die zijn voorwaarts gaan beletten, op te ruimen of te overwinnen.

Neem een oogenblik de onmogelijkheid aan, dat men in werkelijkheid nooit eene verdedigende stelling zal moeten innemen, dan moet men deze toch in vreedstijd volgens de modernste beginselen aanleggen, om te weten, hoe men haar kan verkennen en aanvallen. Iemand, die nooit eene moderne verdedigende stelling gezien heeft, heeft er geen begrip van, hoe weinig de aanvaller daarvan ziet. Even goed als bij marschen en rusten, zal de bevelvoerende officier bij dergelijke oefeningen moeten zorgen voor de beveiliging, hij zal maatregelen moeten nemen voor de verpleging, zorgen voor eene goede verdeling van arbeid en rust, ongelukken moeten voorkomen, enz., enz.

Waar de noodige zorg voor den troep gepaard gaat met een krachtigen wil van den commandant en vindingrijkheid van de ondercommandanten, daar kunnen de zwaarste tactisch-technische problemen opgelost worden.

Behalve bovengenoemde oefeningen op groote schaal, geeft het F. P. D. aan, dat elke gelegenheid, als oefeningsritten, krijgsspeloefeningen, enz. moet worden aangegrepen, om de officieren aan de hand van het F. P. D. verder te ontwikkelen. Zoo zijn technische verkenningen door de cavalerie-officieren van zeer veel belang.

Oefeningen der verschillende Wapens met de pioniers, laten

het tactisch en technisch oplossen van moeilijke vraagstukken tot hun recht komen.

Gelegenheid voor dergelijke oefeningen vindt men vaak in de nabijheid der garnizoensplaatsen, in kampementen en bij manoeuvres. (Bij ons Utrecht, Amersfoort, Kamp bij Zeist.)

De officieren van alle Wapens, die een werk uitvoeren, moeten door duidelijke en praktische bevelen, een vasten wil en een streng toezicht in staat zijn, zich door de moeilijkste toestanden heen te slaan. Van hun inzicht en hun optreden hangt het in de eerste plaats af, of de troepen in staat zijn, om onverwachte technische moeilijkheden, ook zonder hulp van pioniers, te overwinnen.

Zeer wenschelijk zou het zijn, indien bij ons ook de pioniers in vreedetijd in het divisieverband konden worden opgenomen, en hun aantal werd uitgebreid. Japan heeft na den oorlog per divisie een pionierbataljon van 3 compagnieën. *L van 12 batalj. = 4 reg x 3 bat*

Elk jaar wordt in Duitschland van ieder infanterieregiment één luitenant voor den tijd van één jaar gedetacheerd bij het pionierbataljon van het legerkorps.

Behalve deze detachering, gaat van ieder infanterieregiment jaarlijks en van ieder jagerbataljon alle 2 jaar één luitenant, die 3 jaar officier is, en ieder jaar twee geschikte onderofficieren, die *nog geruimen tijd in dienst blijven*, naar het pionierbataljon van het legerkorps.

Deze laatste detachering moet niet als een bepaalden leercursus worden beschouwd, maar dient hoofdzakelijk om den gedetacheerde werkzaamheden te leeren, die voor de infanterie van belang zijn, met oefeningsmateriaal, waarvan de infanterie niet zoo ruim voorzien is.

Naar elk cavalerieregiment gaat in de 2<sup>e</sup> helft van Juni één pionierluitenant met één geschikt onderofficier en 2 pioniers eerste klasse, om aldaar gedurende 14 dagen pionieroefeningen te houden.

Naar de militaire rijschool gaat elk jaar van het pionierbataljon N<sup>o</sup>. 10, één oud-eerste-luitenant met het noodige kader, gedurende 8 dagen om pionieroefeningen te houden.

Voor het onderricht geven in het vernielen van spoorwegen, gaat een detachement van het spoorwegregiment gedurende 7 dagen naar de rijschool.

Tot tactische ontwikkeling van den pionierofficier gaat elk jaar van ieder pionierbataljon één officier voor één jaar bij een infanterieregiment van zijn legerkorps.

Zooals vermoedelijk bekend is, heeft men in Duitschland eene andere indeeling van genie-officieren dan bij ons.

Voor den militairen ingenieur is de oorlogsbestemming hoofzaak. Hoe kan men, zooals bij ons, van één persoon vergen, dat hij afwisselend bouwkundig ingenieur, waterbouwkundige, electro-tech-



nicus, luchtschipper, fortificatie-ingenieur en pionierofficier, dus tacticus is.

Detacheering van pionierofficieren bij andere Wapens, komt bij ons niet voor, terwijl dergelijke detacheeringen voor hen nog meer noodig zijn, dan die voor officieren van andere Wapens bij de pioniers.

Een pionierofficier moet niet alleen de tactiek der andere Wapens kennen, hij moet ook weten, hoe de geest en de toestanden bij die Wapens zijn, wil hij in staat zijn, de bevelen van hogere commandanten juist uit te voeren en soms de gevechtsleiding door zelfstandig handelen te vergemakkelijken. Dat wil niet zeggen, dat de genie-officier doorlopend als adviseur van den troepencommandant moet optreden.

De commandant, die weet, wat hij wil, heeft geen adviezen noodig van aan zijn staf toegevoegde infanterie-, artillerie-, cavalerie- of pionier-officieren. Zij moeten hem echter met kennis van zaken bijstaan en zoo moet b.v. de aan zijn staf toegevoegde pionierofficier hem ontheffen van de zorg voor alle zuiver technische voorbereidingen, en zorgen, dat de troepen, die hij onder zijn bevel heeft, tijdig op de plaats zijn, waar zij noodig kunnen zijn.

Geen genie-officier heeft er b.v. een denkbeeld van, hoe bij onze infanterie krampachtig aan prentjes en letter van het Pioniervoorschrift voor de infanterie wordt vastgehouden.

Ik verwijs nogmaals naar R. M., Mei 1896, waarin bij het verschijnen van het nieuwe Velddienstvoorschrift gemotiveerd werd, waarom er geen prentjes meer in voorkwamen.

„Künsteleien verschwinden mit dem ersten Mobilmachungstage.” Jammer acht ik het daarom, dat de Majoor MIJSBERG in zijn Zakboekje voor den Pionier, 1911, bij de profielen van punt 191 plaatst, dat deze aan alle door hem gestelde eischen voldoen.

Dit werkt het van buiten leeren van een bepaald profiel in de hand, nog daargelaten, of men het eens is met de eischen, die de Majoor MIJSBERG aan een profiel stelt.

Aan de eischen, dat de binnengracht zoo smal mogelijk, en het relief zoo laag mogelijk moet zijn, al gaat dit gepaard met een weinig meer arbeid, is bij genoemde profielen niet voldaan.

De als zitbank weer ingevoerde trap tegen den achterwand der binnengracht, vergroot eveneens noodeloos de breedte, daar de bezetting wel zoo dicht mogelijk bij de kruin van de borst-wering bescherming zal zoeken.

Als beweegreden voor eene grootere breedte van de binnengracht wordt o.a. de twee gelederen-opstelling genoemd, maar in het algemeen vuurgevecht vecht onze infanterie niet op 2 gelederen. (Zie overigens tot motiveering van weinig relief der borst-wering en geringe breedte van de ingraving het Leerboek Veld-versterkingskunst en M. S. Nos. 11 en 12 van 1909.)

Verzet zich onze organisatie er tegen, dat onze genie-officieren bij andere Wapens g detacheerd worden, dan moet die organisatie veranderd worden.

Eene splitsing in burgeringenieurs uit Delft, die kazernes, enz. bouwen, en pionierofficieren, afkomstig van de K. M. A., of genomen uit de verschillende Wapens zou spoedig het tekort aan genieofficieren doen ophouden.

In Duitschland zijn de kazerne-bouwmeesters burgerambtenaren. Zij zijn ondergeschikt aan de bouwafdeeling van het Ministerie van Oorlog, die uitsluitend uit technische burgerambtenaren bestaat.

De pionierofficier gaat na 2 jaar troependienst naar de Militaire Technische Academie te Berlijn, volgt aldaar een 2-jarigen cursus en krijgt, nadat hij aan een bepaald examen voldaan heeft, den titel van Ingenieur-Officier.

De geheele opzet van het bouwen is bij ons trouwens vreemd en omslachtig.

Had men in Den Haag een centraal bureau, dat de verschillende ontwerpen voor kazernes maakte en belastte men dan enkele ingenieurs met het uitvoeren van die ontwerpen, dan werd er heel wat personeel, tijd en arbeid uitgespaard. Nu is elk bouwwerk van de genie in den regel een proefstuk, want den volgende keer moet gewoonlijk weder eens een ander bouwen.

Verkeerd achten wij het, ook, indien bij de benoeming tot officier, de eerste nummers, als regel, bij den Staf der Genie geplaatst worden. De jonge genie-officier krijgt dan dadelijk den indruk, dat de dienst bij den staf hooger staat, dan de dienst bij den troep, terwijl het voorts in het algemeen niet goed is, den jongen officier aan den omgang met oudere kameraden te onttrekken.<sup>1)</sup>

Teekenend is het, dat in Duitschland de Chef van het Ingenieurs- en Pionierkorps, tevens generaal-inspecteur der vestingen, op het oogenblik een generaal van de infanterie is.

Volgens het F. P. D. werken de pioniers te zamen in compagnies- of pelotonsverband en worden zij voor zoover noodig, versterkt door afdeelingen van andere Wapens onder hun eigen officieren.

Verdeeling der pioniers in kleinere afdeelingen is uitzondering.

Het indeelen van de pioniers, als voorwerkers of onderwyzend personeel, is dus uitgeschakeld. De troepen moeten zelf pionierarbeid kunnen verrichten. In enkele gevallen bij vernielingen, opruimingen in het v orsterrein en wegverbetering is de verdeeling van de pioniercompagnie in kleinere onderdeelen niet te voorkomen.

*(Wordt vervolgd.)*

1) In 1912 zijn de beide hoogste nummers bij de genietroepen geplaatst.

## De Pioniers bij den Jaloe-overgang van het 1<sup>ste</sup> Japansche Leger op 1 Mei 1904.

DOOR

D. VAN DEN BERG,

*Eerste-Luitenant der Genie.*

Ter inleiding ga een beknopt overzicht van de organisatie van het Japansche bruggewezen vooraf.

Tot elke divisie (à 4 regimenten, elk van 3 bataljons) behoorde een pionier-bataljon, bestaande uit 3 compagnieën, elke ter sterkte van 5 officieren en 226 onderofficieren en minderen; van elke compagnie (eenheids)pioniers waren 6 onderofficieren en 36 soldaten in het bijzonder in den bruggebouw geoefend. Het bataljon bediende een groot en een klein brugpark, onderscheidenlijk ter lengte van 108 M. (3 sectiën) en 36 M. (1 sectie); het eerste werd medegevoerd bij den trein van het leger, het laatste bij dien der divisie. Bij den bruggetrein was een geleide-commando van 40 man (treinpersoneel).

De divisie-bruggetrein was, zooals reeds werd vermeld, in 4 sectiën verdeeld, en bestond uit 32 pontons en 16 schragen, waarmede eene brug van 144 M. lengte kon worden geslagen; bij niet-benutting van de schragen werd deze lengte tot 100 M. teruggebracht. Het materieel kwam overeen met het brugmaterieel-Birago, doch was lichter. De pontons bestonden uit twee halve pontons, die met behulp van schroeven en vilten platen waterdicht konden worden verbonden, en alsdan een gesloten geheel vormden; voor het vervoer op draagpaarden (zie hieronder) kon elke halve ponton in drie deelen worden verdeeld.

Lengte van de ponton 7,40 M. (Ned.<sup>1)</sup> 7,50 M.); breedte 1,45 M. (Ned. 1,56 M.); hoogte van de zijwanden 0,70 M. (Ned. 0,81 M.); gewicht 274 KG. (Ned. 480 KG.). Lengte van een brugvak 3 M. (Ned. 3,27; 4,80 of 6,25 M.); breedte van het rijvlak 2,80 M. (Ned. 3,— M.); dikte der dekplanken 2,5 cM. rijvlak 2,80 M. (Ned. 3 M.); dikte der dekplaten 2,5 cM.

Het materieel werd bij de divisien, waartoe een regiment veldartillerie behoorde, medegevoerd op treinvoertuigen; bij de divisien, waarbij bergartillerie was ingedeeld, geschiedde zulks op draagpaarden (last per paard 115 KG.).

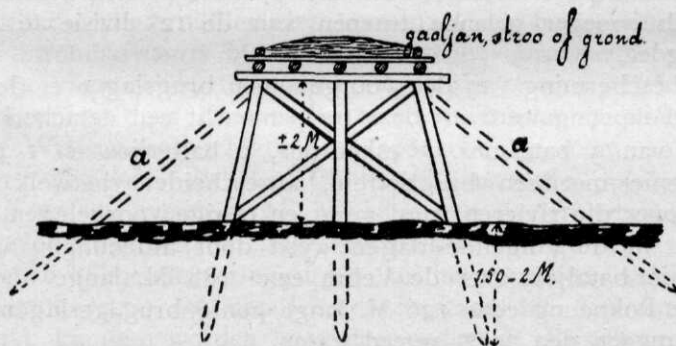
1) De voor Nederland opgegeven maten hebben betrekking op het materieel van den rijdenden trein.

De halve pontons werden op vierradige eenspannige wagens, het overige materieel op tweeradige treinkarren vervoerd; per ponton met bijbehorend brugvak waren 3 voertuigen noodig. Een complete bruggetrein bestond uit 170 voertuigen en 213 paarden.

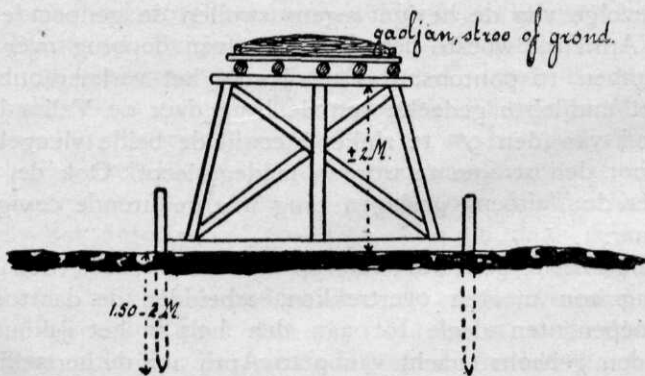
Bij vervoer op draagpaarden kwamen per ponton 6 paarden.

Het lichte, uit aluminium vervaardigde materieel bleek tijdens den oorlog niet volkomen doelmatig; bij eenigszins krachtigen stroom of bij zware belasting zonk het vaak reeds spoedig zóó diep in, dat de overgang ter wille van de veiligheid moest worden onderbroken. Ook de verankering bleek meermalen, onvoldoende te zijn.

Voor noodbruggen rekenden de Japanners op een draagvermogen van 336 KG. per M.<sup>2</sup> Als vaste tusschen-ondersteuningen



Figuur 1. Dwarsdoorsnede over eene jukbrug. (1:100.)



Figuur 2. Dwarsdoorsnede over eene schraagbrug. (1:100.)

werden in hoofdzaak jukken, volgens figuur 1, toegepast, welke stijnen 1,50 à 2 M. in den rivierbodem werden ingedreven. Bij rivieren met groote stroomsnelheid werden schoren (a in fig. 1) aangebracht. Bij rotsachtigen rivierbodem werd de constructie van figuur 2 toegepast.

Ook werd somwijlen gebruik gemaakt van de planken schraag, nimmer van de rondhoutschraag.

Met het oog op de groote, uitstekende spijkers aan de raden der Chineesche voertuigen werd het brugdek meestal overdekt met gaoljan, stroo of grond.

De spanning werd bij de noodbruggen meest 3 à 5 M. genomen; de breedte van het brugdek was veelal 2, hoogstens 2,50 M.

Terwijl eerst in de tweede helft van Maart 1904 het gros van de garde- en de 2<sup>e</sup> divisie — die met de 12<sup>e</sup> het 1<sup>ste</sup> Japansche leger zouden vormen — in Chinampo landden, werd tot beveiliging van den opmarsch dezer troepen reeds den 13<sup>en</sup> Maart een detachement, samengesteld uit afdeelingen van beide eerstgenoemde divisien, aldaar ontscheept, hetwelk noordwaarts oprukte en zich den 22<sup>sten</sup> met de reeds vroeger gelande troepen van de 12<sup>e</sup> divisie te Andsjoe vereenigde.

Ter bescherming van den voorgenomen brugslag over de Velim en de Pokpeung werd uit deze troepenmacht een detachement, ter sterkte van 5 bataljons, 7 eskadrons, 2 batterijen en 1 pioniercompagnie met een bruggetrein, afgescheiden, hetwelk op 25 Maart over die rivieren werd gezet en eenige voorgelegen dorpen bezette. In de volgende dagen werd door afdeelingen van het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon over de Velim eene 188 M. lange noodbrug, over de Pokpeung eene 126 M. lange pontonbrug geslagen, welke beide bruggen den 29<sup>sten</sup> gereed waren.

De afmarsch naar de Jaloe werd voor de 12<sup>e</sup> en de garde-divisie vastgesteld op 7, voor de 2<sup>e</sup> divisie op 11 April.

Ten gevolge van de hevige regens zwollen de genoemde rivieren den 8<sup>sten</sup> April tot woeste bergstroomen; van de brug over de Pokpeung zonken 16 pontons, zoodat zij voor het verkeer onbruikbaar werd; het middelste gedeelte van de brug over de Velim begon in den avond van den 9<sup>en</sup> te zinken, terwijl de beide vleugels gevaar liepen, door den stroom te worden medegesleept. Ook de, te Pingyang over de Taitoeng geslagen brug was gedurende eenige dagen onbruikbaar.

Aangezien een gedeelte van de 2<sup>e</sup> divisie reeds den 10<sup>en</sup> de Velim-brug zou moeten overtrekken, arbeidden de daartoe behorende troepen, ten deele tot aan den hals in het ijskoude water staande, den geheelen nacht van 9/10 April aan de herstelling. Den volgenden dag begon het water te vallen; te 3 uur des middags was de brug door de pioniers der 2<sup>e</sup> divisie weder bruikbaar gemaakt, waarna dezen terstond ook de herstelling van de brug over de Pokpeung ter hand namen; den 11<sup>en</sup> was deze evenzeer weder in orde, zoodat de opmarsch van de Japanners toen ongestoord kon plaats vinden.

Tusschen 12 en 20 April bereikte het 1<sup>ste</sup> leger de Jaloe bij Widsjoe,

waar de troepen zich zorgvuldig buiten gezichtsbereik van den vijand hielden, ten einde dezen omtrent de voorgenomen overgangsplaats zoo lang mogelijk in onzekerheid te laten. Tot beveiliging van de rechterflank was eene afdeeling van de 12<sup>e</sup> divisie onder Generaal-Majoor SASAKI naar Tschantschin gerukt, terwijl een detachement van de 2<sup>e</sup> divisie naar de Jaloe-monding afmarcheerde, in verband met den aanvoer aldaar van brugmaterieel.

Op den rechter Jaloe-oever stond het Russische Oost-detachement — tot 22 April onder bevel van Generaal-Majoor KASCHTALINSKI, na dien datum van den Generaal-Majoor SASSOELITSCH — in eene versterkte stelling, in het door ons te beschouwen riviervak ter sterkte van 16 bataljons, 46 veldvuurmonden en 8 mitrailleurs; de voorposten stonden op de eilanden Kinteito, Osekito en Tschioelito.

Onmiddellijk na aankomst van de Japanners vóór de rivier staken infanterie-patrouilles deze boven de Ai-ho-monding over — meer stroomafwaarts bleek de Russische voorpostenlinie zulks voorshands onmogelijk te maken —, terwijl tevens terstond de rivierverkenning door Chineesche en Koreaansche spionnen werd ingeleid. Weliswaar beschikte het Japansche legercommando ter zake over gegevens uit den Chineesch-Japanschen oorlog van 1894/95, waarin eveneens bij Widsjoe een rivierovergang had plaats gevonden, doch die gegevens bleken, ten gevolge van de plaats gehad hebbende verleggingen van het rivierbed, reeds spoedig onbetrouwbaar. De detailverkenning zou uit den aard der zaak eerst kunnen worden verricht, nadat de Russische voorposten van de Jaloe-eilanden zouden zijn verdreven, terwijl eene verkenning van de Ai-ho, welker beide oevers door de Russen waren bezet, voorloopig eveneens achterwege moest blijven.

De hoofdarin van de Jaloe was in het vak Schigipoe—Widsjoe 200—350, de nevenarm 80—110 M. breed; in de nabijheid van Widsjoe splitste de rivier zich in meerdere, 80—250 M. breede takken, waarvan de westelijke ondiep en in het gedeelte boven Antoeng op verscheidene plaatsen doorwaadbaar waren. Meer benedenwaarts nam de breedte tot 700 à 1000 M. toe. De hoofdtak was in het algemeen 2,50—4,50, hier en daar echter circa 8 M. diep, en was boven Widsjoe, zelfs bij laag water, nergens doorwaadbaar; aan de monding was de rivier verzand en bedroeg de diepte niet meer dan 2,50 M. De stroomsnelheid was bij Schigipoe 1,80 M. per seconde; meer benedenwaarts werd zij door eb en vloed beïnvloed — schragen konden evenwel in het midden der rivier nergens worden toegepast. De verschillende armen in de buurt van Widsjoe vormden meerdere zandige, deels ook moerassige, in het midden met struiken en enkele boomen begroeide eilanden. In het algemeen was de rechter rivier-oever hooger dan de linker; eerstgenoemde was van beneden Ambiho tot aan den Tijgerheuvel, laatstgenoemde nabij Schigipoe

en bij de heuvels van Widsjoe rotsachtig en steil; overigens waren de oevers zandig en vlak.

De Ai-ho was circa 150 M. breed en 3 M. diep, en mondde in de Jaloe uit met een drietal armen, welke, volgens berichten van de Japansche verkenneren, op vier plaatsen, o.a. bij Lisawen en bij Potetinsa, doorwaadbaar waren.

Van de linker zijrivieren van de Jaloe verdient nog vermelding de, bij de monding 30—50 M. breede en pl.m. 1 M. diepe Toeten-ho, aangezien ook deze door de Japanners is moeten worden overbrugd.

Voor een spoedig overtrekken van het Jaloe-dal, dat van af de hoogten op den rechteroever volkomen werd bestreken, kwamen de beide nauwste gedeelten — bij Schigipoe en bij Widsjoe, circa 2 KM. — in de allereerste plaats in aanmerking. Bovendien dekte de Tijgerheuvel, welken de Russen slechts met patrouilles hadden bezet, het noordelijk gedeelte van Osekito, den rivierarm tusschen dit eiland en Tschioelito, alsmede het rivierdal stroomopwaarts tegen het gezicht en het vuur van de, bij Tjoerentschen opgestelde Russische artillerie, en zou het bezit van de Hoesan-hoogten, welke de heuvels op den rechter Ai-hoever beheerschten, een krachtigen steun vormen voor den overgang van laatstgenoemde rivier. Dat de genoemde hoogten door de Russen niet waren bezet, bewees den Japanners, dat de vijand blijkbaar een rivierovergang beneden Widsjoe verwachtte.

Als zijnde het dichtst gelegen nabij de terreinstrook, waarin de troepen zich bevonden, en tevens nabij den meest bruikbaren weg, werd het punt bij Widsjoe voor den overgang van het gros bestemd; eene nevencolonne zou den overgang bewerkstelligen bij Schigipoe en van daar zuidwaarts oprukken tot het bezetten van de, vóór Tschioelito gelegen Hoesan-hoogten, waardoor tevens de brugslag ten behoeve van het gros zou zijn beveiligd.

Voor den overgang van de hoofdmacht verlangden de Japanners drie afzonderlijke overgangen:

voor de 2<sup>e</sup> divisie — bruggen *e-f-j*;

voor de garde-divisie — bruggen *b-d-h-i-l*; en

voor de 12<sup>e</sup> divisie — brug *g*;

terwijl ten behoeve van de artillerie de bruggen *a-k* zouden worden geslagen.

De aanvankelijke bedoeling hierbij was, om — met het oog op een mogelijk actief optreden des vijands en ter bespoediging — de bruggen *j, h, i, l, g* en *k*, ter gezamenlijke lengte van 1030 M. (verg. het Aanhangsel) als veldbrug te bouwen, aan welk voornemen evenwel, in verband met den beschikbaren materieelvoorraad, geen gevolg kon worden gegeven. Het 1<sup>ste</sup> leger beschikte n.l., behalve over de organiek daartoe behoorende 144 M. veldbrug per divisie, bovendien over de bruggetreinen Nos 1, 3 en 4 (behoorende tot de gelijkna-

mige divisieën, welke bestemd waren, het nog niet ontscheepte II<sup>e</sup> leger te vormen); deze bruggetreinen werden vóór den 28<sup>sten</sup> April te Rikaho aangevoerd, van waar zij naar de omgeving van Widsjoe werden overgebracht. Totaal verkreeg het I<sup>ste</sup> leger alzoo de beschikking over 864 M. veldbrug; aangezien de Japansche bevelhebber voorts den bruggetrein N<sup>o</sup> 4 voorloopig onder de hand wenschte te houden, aangezien mogelijk ook de nog niet verkende Ai-ho zou moeten worden overbrugd en hij voorts eenige materieel-reserve wenschte af te zonderen <sup>1)</sup>, was voor de zes vorenvermelde bruggen slechts veldbrug-materieel voor eene lengte van 720 M. beschikbaar. In verband daarmee moest worden besloten, de brug *j* geheel, en de brug *g* ten deele als noodbrug te bouwen (hetgeen later ten gevolge had, dat de brug *j* niet op den daarvoor aangegeven tijd gereed kwam, terwijl het slaan van de brug *g* veel vertraging ondervond en deze slechts, als een vrij gebrekkig overtochtsmiddel, kon worden voltooid).

Wat de overige, in het aanhangsel opgenomen, doch hiervoren niet vermelde bruggen betreft, zij nog terloops het volgende aangeetekend.

Op het slaan van de brug *m* was aanvankelijk niet gerekend, aangezien de Ai-ho-arm langs Tjoerentschen als doorwaadbaar werd beschouwd.

De bouw van de brug *c* werd eerst gelast, toen de mogelijkheid tot het benutten van de brug *a*, als gevolg van het Russische artillerievuur, twijfelachtig werd (de brug *a* is inderdaad bij den overgang van het leger niet gebruikt).

De bruggen *n* en *o* werden eerst na den overgang van het leger geslagen uit noodmaterieel, dat door het afbreken van andere, niet meer noodige bruggen, vrij kwam.

Uit het vorenstaande is reeds gebleken, dat tot het slaan van de vereischte bruggen eene aanzienlijke hoeveelheid noodmaterieel noodig was. Het land, waarin de troepen zich bevonden, leverde echter nagenoeg geen hout op, terwijl het weinige, dat van de woningen der Chineesche bevolking had kunnen worden verkregen, reeds door de Russen was verbruikt. Alleen werden in Widsjoe een aantal jonken aangetroffen, terwijl door de in Jonampo ontscheepte afdeelingen pioniers eenig hout kon worden in beslag genomen bij de aldaar gevestigde filiaal van de Russische Jaloe-Maatschappij (welker concessies eene der oorzaken van den oorlog vormden), hetwelk door de cavalerie-afdeeling MISCHTSCHENKO, die te voren in die streek had geopereerd, niet was

---

<sup>1)</sup> Vermoedelijk is deze later (behalve wellicht ook tot het slaan van de brug *m* — zie het aanhangsel) gebezigd tot het samenstellen van vaar- en overzetlichamen.

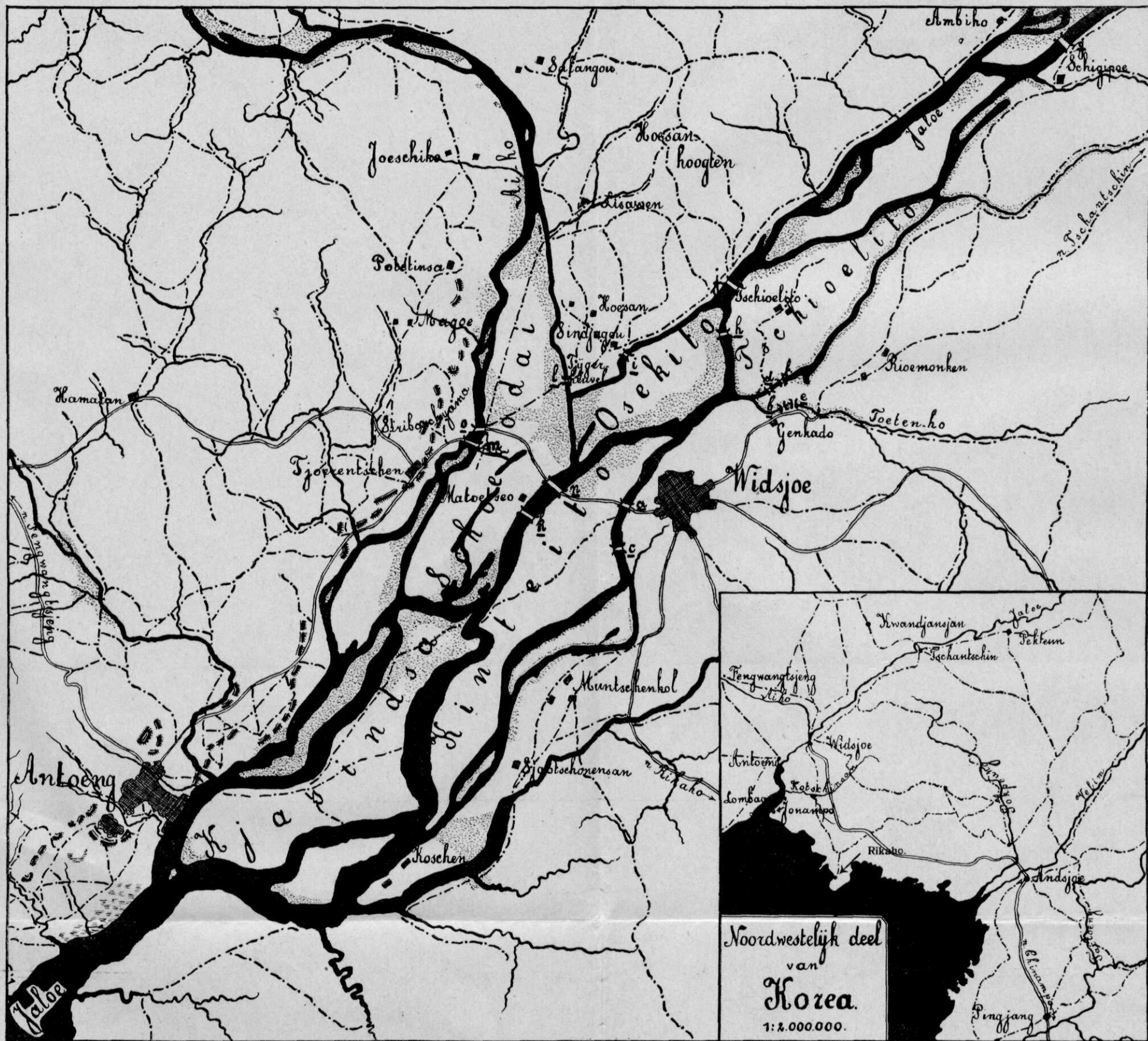


vernield. Verreweg het grootste gedeelte van de benoodigde hoeveelheid noodmateriaal moest evenwel uit Japan worden aangevoerd.

Het meerendeel der berichten, die in de eerstvolgende dagen bij den Russischen bevelhebber binnenkwamen, had dan ook betrekking op dezen materieelaanvoer. Zoo verscheen reeds spoedig, nadat de voorste Japansche troepen aan de Jaloe waren aangekomen, vóór de riviermonding eene flotille van 2 kanonneerbooten, 2 torpedoboeten en 2 (later 4) stoomsloepen, onder bescherming waarvan veld- en onvoorbereid brugmaterieel van de transportschepen op jonken werd overgeladen. Van af den 16<sup>en</sup> April verzamelden, blijkens eene waarneming van het eenige KM. beneden Antoeng bivakkeerende jachtcommando van het 11<sup>e</sup> regiment, de Japanners nabij den mond van de Kotschinsan vaartuigen en hout, hetgeen o. a. den 21<sup>sten</sup> tot eene schermutseling aanleiding gaf. Ook den 22<sup>sten</sup> en 23<sup>sten</sup> meldden patrouilles van de cavalerie van Generaal MISCHTSCHENKO, dat de vijand in de omgeving van Jonampo brugmaterieel gereed maakte, zooals ook des nachts bij Sjaotschonensan werd waargenomen. Voorts werden bij Muntschenkol 60 à 70 zinken booten (klaarblijkelijk pontons) verzameld en namen de Russen een transport van circa 100 pontons op karren in de richting van Widsjoe waar. Volgens Chineesche berichten stonden tegenover Ambiho aan de Jaloe  $\pm$  8000 Japanners, die een brugslag voorbereidden (waarmede blijkbaar de van af 20 April aldaar aanwezige compagnieën van het 12<sup>e</sup> pionierbataljon, waarover later, werden bedoeld), en zou ook de afdeeling SASAKI bij Tschantschin,  $\pm$  65 KM. boven Widsjoe, materieel voor een rivierovergang verzamelen. De onzekerheid, waarin de Russen verkeerden, werd nog vergroot, doordien te hunner misleiding de reeds vermelde flotille aan den Jaloe-mond peilingen ondernam, terwijl bezuiden Widsjoe maatregelen, als voorbereiding voor een rivierovergang, werden nagebootst; eindelijk was ook het voortdurend aankomen van schepen voor de riviermonding geschikt, om de Russen in den waan te brengen, dat het II<sup>e</sup> Japansche leger aldaar zou worden ontscheept. Van af 22 April werd, zooals den Russen bleek, ook bij Genkado dag en nacht aan de vervaardiging van brugmaterieel gearbeid, terwijl ten slotte zich het gerucht verspreidde, dat de Japanners [den 25<sup>sten</sup> bij Koschen een rivierovergang zouden beproeven. Tot zoover de inlichtingen en gegevens, die de Russen omtrent 's vijands voornemens ontvingen.

Behalve te Jonampo, ontlaadden de Japanners ook te Rikaho brugmaterieel; van eerstgenoemde plaats werd het in jonken rivieropwaarts, van laatstgenoemde op voertuigen en met transporten van soldaten en koelies naar Widsjoe vervoerd, alwaar personeel van de pionierbataljons, handwerkslieden van de overige troepen en arbeiders van de vloot nacht en dag aan het aanmaken van booten, schragen, e.d. arbeidden. De landtransporten kwamen het eerst te Widsjoe aan. Van de jonken bevond zich

1: 100.000



Noordwestelijk deel  
van  
Korea.  
1: 2.000.000.

op 25 April nog een groot gedeelte aan de Jaloe-monding; toen echter voeren ook deze stroomopwaarts, waarbij de meervermelde flottille haar tot Antoeng vergezelde, om ze tegen het vuur van de, beneden die plaats op den rechter rivieroever aanwezige Russische troepen te beschermen; het transport ondervond van dat vuur dan ook geen hinder en bereikte in den avond van den 26<sup>sten</sup> Widsjoe. Overigens was in het algemeen den 25<sup>sten</sup> de voorbereidende arbeid der Japanners afgelopen.

Dien dag telegrafeerde de commandant van het Russische Oost-detachement (troepen aan de Jaloe) aan Generaal KOEROPATKIN: »Een melding van den 24<sup>sten</sup> zegt, dat de Japanners aan den mond »van de Toeten-ho, en tegenover Tjoerentschen over den eersten »en den tweeden rivierarm van de Jaloe reeds sedert drie dagen »bezigt zijn met het slaan van bruggen. Ook 15 KM. boven Widsjoe »en bij Tschandenna <sup>1)</sup> treffen de Japanners voorbereidingen tot »brugslag».

Dit bericht was in zooverre onjuist, dat de aanvallers tot dusver uitsluitend voorbereidingen hadden getroffen, doch nog geen daadwerkelijken brugslag hadden uitgevoerd; overigens — van eenige poging tot verhinderings of belemmering van hun arbeid door de Russen was nog geen sprake geweest.

In den loop van den 25<sup>sten</sup> brachten de Japanners een 200-tal pontons en booten over naar het riviervak bewesten Widsjoe, alwaar hun eerste brug zou worden geslagen, en vertoonden zich pontoncolonnes tot tegenover en zelfs beneden Antoeng. Des avonds werd, ten einde het opstellen van artillerie op Kinteito en de verkenning van den hoofdarm der Jaloe langs Tschioelito voor te bereiden, een bataljon van de 2<sup>e</sup> divisie ten Westen van Widsjoe op pontons naar het noordelijke gedeelte van Kinteito overgezet, waarvoor de Russische patrouilles terugweken. Des nachts schoof dat bataljon posten vooruit naar den rechteroever van den hoofdarm, terwijl ter zelfder tijd twee bataljons van de garde-divisie onderscheidenlijk naar Osekito en Tschioelito werden overgebracht. Voorts doorwaadde eene compagnie van laatstgenoemde divisie de Toeten-ho; vervolgens rukte zij over Rioemonken op naar den linker tak van de Jaloe, die zij van af 3 uur des nachts op 11 halve pontons, welke elk 20 (?) man konden bevatten en door 4 pioniers werden geroeid — overstak. De Russische afdeelingen op Tschioelito bemerkten den vijand eerst, toen deze dicht tot den oever genaderd was, en gingen, na enkele schoten te hebben afgegeven, terug. Te gelijker tijd ging eene tweede compagnie dien Jaloe-arm, niet ver van Genkado over en vereenigde zich met de meer noordwaarts overgegene nevenafdeeling. Na nog eenige versterking te hebben

<sup>1)</sup> Tschantschin.

ontvangen, verdreven deze troepen vervolgens de Russische posten van Osekito en van den rechter rivieroever. De verliezen van de pioniers bij deze gebeurtenissen bedroegen 7 dooden en 9 gewonden.

In den avond van den 25<sup>sten</sup> begonnen tevens de pioniers van de 2<sup>e</sup> divisie den bouw van eene 236 M. lange noodbrug (*a*) naar Kinteito, bewesten Widsjoe. Den volgenden morgen tegen half 11 openden 4 Russische vuurmonden bij Tjoerentschen, een half uur later nog eene halve batterij, het vuur op de plaats van brugslag. Ofschoon de afstand  $\pm 4\frac{1}{2}$  KM. bedroeg, had dat vuur toch zóóveel uitwerking, dat — nadat het Russische geschut circa 50 granaatkartetsen had verschoten — de Japansche pioniers hun arbeid staakten, om dezen eerst na het invallen der duisternis te hervatten <sup>1)</sup>; met het overzetten van troepen naar Kinteito werd evenwel voortgegaan. In den nacht van 27/28 April, 45 uren na het begin van den brugslag, na 29 arbeidsuren, was de brug (met 61 vaste tusschenondersteuning) gereed.

Den 26<sup>sten</sup> begon het garde-pionier-bataljon den bouw van eene 33 M. lange noodbrug (*b*) over de Toeten-ho, welke brug (met 6 vaste tusschenondersteuning) in 4 uren voltooid was.

Dien dag kwamen voor Jonampo weder stoombooten met jonken op sleeptouw aan, welke nog steeds brugmaterieel aanvoerden.

Nadat het in den nacht van 25/26 April overgezette bataljon de Russische patrouilles van Osekito had verjaagd, stak in den avond van laatstgenoemden dag eene Japansche compagnie op pontons den Jaloe-arm bij Sindjagou over, en maakte zich meester van den Tijgerhevel en van de dorpen Hoesan en Lisawen, terwijl de telegraafverbinding Tjoerentschen—Ambiho verbroken werd; aldus gingen eenige, voor de Russen met het oog op den komenden rivierovergang zeer belangrijke punten voor dezen verloren.

Aangezien de brug *a* door de Russen herhaaldelijk werd beschoten, werd op last van Generaal KOEROKI, ten einde de naar Kinteito oprijdende artillerie een veiligen opmarsch te verzekeren, in den nacht van 27/28 April ruim 1 KM. meer stroomafwaarts door de pioniers van de 2<sup>e</sup> divisie in pl.m. 8 uur tijds eene 80 M. lange, met boomen e.d. gemaskeerde noodbrug (*c*) (2 vaste, 18 drijvende tusschensteunpunten) geslagen. Door het onder het brugdek varen van losse pontons schijnt deze brug voor het transport van zwaar geschut geschikt te zijn gemaakt; tijdens het overtrekken door de artillerie werd later het brugdek met matten belegd, om het geruisch der wielen te dempen.

<sup>1)</sup> Volgens sommige opgaven zagen de Japanners zich genoodzaakt, om, reeds vrij spoedig na de voltooiing, deze brug weder af te breken met het oog op 's vijands geschutvuur; zij is inderdaad bij den overgang niet benut.

In den zelfden nacht (27/28 April) werd in het verlengde van de brug *b* over den oostelijken Jaloe-arm bij Genkado, door de pioniers der garde-divisie de 108 (volgens andere opgaven 103) M. lange noodbrug *d* (20 vaste tusschensteunpunten) geslagen, waaraan ruim 13 uur werd gewerkt.

Een Russisch jachtcommando, dat in dien nacht op den linker Ai-ho-oever overging, om den stand van den brugslag op Osekito en Tschioelito te verkennen, kon bij terugkomst rapporteeren, het geluid van houtbewerking te hebben waargenomen, zoodat kennelijk aan den hoofdarm langs Tschioelito òf brugslag òf de voorbereiding daartoe plaats vond; voorts meldde dat jachtcommando de voltooiing der bruggen *a* en *d*.

Den volgenden dag (28 April) werd, op geringen afstand boven de brug *b*, over de Toeten-ho door het garde-pionierbataljon de 48 (volgens andere opgaven 34) M. lange noodbrug *e* geslagen, welke (met 7 vaste tusschensteunpunten) na bijna 9 uren gereed was.

Ook op dezen dag werden op den Russischen rechtervleugel Japansche stoombooten, ten getale van 4, met pontons op sleeptouw, waargenomen; de daags te voren aan de Jaloe-monding aangekomen pontons waren dien dag tot Lombagou opgesleept (ten noorden van Jonampo) en werden thans verder stroomopwaarts vervoerd.

In den nacht van 28/29 April werd ook boven de brug *d*, alzoo in het verlengde van de brug *e*, over den Jaloe-arm langs Tschioelito, eene 113 M. lange noodbrug *f* (25 vaste tusschensteunpunten) geslagen; de pioniers van de garde-divisie, die dezen brugslag uitvoerden, waren na ruim 16 (volgens andere opgaven 11) uur daarmede gereed. Eene circa 7 KM. verwijderde Russische batterij bij Magoe beschoot tijdelijk de werkzaamheden, had daarbij echter weinig succes.

Te gelijk met al deze bruggen werden de derwaarts voerende colonnewegen en de toegangen tot de uitgezochte artilleriestellingen in gereedheid gebracht, zorgvuldig aangeduid, en gemaskeerd.

Zooals uit het vorenstaande is gebleken, waren alle tot op dit tijdstip gebouwde bruggen uit noodmaterieel samengesteld, het veldbrugmaterieel werd n.l. voor het overbruggen van de voornaamste rivierarmen bewaard. Welke bruggen uit dat materieel zouden moeten worden geslagen, bleek uit de dispositie voor den rivierovergang, welke op 28 April werd uitgegeven.

Blijkens deze was het voornemen van Generaal KOEROKI om, onder bescherming van de, door de 12<sup>e</sup> divisie te bezetten Hoesan-hoogten, in den nacht van 30 April/1 Mei de Jaloe bewesten Tschioelito over te gaan, en in den morgen van laatstgenoemden dag met zijn geheele leger op te marcheeren langs de Ai-ho tusschen Salangou en den riviermond, om van daar de Russen in de lijn

Joeschiko—Tjoerentschen aan te vallen. Daartoe moesten, beginnende den 30<sup>sten</sup> April te 12 uur des middags, geslagen worden:

door het garde-pionier-bataljon, dat daartoe, behalve over zijn eigen, ook de beschikking verkreeg over de bruggetreinen N<sup>os</sup>. 1 en 2 — eene veldbrug over den hoofdarf van de Jaloe tusschen Osekito en Tschioelito (*h*) en eene veldbrug over den nevenarm van die rivier nabij den Tijgerheuvel (Sindjagou) (*i*); voorts, volgens later te verstreken aanwijzingen, eene veldbrug over den Ai-ho-arm langs den Tijgerheuvel (*l*);

door de 1<sup>ste</sup> en de 2<sup>e</sup> compagnie van het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon, tot welks beschikking de bruggetrein N<sup>o</sup> 3 werd gesteld — eene noodbrug over den hoofdtak bewesten het dorp Tschioelito (*j*);

door de 3<sup>e</sup> compagnie van genoemd bataljon — eene veldbrug tusschen Kinteito en Schoekodai (*k*) ten behoeve van den overgang van de artillerie der garde-divisie; het bouwen van deze brug zou echter eerst mogen worden aangevangen, nadat op 30 April en in den volgende nacht een bataljon infanterie en het 2<sup>e</sup> regiment veldartillerie van Kinteito naar Matoetseo zouden zijn overgezet.

De 12<sup>e</sup> divisie moest in den nacht van 29/30 April bij Schigipoe de Jaloe overgaan, en de Hoesan-hoogten, alsmede den Tijgerheuvel definitief bezetten, opdat de brug (*h*) tusschen Osekito en Tschioelito, en die bewesten het dorp Tschioelito (*j*) ongehinderd zouden kunnen worden geslagen. Daartoe zou het 12<sup>e</sup> pionier-bataljon eene 230 M. lange brug (*g*), deels als veld-, deels als noodbrug moeten slaan.

De 2<sup>e</sup> divisie zou op 30 April over de bruggen bij Genkado en de te bouwen veldbruggen tusschen Tschioelito en Osekito naar den Tijgerheuvel (*b-d-h-i*), en daarna naar het eiland Schoekodai oprukken, om vervolgens den aanval in de richting van Tjoerentschen voort te zetten.

De garde-divisie zou achter de 2<sup>e</sup> opmarcheeren en zich vervolgens, door richting te nemen op Magoe, tusschen deze en de 12<sup>e</sup> inschuiven. (Dat in deze dispositie geen colonne wordt aangewezen, om over de bewesten (dorp) Tschioelito te bouwen brug (*j*) op te rukken, vindt vermoedelijk zijn oorzaak daarin, dat de dispositie in vorenstaanden zin is gewijzigd, nadat gebleken was, dat bedoelde brug niet tijdig gereed zou zijn, om voor den voorgenomen opmarsch te worden benut. Zulks verklaart tevens, waarom niet, zooals toch aanvankelijk het voornemen was — vergelijk blz. 117 — aan de 2<sup>e</sup> divisie de bruggen *e-f*, aan de garde-divisie de bruggen *b-d* werden toegewezen: nu beide divisieën over de brug *h* naar Osekito zouden moeten oprukken, zou toch ééne daarvan op de andere moeten wachten, en had het dus geen zin, haar de Toeten-ho en den Jaloe-arm bij Genkado gelijktijdig te doen overgaan).

Den 29<sup>sten</sup> ondernam eene Russische afdeeling eene verkenning over

Lisawen en Hoesan in de richting van de Jaloe, en verdreef de zwakke Japansche bezetting van den Tijgerheuvel, waarna de beide, bij de Russische colonne ingedeelde vuurmonden de bruggen bij Genkado onder vuur namen; des avonds constateerden de Russen voorbereidingen tot brugslag op Osekito en Tschioelito — omtrent 's vijands voornemens bleven zij echter volkomen in het duister rondtasten.

Voor den bij Schigipoe door de 12<sup>e</sup> divisie te bewerkstelligen rivierovergang waren de 1<sup>ste</sup> en 3<sup>de</sup> compagnie van het 12<sup>e</sup> pionierbataljon reeds den 20<sup>sten</sup> April de verkenning begonnen. Ondanks de groote stroomsnelheid — 1,80 M. per seconde — en de hevige koude waren eenige pioniers er in geslaagd, des nachts de rivier over te zwemmen, ten einde de gesteldheid van den rechteroever en de diepte van de rivier na te gaan. Onder 's vijands vuur werd de breedte gemeten en op 230 M. bepaald, voorts werd geconstateerd, dat de beide rivierarmen nabij Ambiho doorwaadbaar waren. Van af den 24<sup>sten</sup> verkende de 3<sup>e</sup> compagnie  $\pm 1\frac{1}{2}$  KM. boven Schigipoe eene tweede overtochtsplaats. Voornamelijk echter verzamelden beide compagnieën noodmaterieel, waarvan voor eene bruglengte van 122 M. benoodigd was; van den bruggetrein der divisie bevond zich n.l. nog 1 sectie (= 36 M.) met de 2<sup>e</sup> compagnie bij het detachement-SASAKI te Tschantschin, zoodat het gros der divisie slechts over 108 M. veldbrugmaterieel beschikte. Genoemd detachement ondervond evenwel voor zijn voorgenomen rivierovergang te Tschantschin zoodanige moeilijkheden, dat het bevel kreeg, weder bij het gros van den 12<sup>e</sup> divisie aan te sluiten. Aldus geschiedde; den 29<sup>sten</sup> te 8 uur v.m. kwam bedoelde divisie, te  $\pm 12$  uur op den zelfden dag ook het gros van het detachement SASAKI te Schigipoe aan.

Nadat de Japansche artillerie der Russische het zwijgen had opgelegd, werd terstond met behulp van een 32-tal pontons een regiment infanterie overgezet, dat de hoogten vóór Ambiho bezette, terwijl eene compagnie de rivier in gerequireerde booten overstak en in opdracht kreeg, de doorwaadbare plaatsen in de Ambi-ho te verkennen en aan te duiden.

Te gelijker tijd, te pl.m. 3 uur n.m., begonnen de pioniers aan het slaan van de brug *g* over de, ter plaatse 8 M. diepe rivier. Bij den arbeid aan deze brug, waarin 8 vaste, en 53 drijvende tusschensteunpunten moesten worden gemaakt, werden groote moeilijkheden ondervonden, doordat 86 M. bruglengte als noodbrug moest worden gemaakt. Wel trachtten de pioniers, door versmalling van het rijvlak, het gebruik van noodmaterieel zooveel doenlijk te beperken, doch tusschenondersteuning konden natuurlijk daardoor toch niet worden uitgewonnen. Voorts bleken, o.m., ook als gevolg van de groote stroomsnelheid, de beschikbare pontonankers onvoldoende sterk, zoodat zware ploegen e.d. tot verankering der pontons moesten worden gebruikt. De brug,

die te circa 3 uur des nachts, alzoo na 12 uren arbeids, voltooid was, werd aldus een smal, onstevig overtochtsmiddel, dat door infanterie slechts in colonne met eenen, door ruiters en draagdieren met 5 passen onderlingen afstand mocht worden overgetrokken. De 23<sup>ste</sup> brigade begon den rivierovergang onmiddellijk na voltooiing van de brug en bevond zich te 6<sup>30</sup> v.m. in haar geheel op den rechteroever; de geheele divisie was eerst te 11 uur v.m., alzoo na 8 uur tijds, de brug overgetrokken.

Te 10 uur des morgens van den 30<sup>sten</sup> April had eene der Russische batterijen benoorden Tjoerentschen het vuur geopend tegen de 3<sup>e</sup> compagnie van het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon, welke bezig was, een bataljon infanterie op pontons over den Jaloe-arm nabij Ma-toetseo te zetten. Na ongeveer een uur werd aan het Russische geschut het zwijgen opgelegd en te 12 uur was het bataljon zonder verliezen overgebracht. Tegen 1 uur heropende de Russische batterij haar beschieting, toen de Japanners een aanvang maakten met het overzetten van het 2<sup>e</sup> regiment veldartillerie. Toen daarbij o.a. een tweetal pontons werden beschadigd, werd voorloopig het verder overbrengen van de artillerie gestaakt.

In den loop van den morgen had voorts de artillerie van de garde-divisie de Russen van den Tijgerheuvel verdreven, zoodat de brugslag op Tschioelito en Osekito van daar niets meer te duchten had, en mitsdien de pioniers van de 2<sup>e</sup> en de garde-divisie overeenkomstig het aanvalsbevel hun arbeid precies te 12 uur konden aanvangen; tot dekking daarvan werd bovendien door een detachement van het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon een bataljon van de garde-divisie benoordwesten het dorp Tschioelito over den hoofdtak van de Jaloe naar den voet van den Hoesan overgezet, welke troepen den Tijgerheuvel in bezit namen. Te gelijker tijd transporteerden de garde-pioniers een bataljon infanterie van Tschioelito naar Osekito tot het aanvangen van wegeaanleg.

Te 12 uur begon alzoo het garde-pionier-bataljon den bouw van de 237 M. lange pontonbrug *h*, waartegen te circa 1 uur eene der batterijen op den Siribaschjama eenige schoten af gaf; te 8 uur was de brug, waarin 15 vaste en 64 drijvende (volgens andere opgaven onderscheidenlijk 2 en 176) tusschenondersteuning, gereed, waarna onmiddellijk het slaan van eene 90 M. lange pontonbrug bij Sindjagou (*i*) werd aangevangen; te 11 uur was ook deze brug (3 vaste, 27 drijvende tusschenondersteuning) voltooid.

Ook het slaan van de 310 M. lange, door het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon te bouwen noodbrug bij het dorp Tschioelito (*j*) werd te 12 uur aangevangen. Reeds spoedig bleek het uit Japan aangevoerde noodmaterieel te zwak te zijn, zoodat moest worden gebruik gemaakt van materialen, welke de omgeving opleverde en van, bij de afdeeling zelve vervaardigde booten. Daarbij kwam nog,



dat men, ten gevolge van den nevel, het profiel van den Hoesan, waarop de brug was vastgelegd, miste, zoodat, toen het onmiddellijk onder de hand zijnde materieel was verbruikt, men nog circa 60 M. van den rechter rivieroever verwijderd bleek te zijn. De aanvoer van de nog benodigde materialen duurde zeer lang, ten gevolge waarvan de werkzaamheden niet vóór het aanbreken van den dag konden worden hervat en de brug, waarin 26 vaste en 27 drijvende tusschensteunpunten, eerst in den loop van den 1<sup>sten</sup> Mei gereed kwam.

(Trouwens, opdat de brug des avonds te 8 uur gereed ware, zooals de wensch van den Japanschen bevelhebber was, zou per uur  $\frac{310}{8} =$  circa 40 M. brug gebouwd moeten worden — voorwaar voor eene noodbrug geen matige eisch!)

In den avond van den 30<sup>sten</sup> werd de des middags onderbroken overtocht van het 2<sup>e</sup> regiment veldartillerie voortgezet. Een aantal nabij Genkado uit 22 pontons ineengezette vaarlichamen was n.l. de rivier afgezakt tot nabij Matoetseo, waarop des nachts 3 batterijen naar Schoekodai werden overgezet. Daarna werd ter plaatse door de 3<sup>e</sup> compagnie van het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon de 129 M. lange pontonbrug *k* (12 vaste, 42 drijvende tusschenondersteuning) geslagen, welke na bijna 8 uur voltooid was en waarover in den morgen van den 1<sup>sten</sup> Mei de overige 3 batterijen naar Schoekodai opreden. (Volgens andere opgaven werd hier geen brug geslagen, doch werd de geheele overtocht ter plaatse bewerkstelligd met behulp van een vlot van 22 pontons, bediend door het personeel, dat als geleide van den bruggetrein was ingedeeld.)

Onmiddellijk na voltooiing van de brug *k* was de 2<sup>e</sup> divisie over de bruggen *b* en *d* derwaarts opgemarcheerd en den rivierovergang begonnen; toen zij bij de brug *i* kwam, was deze echter nog niet gereed, zoodat de divisie Osekito eerst te 11<sup>15</sup> n.m. kon verlaten. Terstond achter haar volgde de garde-divisie, die te half 2 bij Sindjagou overging en vervolgens den linker Ai-ho-arm doorwaadde.

Als gevolg van den Japanschen rivierovergang ontwikkelde zich den 1<sup>sten</sup> Mei het gevecht bij Tjoerentschen, waarbij de pioniercompagnieën, die geen speciale technische opdracht hadden, aan de divisie-reserves van de 2<sup>e</sup> en 12<sup>e</sup> divisie waren toegevoegd.

Nog gedurende den strijd werd over den Ai-ho-arm langs den Tijgerheuvel door het garde-pionier-bataljon in 6 uur tijds eene ruim 34 M. lange pontonbrug *l* (4 vaste en 7 drijvende tusschenondersteuning) geslagen, waarover terstond na de voltooiing (circa 1 uur n.m.) de artillerie van de garde-divisie voorwaarts rukte, terwijl in den nacht van 1/2 Mei over den hoofdtak van de Ai-ho ten noordoosten van Tjoerentschen door de geleiders van den bruggetrein de 60 M. lange veldbrug *m* (20 vaste tusschenondersteuning) werd gebouwd, waarover circa 5 uur werd gewerkt.

Het slaan van deze brug was vertraagd geworden,<sup>1)</sup> doordien de Ai-ho-arm bij de berekening van het benodigde brugmaterieel was aangenomen als doorwaadbaar, zoodat daarvoor geen materieel was uitgetrokken, terwijl die aanname op het kritieke oogenblik onjuist bleek.

Het gevecht bij Tjoerentschen eindigde met den terugtocht der Russen naar Fengwangtsjeng, waarheen het 1<sup>ste</sup> Japansche leger volgde.

Onmiddellijk na den aftocht der verdedigers werden de veldbruggen over de Jaloe bij Matoetseo (*k*) en over de Ai-ho bij Tjoerentschen (*m*), welke ter verbinding van het leger met Korea moesten blijven dienst doen, afgebroken en door noodbruggen (*n*, resp. *o*) vervangen, vermoedelijk tot vrijmaking van veldbrugmaterieel.

De 350 M. lange brug *n* over de Jaloe, met 18 vaste en 54 drijvende tusschenondersteuning, werd tusschen 4 en 9 Mei door het 2<sup>e</sup> pionier-bataljon in 16 arbeidsuren geslagen. De slechts 82 M. lange Ai-ho-brug *o* (16 vaste tusschensteunpunten) vereischte 46 arbeidsuren, doordien het slaan door geleide-personeel van den bruggetrein moest plaats hebben (volgens andere opgaven echter werd de brug door de pioniers van de garde-divisie geslagen).

Het hierachter opgenomen Aanhangsel geeft een overzicht van de, bij den Jaloe-overgang door de Japansche pioniers geslagen bruggen, zijnde 15 in getal, ter gezamenlijke lengte van 2140 M., n.l. 550 M. veldbrug, 1360 M. noodbrug, en 230 M. gemengde brug.

<sup>1)</sup> Volgens andere opgaven werd deze brug zelfs eerst den 2<sup>en</sup> Mei geslagen.

## Overzicht van de, bij den Jaloe-overgang geslagen bruggen.

Aangeduid met	LIGGING.	Geslagen door het... pion.bath.	Soort van brug.	Uit den bruggetrein.	Lengte in M.	Aantal tusschen-ondersteuning.		Wanneer geslagen.	Tijd van den dag.	Aantal uren.	Aantal M per uur.	OPMERKINGEN.
						Vaste.	Drijf-Vende					
a	Over den Jaloe-arm ten W. van Widsjoe	2	Noodbrug	—	236	61	—	25-27(26) IV	In hoofd-zaak nacht	29	8	1) W. o. een vlot. 2) Volgens andere opgaven 103.
b	Over de Toeten-ho bij Genkado	G.	Noodbrug	—	33	6	—	26 IV	Dag	4	8½	3) Volgens andere opgaven 34.
c	Over den Jaloe-arm ten Z. W. van Widsjoe	2	Noodbrug	—	80	2	18 1)	27-28 IV	Nacht	7½	10½	4) Volgens andere opgaven 11½.
d	Over den Jaloe-arm bij Genkado	G.	Noodbrug	—	108 2)	20	—	27-28 IV	Nacht	13½	8	5) Volgens andere opgaven zou deze brug met 2 vaste en 176 drijvende tusschenondersteuning zijn gemaakt.
e	Over de Toeten-ho bij Genkado	G.	Noodbrug	—	48 3)	7	—	28 IV	Dag	8¾	5½	6) Volgens andere opgaven een overzetveer.
f	Over den Jaloe-arm bij Genkado	G.	Noodbrug	—	113	25	—	28-29 IV	Nacht	16½ 4)	10½	7) Ter vervanging van k.
g	Over de Jaloe bij Schigipoe	12	Gemengde brug	12	230	8	53	29-30 IV	Dag en nacht	12	19	8) Ter vervanging van m.
h	Over den Jaloe-arm tusschen Tschioelito en Osekito	G.	Veldbrug	G. en 2	237	15 5)	64 5)	30 IV	Dag	8	30	9) Volgens andere opgaven het garde-pionier-bataljon.
i	Over den Jaloe-arm bij den Tijgerheuvel (Sindjagon)	G.	Veldbrug	¾ 1	90	3	27	30 IV	Nacht	3	30	
j	Over den Jaloe-arm bij (dorp) Tschioelito	2	Noodbrug	—	310	26	27	30 1 IV V	Dag en nacht	?	?	
k	Over den Jaloe-arm bij Matoetseo	2	Veldbrug 6)	3	129	12	42	1 V	Nacht	7¾	17	
l	Over den Al-ho-arm bij den Tijgerheuvel	G.	Veldbrug	¼ 1	34½	4	7	1 V	Dag	6	5¾	
m	Over den Al-ho-arm bij Tjoerentschen	Gel. div. br. 1.	Veldbrug	4 ?	60	20	—	1 V	Nacht	5	12	
n	Over den Jaloe-arm bij Matoetseo 7)	2	Noodbrug	—	350	18	54	4-9 V	Dag	16	22	
o	Over den Al-ho-arm bij Tjoerentschen 8)	Gel. div. br. tr. 9)	Noodbrug	—	82	16	—	4-6 V	Dag	46	1¾ ?	

## Schetsen uit den Russisch-Japanschen oorlog (1904-1905),

DOOR

C. G. KAMERLING,

*Reserve-Luitenant-Kolonel.*

### I.

#### AANVAL VAN HET 3<sup>e</sup> JAPANSCH E GARDE-REGIMENT INFANTERIE OP DEN 31<sup>sten</sup> JULI 1904.

Op den 31<sup>sten</sup> Juli 1904 was het zoogenaamde Russische Oostdetachment (de 3<sup>e</sup> en 6<sup>e</sup> Oost-Siberische scherpschuttersdivisie en de 9<sup>e</sup> Europeesche infanteriedivisie, onder den Luitenant-Generaal Graaf KELLER) opgesteld aan de Lanho, nabij en ten zuiden van Towan. (Zie schets 1.)

Het 1<sup>ste</sup> Japansche leger zou die stelling aanvallen, waarbij getracht zou worden de beslissing te verkrijgen, door omvatting van den Russischen rechtervleugel bij Handjapusa door de garde-divisie.

Deze divisie, die op 30 Juli opgesteld was bij Kudiatun (14 KM. ten Z.O. van Suityansa), ontving de opdracht, tegen het vak Makumensa-Handjapusa op te rukken.

De divisiecommandant, Luitenant-Generaal HASEGAWA, gelastte daartoe, dat de troepen hij het aanbreken van den dag (v/d 31<sup>sten</sup>) gereed zouden staan op de hoogten langs het Lanhodol (ook wel genoemd dal van Towan-Suityansa), ten einde den aanval te doen, „zoodra het tijdstip daarvoor zou zijn aangebroken”.

De divisie moest in den nacht vóór den 31<sup>sten</sup> Juli in 3 colonnes naar die hoogten oprukken en wel :

de rechtercolonne (4<sup>e</sup> garde-regiment infanterie en 3 batterijen) naar de hoogte, noordelijk van Chudiapusa ;  
„ midden „ (2 bataljons van het 3<sup>e</sup> garde-regiment infanterie en 2 batterijen) naar de hoogte bij Suityansa ;  
„ linker „ (1<sup>ste</sup> garde-brigade, 1 bataljon van het 3<sup>e</sup> garde-regiment infanterie en 2 batterijen) naar Kinjapusa en Handjapusa.

De troepen waren gekleed in khakikleurige uniform ; de manschappen droegen mutsen met nekbeschermers ; de ransels werden achtergelaten ; de patronen (aangevuld tot 200 per man) werden gedragen in den broodzak, waarin ook de verplegingsvoorraad en het poetsgereedschap geborgen waren.

Na deze inleiding zullen wij in de volgende regels den aanval beschrijven, uitsluitend van de *middencolonne* (het 3<sup>e</sup> garde-regiment).

Vooraf een enkel woord over het terrein.

Ten W. van Suityansa verheft zich voor den hoofdrug van het gebergte, dat van Towan naar het Zuidwesten loopt, een bergklomp die zijn grootste hoogte bereikt in een scherpen rug, nabij het Lanho-dal; van dien rug loopen verscheidene rotsachtige vertakkingen naar genoemd dal. Hier en daar zijn de steile gedeelten met boschperceelen bedekt.

Het Lanho-dal is bij Suityansa ongeveer 1 KM. breed, volkomen vlak en over het algemeen begroeid met gaoljan, (\*) dat toen zoo hoog was, dat zelfs cavalerie er in gedekt was. Het stroombed van den doorwaadbaren Lanho heeft eene breedte van 200-300 M.

De Russen hadden op eene scherpe, rotsachtige berghelling westelijk van Suityansa eene rij infanteriedekkingen aangelegd, die door afdeelingen van het 21<sup>ste</sup> Oost-Siberische scherpsschuttersregiment bezet waren.

De Japansche middencolonne bereikte in den morgen van 31 Juli de hoogten ten O. van Suityansa. Voor de batterijen moest een slangvormige weg door; de pioniers worden gemaakt over een buitengewoon steil zadel; de stukken konden slechts met dubbele bespanningen en met behulp van manschappen vooruitgebracht worden.

Ten 7<sup>30</sup> v.m. openden de twee batterijen, die dicht bij hun opmarschweg in linie achter elkaar opgereden waren, het vuur op de Russische artillerie, die op de hoogten ten Z. van den Jantselin-pas stond.

De aanval van het 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> bataljon van het 3<sup>e</sup> garde-regiment begon om 8 v.m. Het 2<sup>e</sup> bataljon ontwikkelde alle vier compagnieën in voorste linie, de compagniereserves volgden verspreid door de hoge gaoljan en verzamelden telkens, als de dekking dit toeliet.

Het 3<sup>e</sup> bataljon, met 3 compagnieën in voorste linie en 1 in reserve, volgde, op gelijke wijze, de beweging links van het 2<sup>e</sup> bataljon als 2<sup>e</sup> linie.

Nauwelijks was de infanterie den opmarsch begonnen, of de twee batterijen moesten, daartoe genoodzaakt door de werking van de overmachtige vijandelijke artillerie, het vuur staken en konden dit ook later slechts nu en dan gedurende enkele oogenblikken hervatten.

Het 2<sup>e</sup> bataljon bereikte omstreeks 9 v.m. het rivierbed van de Lanho,

---

1) Gaoljan is een groot soort gierst, dat wel 6 M. hoog wordt; de bamboesachtige holle stengels zijn pl.m. 3 cM. dik. Midden Juni is het reeds bijna manshoog, bereikt einde Juli eene hoogte van 3 M. en einde Augustus van 5 à 6 M. Het wordt in regelmatige rijen met ongeveer 40 cM. tusschenruimte gepland, zoodat het aan infanterie en zelfs aan ruiters toelaat, er doorheen te gaan; het dekt tegen het gezicht, doch natuurlijk niet tegen vuur. Einde September begint de oogst; dan heeft binnen enkele dagen het terrein weder zijn helderbruine kleur aangenomen en vertoont het weder eene overzienbare vlakke.

doorwaadde dit riviertje en opende van af den loodrechten oever het vuur op den  $\pm$  1300 pas verwijderden tegenstander. De Japanners gaven een geregeld levendig tirailleurvuur af, dat door de Russen met salvo's werd beantwoord.

Door doelmatig gebruik te maken van alle dekkingen aan den rivieroever en dank zij de khaki-uniformen, die bijna niet afstaken tegen het zand der rivierbedding, hadden de Japanners hier geen verliezen; toch schijnt ook hun vuur vrij wel zonder uitwerking te zijn geweest.

Langzamerhand verlengde het 3<sup>e</sup> bat<sup>on</sup>. den linkervleugel van het 2<sup>e</sup>, waarna beide op den linkeroever der rivier door het gaoljan vooruitdrongen. De Russen, die dat voortrukken vermoedelijk alleen bemerkten hadden gedurende den korten tijd, dien de Japanners gebruikten, om van de rivierbedding naar het gaoljan te loopen, openen nu een levendig vuur, zoodat eene der compagnieën binnen korten tijd 24 man verloor.

De Russische salvo's, die in het enge dal weerkaatsten en het geuisch der door de hooge struiken suizende kogelbundels maakten op de vooruittrekkende troepen een diepen indruk.

De zoo even genoemde compagnie, die het verst was doorgedrongen, trachtte zich om 10<sup>30</sup> v.m. te nestelen op eene 600 à 700 passen van de Russen gelegen bergreeks, doch verloor daarbij, in het concentrische vuur der tegenpartij, binnen enkele minuten weder 20 man, waarop zij zich achter den hoogterand terugtrok, om de aankomst der overige compagnieën gedekt af te wachten. Deze kwamen ook werkelijk omstreeks 12 uur 's middags aan, dank zij het doelmatig gebruik, dat zij van alle dekkingen hadden weten te maken. Aan één peloton gelukte het nog verder voort te dringen en zich op een rotstop, op slechts 300 passen van de tegenpartij, vast te zetten. De commandant van dat peloton, hetwelk tusschen 2 en 6 uur n.m. 6 dooden en 5 gewonden had verloren aan hoofd- en borstwonden, vertelde later, dat hij gedurende die uren was gekweld geworden door een hoogst pijnlijk, drukkend, benauwd gevoel, waar hij vroeger niet van geweten had.

In die 4 uren verbruikte het peloton 100 patronen per man.

Van af 12 uur 's middags voerden de 2 bataljons, op 600 à 700 passen, een langzaam, staand vuurgevecht; de frontuitbreiding bedroeg per bataljon ongeveer 800 pas.

Inmiddels gebruikten de manschappen hun portie gekookte rijst en lieten de commandanten nu en dan door detachementen water uit de Lanho halen, om de manschappen in de brandende zonnehitte te verkwikken.

Hoewel eene batterij der linkercolonne (1<sup>ste</sup> garde-brigade) om 2 uur n.m. ten Z. van Suityansa opreed en van daar de Russische stelling hevig beschoot, werden alle pogingen van de twee bataljons van het 3<sup>e</sup> garde-regiment, om voorwaarts terrein te winnen, afgewezen.

Om 3 uur n.m. stelde de divisiecommandant, Luit-Gen<sup>l</sup>. HASEGAWA, het 1<sup>ste</sup> bat<sup>on</sup>. van dit regiment weder onder de bevelen van den regimentscommandant. Dit bataljon rukte westelijk van de Lanho langs een hoogterug naar den linkervleugel der beide andere bataljons, viel aan, doch kon evenmin de vijandelijke stelling binnendringen.

Zoo duurde de strijd tot 6 uur n.m. Het vuur hield toen vanzelf op, omdat de doelen niet meer te onderscheiden waren.

Het succes der Japanners werd ten slotte, niet zooals het plan was geweest, door den omvattenden aanval der garde-divisie, maar door den frontaanval der 2<sup>e</sup> divisie tegen de Russische stellingen bij Towan, verkregen.

Om 8 uur n.m. ontruimden de Russen hunne stellingen tegenover het 3<sup>e</sup> garde-regiment en trokken zij over den Jantselin-pas terug, zonder vervolgd te worden, een gevolg van de omstandigheid, dat de Japanners door den 11 uren langen strijd, onder eene hitte van meer dan 45<sup>o</sup> Celsius, uitgeput waren.

De verliezen van het 3<sup>e</sup> garde-regiment bedroegen 159 officieren en minderen aan dooden en gewonden.

Per man had het regiment gemiddeld 150 patronen verbruikt.

Gedurende het gevecht had munitie-aanvoer geregeld plaats door Chineesche karretjes en voertuigen van het divisie-munitiepark en werden de patronen door munitie-draagdiere tot dicht achter de tirailleurlinie gebracht.

's Avonds werd de munitievoorraad van het regiment weder aangevuld tot 150 à 160 patronen per man.

De achtergelaten ransels werden het regiment in de volgende dagen nagezonden.

## II.

### AANVAL VAN HET 34<sup>ste</sup> JAPANSCH REGIMENT INFANTERIE OP DE MIDDELSTE HOOGTE DER SCHAUSCHANPU-STELLING, TEN Z. VAN LIAO-YANG OP 30/31 AUGUSTUS 1904.

Van de drie Japansche Legers (I, II, en IV), die een aanval zouden doen op de Russische stellingen ten Z. van Liao-yang had het II<sup>e</sup> de moeilijke opdracht: de sterk verschanste Schauschanpu-stelling te vermeesteren.

Het 34<sup>ste</sup> regiment, dat tot dit II<sup>e</sup> leger (17<sup>e</sup> brigade, 3<sup>e</sup> divisie) behoorde, begon in den namiddag van 30 Augustus den opmarsch langs den hoofdweg, ten O. van den spoorweg. (Zie schets 2.)

Nauwelijks was het onder het bereik van het geschutvuur der Russen gekomen, of het werd hevig beschoten, waarop het dekking zocht in de nabijgelegen gaoljan-velden, om alzoo aan het gezicht en daardoor aan het vuur der tegenpartij onttrokken, den opmarsch langzaam voort te zetten.

Bij den wegenknoop ten W. van Sjaojansi ontwikkelde het regiment,

waarvan twee compagnieën in Jandsjalindi waren achtergebleven, als regimentsreserve, zich met één bataljon aan weerszijden van den weg en bracht in deze gevechtsformatie aldaar den nacht door.

Om 1<sup>30</sup> 's nachts ontving de regiments-com<sup>t</sup>., Kolonel SECCHIA, van den divisie-com<sup>t</sup>. het volgende bevel: „*De rechtervleugel der 3<sup>e</sup> divise (5<sup>e</sup> brigade) valt heden nacht aan. Om deze beweging te steunen, moet gij trachten eveneens zoover mogelijk vooruit te komen*”.

Om 4 uur v.m. hoorde men hevig infanterievuur op den rechtervleugel.

Dat was het sein voor het 34<sup>ste</sup> reg<sup>t</sup>. om op te breken; de twee in voorste linie staande bataljons ontwikkelden nu ieder 2 compagnieën in verspreide orde achter elkaar; de 2 andere compagnieën van ieder bataljon vormden de bataljonsreserve.

De vochtige bodem en de hier tot eene hindernis afgebroken gaoljan maakten het oprukken buitengewoon moeilijk.

Om 4<sup>50</sup> v.m. was het 1<sup>ste</sup> bataljon oostelijk van den weg, tot op circa 500 passen van de tegenpartij genaderd en kreeg toen hevig tirailleurvuur. In weerwil van de groote verliezen, die zij leed, werkte de tirailleurlinie zich vooruit tot aan den voet van den heuvel, de 2 compagnieën der bataljonsreserve werden toen tot versterking der tirailleurlinie vooruitgebracht. Daar het den Japanners toescheen, dat de vijandelijke loopgraven op dat oogenblik slechts zwak bezet waren, ging het 1<sup>ste</sup> bataljon onmiddelijk tot den stormaanval over en vermeesterde het, na een kort handgemeen, de middelste hoogte, waarop twee loopgraven door de Russen waren aangelegd.

Inmiddels was ook het 2<sup>e</sup> bataljon omstreeks 5<sup>50</sup> v.m. onder het steeds krachtiger wordende, vijandelijke geweervuur vooruitgerukt, doch hoewel het intusschen al zijn compagnieën had vooruitgebracht, kon het slechts tot aan den voet der hoogte komen, waar het in een hevig vuurgevecht gewikkeld werd met de tegenoverliggende tirailleurs van de 1<sup>ste</sup> Siberische jagerdivisie.

De toestand van het 1<sup>ste</sup> bataljon op de hoogte werd intusschen ieder oogenblik hachelijker. Terwijl het was blootgesteld aan het hevig flankgevuur van de naburige hoogten, moest het nog een tegenaanval afslaan van de tegenpartij, die met 2 compagnieën versterkt was.

Tegen 6 uur v.m., toen het licht begon te worden, werd het flankvuur steeds heviger, zoodat alle officieren, waaronder de bat<sup>ns</sup>-com<sup>t</sup>., buiten gevecht werden gesteld; toch hielden de dappere soldaten nog altijd stand tegen de hen steeds meer en meer bedreigende Russische tirailleurs.

Ook de reg<sup>ts</sup>.-C<sup>t</sup>., Kolonel SECCHIA, die zich bij het 2<sup>e</sup> bat<sup>on</sup>. aan den voet der hoogte bevond, sneuvelde.

Daar de rest van het 1<sup>ste</sup> bataljon steeds meer verliezen leed, liet de waarnemende reg<sup>ts</sup>.-com<sup>t</sup>. tegen 8 uur v.m. de laatste, nog niet gebruikte compagnie der regimentsreserve tot ondersteuning vooruitrukken. Deze compagnie werd gedurende haar opmarsch zoo hevig



beschoten, dat zij, aan den voet der hoogte gekomen, bijna totaal vernietigd was.

De toestand van het 1<sup>ste</sup> bataljon werd daardoor onhoudbaar en de weinige overblijvenden trokken zich kort na 8 uur v.m. terug en verzamelden zich met de overige deelen van het regiment aan den voet der hoogte, die onmiddelijk door de Russische tirailleurs werd bezet.

Het regiment had in het geheel 1200 man verloren, wat met het oog op de 2 compagnieën van het 3<sup>e</sup> bataljon, die niet aan het gevecht hadden deelgenomen, beteekent: meer dan 60 procent.

### III.

#### AANVAL VAN HET 20<sup>ste</sup> JAPANSCH REGIMENT INFANTERIE OP DE RUSSISCHE SCHANS II, OP HET Z.O. FRONT VAN LIAO-YANG, OP 2/3 SEPTEMBER 1904.

Van het IV<sup>e</sup> Japansche leger, dat tot opdracht had, de Russen op 1, 2 en 3 September te verdrijven uit de versterkingen van het zuidelijk front der stelling bij Liao-yang, kwam het 20<sup>ste</sup> regiment (20<sup>ste</sup> brigade, 10<sup>e</sup> divisie) in den namiddag van den 2<sup>en</sup> September 1904 te Sjudjatun aan. (Zie schets 3.)

Het 2<sup>e</sup> bat<sup>on</sup>. werd oostelijk van den naar Liao-yang voerenden landweg ontwikkeld.

Rechts daarvan ontwikkelden zich later 3 compagnieën van het 1<sup>ste</sup> bat<sup>on</sup>.; (de 2<sup>e</sup> comp<sup>ie</sup>. was met het regimentsvaandel aan het zuideinde van Sjudjatun achtergebleven).

Het 3<sup>e</sup> bataljon, opgelost in eenige achter elkaar volgende tirailleurliniën, bleef voorloopig westwaarts van bovengenoemden weg.

Met korte sprongen werkte het regiment zich tot 11 uur n.m. tot nabij den onvoltooiden spoorwegdam.

Niettegenstaande de groote verliezen gelukte het, in het bijzonder vooruit, aan het 2<sup>e</sup> bat<sup>on</sup>., tot aan dien dam vooruit te komen.

De aanvoering der troepen geschiedde hierbij enkel door zachte fluitsignalen, terwijl op de middelbare afstanden slechts groepsge wijze met sprongen voorwaarts werd gegaan.

Het regiment overnachtte vervolgens, in tirailleurlinie verspreid, aan en achter den spoorwegdam, met den rechtervleugel verlengd tot aan Tatapeichu.

Zoodra de dag was aangebroken, opende de tirailleurlinie het vuur weder op de schans en zette den opmarsch voort. De schans was zeer sterk gebouwd, had draadversperringen in de diepe gracht en werd geflankeerd door machinegeweren.

De reg<sup>ts</sup>.-c<sup>t</sup>., Luit. Kol. JAGISHITA, bleef, hoewel zwaar gewond, in het gevecht en werd eerst weggedragen, nadat hij het bewustzijn had verloren. Kapitein IGAMI nam toen het commando over het regiment op zich.

Eerst om 7<sup>50</sup> v.m. gelukte het aan de tirailleurlinie van het 2<sup>e</sup> bataljon, na een korten, energieken aanloop, in een schouderhoek van het werk binnen te dringen.

Hoewel de soldaten zich onder het vooruitrukken gedekt hadden, door het aanbrengen van loopgraven, waren de verliezen in dit gevecht, hetwelk 13 uren duurde, vrij belangrijk, n.l. 13 officieren gesneuveld, 6 gewond; 247 man gesneuveld, 648 gewond, d. w. z. 35 %.

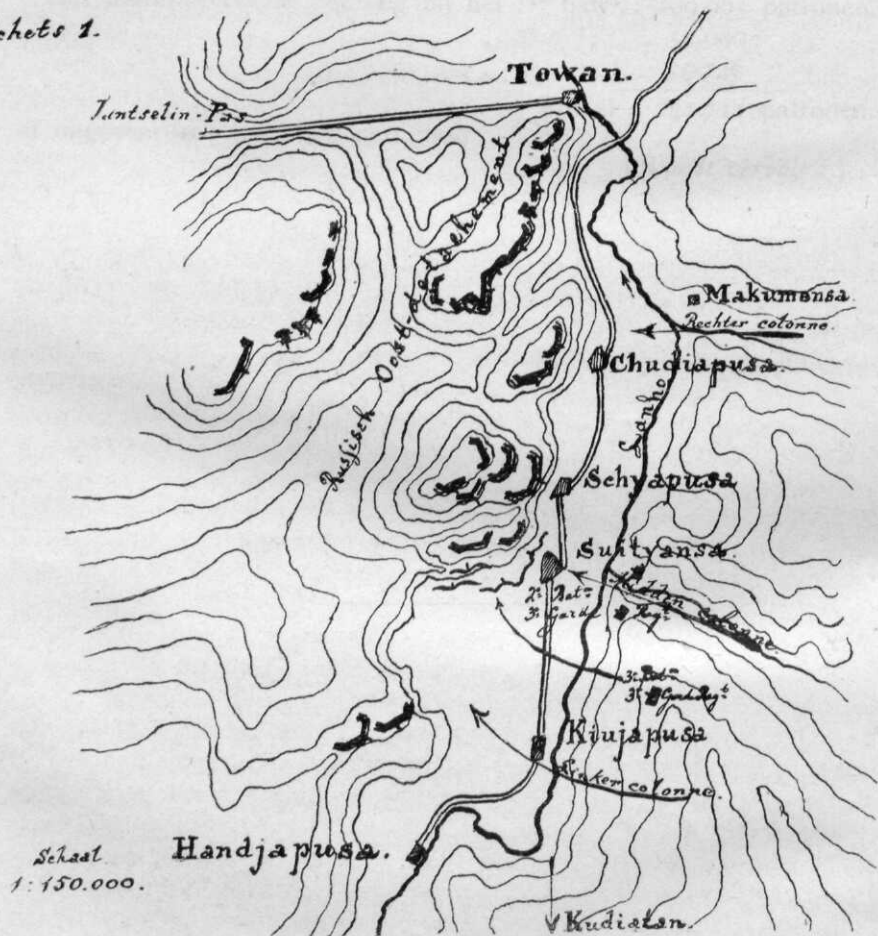
Het munitieverbruik bedroeg bij het 1<sup>ste</sup> bat<sup>on</sup>.: 109.965 patronen.

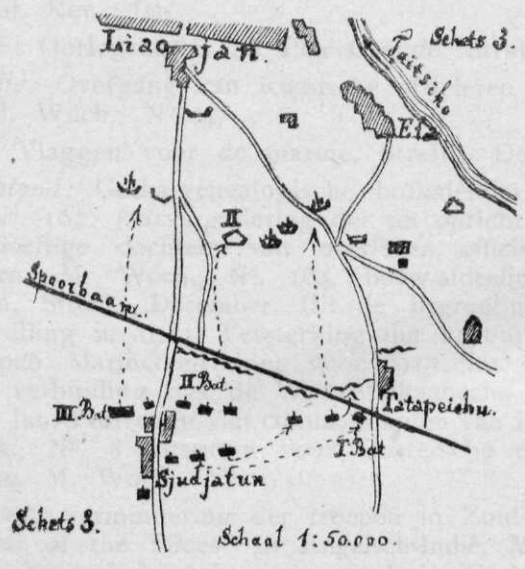
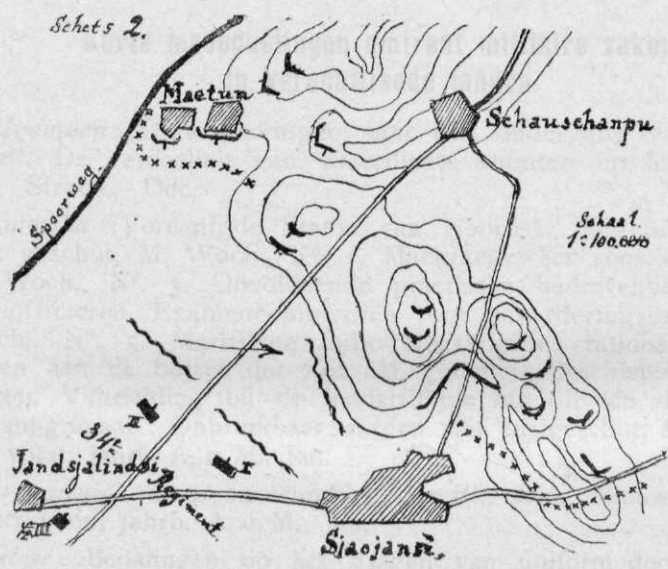
"	"	2 <sup>e</sup>	"	52.000	"
"	"	3 <sup>e</sup>	"	79.746	"
Totaal				241.711	patronen.

of ongeveer 100 patronen per man.

(Wordt vervolgd.)

Schets 1.





## Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

*Algemeen*: Onderzoekingen naar den ondergang van de „Titanic”. De verdeling van waterdichte ruimten op handelsschepen, Streffl., Dec.

*Amerika* (Vereenigde Staten van Noord-): Ongeluk met een stuk geschut, M. Woch., N<sup>o</sup>. 1. Machinegeweer voor vliegtuigen, M. Woch., N<sup>o</sup>. 3. Onvoldoende practische bedrevenheid van militie-officieren. Examencommissiën voor bevorderingsexamens, M. Woch., N<sup>o</sup>. 5. Maritieme radio-telegrafische stations. Veranderingen aan de buizen der 7,62 cM. granaten. Beschieten van zoeklichten. Vuurleiding bij de veldartillerie van uit een vliegtuig. De „Isham-granaat”. Onbruikbaar worden van kustgeschut, ten gevolge van vorst, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Argentinië*: Torpedovernielers, Streffl., Dec. Nieuwe geschutconstructiën, Jahrb. A. u. M., Jan.

*België*: Bepalingen op het dragen van uniform door gepensioneerde officieren. Nieuwe bepalingen op het schrijven door officieren, Int. Rev., Jan.

*Brazilië*: Oorlogshaven bij Ilha Grande, Streffl., Dec.

*Bulgarije*: Overgang van Russische officieren in Bulgaarschen dienst, M. Woch., N<sup>o</sup>. 4.

*China*: Vlaggen voor de marine, Streffl., Dec.

*Duitschland*: Gotha-genealogische hofkalender voor 1913, M. Woch., N<sup>o</sup>. 162. Jaarvergadering der tot oprichting van tehuizen voor behoeftige dochters van overleden officieren en hogere ambtenaren. M. Woch., N<sup>o</sup>. 164. Bouw-afdeeling voor marinevliegwezen, Streffl., December. Uit de begrooting voor 1913. De legeraanvulling in 1911. Versterking der kust-artillerie. Militaire luchtschepen. Marinebegrooting voor 1913, Int. Rev., Jan. Telegrafische verbinding met de West-Afrikaansche koloniën, Jahrb. A. u. M., Jan. Portretten van commandanten van Inf. Regt. N<sup>o</sup>. 25, M. Woch., N<sup>o</sup>. 8. Instituut voor Oostersche talen voor leger en marine, M. Woch., N<sup>o</sup>. 9.

*Engeland*: Vermindering der troepen in Zuid-Afrika. „Inspector general of the forces” in Engelsch-Indië, M. Woch., N<sup>o</sup>. 1. Opleiding en onderbrenging van cavalerie. Onderzoek van automobielen, M. Woch., N<sup>o</sup>. 7. Eene nieuwe inrichting voor de vuurleiding op schepen. Ongevallen met geschut. 38 cM. scheepsgeschut, Jahrb. A. u. M., Jan. Minister van Oorlog, Overste SEELY. Gezondheidstoestand van het leger, M. Woch., N<sup>o</sup>. 8. Gebrek aan paarden, M. Woch., N<sup>o</sup>. 9.

*Frankrijk*: Herfstoefeningen in 1913. Handschoenen „à la Crispin”. Drie sectiën machinegeweren per regiment, M. Woch., N<sup>o</sup>. 163. Verandering in de aanvulling der generale-stafofficieren. Casino's en cantines voor soldaten in eigen beheer. Reorganisatie der gymnastiek- en schermschool in Joinville. Marine-aangelegenheden. Organisatie van het militaire luchtvaartwezen, Streffl., Dec. Oefeningen voor de troepen in 1913, M. Woch., N<sup>o</sup>. 2. Aantal in dienst gestelden in den herfst van 1912. Verlies in eene jaarklasse van het recrutencontingent. De bevordering in het leger. Wedstrijd voor vliegtuigmotoren. Het eerste Fransche Dreadnought-eskader, Int. Rev., Jan. Vermindering van het mondingsvuur. Inrichting om te richten voor het laten vallen van bommen uit luchtschepen. Schietproeven met de granaat P. Voortzetting der proeven met een nieuwe wisscher. Beproeving van een kanon van 34 cM. Nieuwe telegraafformaties. Reserveformaties. Veldkleeding der infanterie. Veranderingen in de recruteringswet van 1908. Reorganisatie der koloniale troepen. Vergelijking der leeftijdsgrenzen der aanvoerders met die in het Bulgaarsche leger. Capitulantenstelsel voor onderofficieren. Bewapening met lansen van het 30<sup>ste</sup> regiment dragonders. Ervaringen op het gebied van vliegtuigen en luchtschepen na de herfstoefeningen van 1912. Lichte veldhouwitser. Reorganisatie van het militaire strafprocesrecht, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Italië*: Vereering van gesneuvelden. Aviateurs en bestuurders van bestuurbare ballons, M. Woch., N<sup>o</sup>. 161. Instelling van toezicht houdend personeel op de artillerie-telefonen. Scholen voor reserve-officiersadspiranten voor 1913. Toelagen voor luchtschipersdiensten. Automobieltelling en -inschrijving. Oefeningstocht van een bergsaglieri-wielrijderbataljon. Instructiecurcus bij het radio-telegrafische militaire instituut, Streffl., Dec. De groote wedstrijd voor de vliegtuig-industrie. De vloot in 1914, Int. Rev., Jan. Uitbreiding der vloot. Na het sluiten van den vrede. Toelating tot militaire scholen, Jahrb. A. u. M., Jan. Legeruitgaven. Gedenkpenning Italiaansch-Turkschen oorlog, M. Woch., N<sup>o</sup>. 10.

*Japan*: Slagschipkruiser „Fuso”. Torpedo's. Luchtschip voor marine-doeleinden, Streffl., Dec. Afscheidsfeest van de leerlingen der artillerieschool te Tokio en van de hogere krijgsschool, M. Woch., N<sup>o</sup>. 3. Militaire commissie tot bestudeering van het legerwezen in Europa. Bijeenkomsten van divisiecommandanten. Minister van Oorlog Baron KIGOSHI, M. Woch., N<sup>o</sup>. 9.

*Nederlandsch-Indië*: Het berggeschutvraagstuk, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Oostenrijk-Hongarije*: Toelagen in dure garnizoenen. Besluit van den Minister van Oorlog, betreffende het niet meer in actieven dienst nemen van invalide personen, M. Woch., N<sup>o</sup>. 161. Begroting voor 1913. Recrutencontingenten. Het nieuwe exercitieglement voor de veldartillerie. Marinebegroting voor 1913, Int. Rev., Jan. Reorganisatie en vermeerdering der pionier- en spoorwegformaties. Draadlooze veldtelegrafie. De herbewapening

van de artillerie. Uitbreiding van leger en landweer in 1913, Jahrb. A. u. M., Jan. Winteruitrusting. Militaire opleiding der jeugd, M. Woch., N<sup>o</sup>. 19.

*Peru*: De kruiser „Commandant Aguirre”, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Portugal*: Organisatie van een regiment veldartillerie, M. Woch., N<sup>o</sup>. 3. Draadlooze telegraafstations, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Rumenië*: Het leger op 1 October 1912, Int. Rev., Jan.

*Rusland*: Verbinding van de Baltische en Zwarte Zee door een zeekanaal, Streffl., Dec. Gebreken aan het infanteriegeweer. Organisatie van eene vliegerafdeeling. Nieuwigheden bij de militaire academie. Gemeenschappelijke oefening van machinegeweer-commando's, Int. Rev., Jan. Het vlootbouwprogramma en de torpedo-kruiser „Novik”. Electro-technische school voor officieren. Rusland en de Balkanoorlog. Proefmobilisatie aan de westgrens. Kolen-nood en gebrek aan verkeerswegen. Uitsluiting van buitenland-sche werven bij den aanbouw van schepen. Critiek op manoeuvres en de opleiding van aanvoerders, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Spanje*: Oprichting van een spoorweg-regiment, M. Woch., N<sup>o</sup>. 3. Nieuwe formaties der spoorwegtroepen. Afdelingen voor vernielingen met springstoffen bij de infanterie. Stations voor draadlooze telegrafie, Jahrb. A. u. M., Jan.

*Zweden*: Opschriften op vaandels. Hoefsmeden. Artillerie-regiment Boden—Karlsborg, M. Woch., N<sup>o</sup>. 4.

*Zwitserland*: Oprichting van eene vliegerafdeeling, M. Woch., N<sup>o</sup>. 5.

### Boekaankondiging.

De Atjèh-oorlog. In opdracht van de Regeering, met gebruikmaking van officieele bescheiden, samengesteld door E. S. DE KLERCK, Officier van het Ned.-Ind. Leger. Deel I. Het ontstaan van den oorlog. 's-Gravenhage, 1912. MARTINUS NIJHOFF.

In het jaar 1883 verscheen van de hand van den Majoor der Genie van het N.-I. leger E. B. KIELSTRA de verdienstelijke „Beschrijving van den Atjèh-oorlog”, welke, blijkens den titel, werd samengesteld „met gebruikmaking der officieele bronnen” en bij welke bewerking, blijkens de voorrede, de beschikking werd verkregen over de „officieele verslagen”. Thans, ongeveer 30 jaar later dus, is verschenen een door den Kapitein der Infanterie van het O.-I. leger, E. S. DE KLERCK, bewerkte beschrijving van den Atjèh-oorlog, welke blijkens den titel werd samengesteld met gebruikmaking van „officieele bescheiden” en blijkens de voorrede van „origineele bronnen”, welke in tegenstelling genoemd worden van de „officieele verslagen” des Heeren KIELSTRA. Het verschil tusschen de in de beide gevallen tot grondslag der bewerking genomen documenten moge eenigszins subtiel zijn, het is duidelijk, dat de S. van de laatst verschenen beschrijving van den Atjèh-oorlog ons te verstaan geeft, dat door hem van meerdere en juistere gegevens gebruik is gemaakt, dan den Heer KIELSTRA ten dienste stonden.

Als zoodanig reeds zou dus zijn bewerking als geschiedkundig document het kunnen winnen van de eerst verschenen geschiedenis van dezen, voor ons zoo belangrijken oorlog, maar wat ongetwijfeld aan dit werk eene grootere waarde zal geven, moet gezocht worden in het feit, dat wij intusschen 30 jaren hebben voortgeleefd, zooveel verder afstaan van de gebeurtenissen, die indertijd zooveel hartstochten en zooveel pennen in beweging hebben gebracht, en daardoor de gelegenheid tot zuiver en objectief oordeelen zooveel grooter is geworden. Onder die omstandigheden zal bij eene nauwgezette en degelijke behandeling, als waarvan het 1<sup>ste</sup> deel dezer beschrijving getuigd, ongetwijfeld een zeer waardevol werk verschijnen en eene zeer belangrijke bijdrage tot de Indische krijgsgeschiedenis geleverd worden.

Dit 1<sup>ste</sup> deel geeft, na een overzicht van land en volk, eene beschrijving van de verschillende betrekkingen, welke in den loop der tijden tusschen Nederland en Atjèh bestaan hebben en besluit met de aanleiding tot den oorlog en de oorlogsverklaring.



Omtrent de vraag, of die oorlogsverklaring al dan niet gewettigd was, laat de S. zich in den volgenden zin uit. Wij werden tot den oorlog gedwongen uit zelfbehoud. Atjèh toch, dreigde onze koloniale stelling in gevaar te brengen èn doordat het aansluiting bij anderen zocht, èn wijl het aan de scheepvaart geen afdoende zekerheid bood. Intusschen had, juist op grond van het verleden, onzerzijds de meest mogelijke gematigdheid betracht moeten worden, en niets mogen worden verzuimd om de onafwijsbaar noodige regeling zonder geweld tot stand te brengen. In dit opzicht zijn wij te kort geschoten. Zoolang nog voor interventie werd gevreesd, mocht de krijg als opportun worden beschouwd, toen die vrees geen reden van bestaan meer had, was het zaak geweest, elk middel ter voorkoming van den oorlog aan te grijpen.

---

Bereiding van meel, brood, beschuit en verduurzaamde levensmiddelen. Bakovens. Handleiding ten dienste van aspirant-intendanten en verplegings-officieren, door L. J. H. HEYMAN, Kapitein-Intendant, Leeraar aan de Hoogere Krijgsschool. Met een atlas van 51 platen. N<sup>o</sup>. 618. *Breda*, 1912. DE KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE.

De Kapitein-Intendant HEYMAN schreef onder bovenstaanden titel eene zeer belangrijke studie, die, door talrijke, goed uitgevoerde platen toegelicht, den aspirant-intendanten en — zij het ook in mindere mate — den verplegingsofficieren eene zeer waardevolle bron zal opleveren bij de voorbereiding voor hun taak. Elk der hoofdonderdeelen, waarin het werk verdeeld is, de meel- en broodbereiding, de beschuitbereiding, de bereiding van verduurzaamde levensmiddelen en de veldbakovens vormt een, het onderwerp zooveel mogelijk uitputtend, goed gedocumenteerd geheel en wordt gevolgd door een overzicht van de, omtrent het onderwerp belangrijke literatuur. Heeft dit boekwerk uit den aard der zaak slechts een beperkten lezerskring te wachten, het zal juist om de zeer degelijke, technische behandeling der verschillende onderwerpen, bij die lezers te meer waardeering vinden.

---

La Belgique à jamais indépendante. Étude stratégique par le colonel ARTHUR BOUCHER. Avec 2 croquis. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

In deze zeer belangrijke strategische studie bespreekt S. de gevaren, welke België bedreigen, wanneer bij een tusschen Frankrijk en Duitschland uitbrekenden oorlog de neutraliteit van het Belgische territorium door laatstgenoemd Rijk geschonden wordt.

Terwijl toch uitdrukkelijk door hem verzekerd wordt, dat een offensief optreden in en door België geenszins in de Fransche plannen ligt, tracht hij uit de reorganisatie der legerinspecties in Duitschland aan te toonen, welke verdeling van de voorhanden Duitsche strijdkrachten in geval van een oorlog tegen Frankrijk beraamd is, en geeft hij aan, hoe daaruit, op z.i. onmiskenbare wijze, het plan eener omvatting der Fransche strijdkrachten, welke ingeleid wordt door den gedeeltelijken opmarsch over Belgisch grondgebied, spreekt. Na een overzicht gegeven te hebben van de verweermiddelen, waarover België op het oogenblik tegen een dergelijken inval beschikt, bespreekt S. de nieuwe legerwet, welke in dat Rijk thans in behandeling is, en gaat hij na, op welke wijze de verhoogde legersterkte gebruikt zal moeten worden om, met volkomen zekerheid van slagen, zich tegen dien inval te verzetten.

---

De nieuwe Regeeringsvoorstellen ter verbetering van de Kustverdediging, door W. COOL, Gepens. Luit.-Generaal, Oud-Minister van Oorlog. 's-Gravenhage, 1913. MARTINUS NIJHOFF.

Het kan niet verwonderen, dat de S. dezer brochure, die zoo nauw bij de indiening van het Wetsontwerp, tot instelling van een Fonds ter verbetering van de kustverdediging, betrokken was, zich kwalijk vereenigen kan met de amputatie, welke dit fonds onderging in het, bij de daarop betrekking hebbende Memorie van antwoord gevoegde, gewijzigde ontwerp. Waar in het oorspronkelijk ontwerp rond *vijf en twintig* millioen gulden voor verbetering enz. der kustversterkingen aangevraagd werd, is dit bedrag thans toch, tot *twaalf* millioen teruggebracht. Intusschen zóó, als het ontwerp aanvankelijk ingediend werd, kan ook S. zich thans daarmede niet meer vereenigen. In eene uitvoerige, misschien voor een publiek geschrift, zelfs wel wat *te* uitvoerige beschouwing, zet S. uiteen, hoe hij zich thans de verbetering onzer kustversterkingen denkt, en komt daarbij tot eene *urgente* uitgave van f21.450.000 en eene minder urgente, maar toch noodige uitgave van f1.500.000.

Bij de, thans door de Regeering voorgestelde verbeteringen komen namelijk, als urgent:

verdere verbeteringen van de Stelling van den Helder f 1.600.000  
 bouw 2<sup>e</sup> pantserfort IJmuiden „ 5.500.000

„ „ „ Hoek van Holland „ 3.500.000  
 en als minder urgent:

verbetering der versterking v. d. Goereesche zeegaten „ 1.000.000

„ stelling Hollandsch Diep en Volkerak „ 500.000

S., die het geen aangename taak acht, in ons land in den tegenwoordigen tijd eene lans te breken voor vesting- of fortbouw, zal zich, bij het geringe uitzicht, dat voor eene spoedige vervulling zijner wenschen bestaat, wellicht kunnen troosten met de verzekering, bij de Algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting 1913 in de Tweede Kamer gegeven, dat niets belet, om wanneer de f 12.000.000 van het kustfonds verwerkt zijn, door jaarlijksche aanvragen tot het verder gewenschte te geraken. Wat onwedersprekelijk juist is, en althans *dit* voordeel heeft, dat men op die wijze gelegenheid heeft, om *ook* rekening te houden met de eischen van het leger, welke, wij maken er met genoeg melding van, ook volgens S.'s meening, moeten vóórgaan.

**Ter aankondiging ontvangen.**

De nieuwe regeeringsvoorstellen ter verbetering van de kustverdediging, door W. COOL, Gepens. Luit.-Generaal, Oud-Minister van Oorlog. *'s-Gravenhage*, 1913. MARTINUS NIJHOFF.

---

Les armes automatiques. Étude du fonctionnement mécanique, par le Capitaine CORDIER. *Paris*, 1912. Librairie CHAPELOT.

---

Éducation de l'Infanterie, par le capitaine breveté BILLARD. *Paris*, 1913. Librairie CHAPELOT.

---